

Møte tirsdag den 24. mai 2016 kl. 10

President: Olemic Thommessen

Dagsorden (nr. 79):

1. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen om endringer i Grunnloven § 107 (odels- og åsetesretten), Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om opphevelse av Grunnloven § 107 (opphevelse av odels- og åsetesretten) og Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om opphevelse av Grunnloven § 107 (Odels- og Aasædesretten) (Innst. 262 S (2015–2016), jf. Dokument 12:6 (2011–2012), Dokument 12:13 (2011–2012) og Dokument 12:17 (2011–2012))
2. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten, Anne Tinglestad Wøien, Erling Sande og Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 110 b – vern om matjordressursene og Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten: Grunnlovsforslag 2 (2011–2012) på bokmål og nynorsk (Innst. 288 S (2015–2016), jf. Dokument 12:2 (2011–2012) og Dokument 12:2B (2011–2012))
3. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett) og Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) på bokmål og nynorsk (Innst. 261 S (2015–2016), jf. Dokument 12:4 (2011–2012) og Dokument 12:4B (2011–2012))
4. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Svein Roald Hansen, Marianne Aasen og Else-May Botten om endringer i Grunnloven § 93 med sikte på å åpne for at samtykke til suverenitetsoverføring kan gis med $\frac{2}{3}$ flertall forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning (Innst. 263 S (2015–2016), jf. Dokument 12:7 (2011–2012))
5. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Rannveig Kvitte Andresen og Hallgeir H. Langeland om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet) og Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 3 (2011–2012) på bokmål og nynorsk (Innst. 287 S (2015–2016), jf. Dokument 12:3 (2011–2012) og Dokument 12:3B (2011–2012))
6. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen om endringer i Grunnloven § 25 (forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen i Norge) (Innst. 285 S (2015–2016), jf. Dokument 12:11 (2011–2012))
7. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Gerd Janne Kristoffersen og Steinar Gullvåg om endring av § 106 (forvaltning av geistlighetens benefiserte gods (Opplysningsvesenets fond)) (Innst. 289 S (2015–2016), jf. Dokument 12:12 (2011–2012))
8. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 112 (utvidelse av tidsfristen for å foreslå endringer i Grunnloven) (Innst. 270 S (2015–2016), jf. Dokument 12:9 (2011–2012))
9. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og Marit Nybakk om endring av Grunnloven §§ 68 og 80 (Stortinget trer sammen en måned tidligere) (Innst. 257 S (2015–2016), jf. Dokument 12:38 (2011–2012))
10. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om endring av Grunnloven § 75 (stabile rammebetingelser for næringslivet) (Innst. 271 S (2015–2016), jf. Dokument 12:23 (2011–2012))
11. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Jette F. Christensen om ny § 38 (grunnlovsfesting av kroner og øre som norsk pengeeining) (Innst. 286 S (2015–2016), jf. Dokument 12:27 (2011–2012))
12. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Dag Ole Teigen, Hallgeir H. Langeland, Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Geir Jørgen Bekkevold, Trine Skei Grande og Jenny Klinge om ny § 33 i Grunnlova (grunnlovsfesting av Noregs Bank) (Innst. 272 S (2015–2016), jf. Dokument 12:29 (2011–2012))
13. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med energieffektivitet i bygg (Innst. 245 S (2015–2016), jf. Dokument 3:4 (2015–2016))
14. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Anmodnings- og utredningsvedtak i stortingssesjonen 2014–2015 (Innst. 246 S (2015–2016), jf. Meld. St. 15 (2015–2016))
15. Referat

Presidenten: Representanten Arild Grande, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

av Grunnloven § 107 (opphevelse av odels- og åsetesretten) og om opphevelse av Grunnloven § 107 (Odels- og Aasædesretten)

Den innkalte vararepresentant for Sør-Trøndelag fylke, Ferhat *Güven*, tar nå sete.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten opplyse om at møtet i dag om nødvendig fortsetter utover kl. 16.

Sak nr. 1 [10:00:53]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen om endringer i Grunnloven § 107 (odels- og åsetesretten), Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om opphevelse av Grunnloven § 107 (opphevelse av odels- og åsetesretten) og Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om opphevelse av Grunnloven § 107 (Odels- og Aasædesretten) (Innst. 262 S (2015–2016), jf. Dokument 12:6 (2011–2012), Dokument 12:13 (2011–2012) og Dokument 12:17 (2011–2012))

Per Olaf Lundteigen (Sp) [10:01:49] (ordfører for saken): Denne saken gjelder tre verdiradikale forslag om å oppheve det grunnlovsmessige vernet av odelsloven, Grunnloven § 117, tidligere § 107. Dersom grunnlovsvernet som ble innført i 1814, faller, vil odelsloven kunne fjernes med alminnelig flertall i Stortinget. Angrepet på odelslovens grunnlovsvern kommer fra tre partier: Fremskrittspartiet, Høyre og Venstre, anført av Fremskrittspartiets Anders Anundsen, Høyres Gunnar Gundersen og Venstres leder, Trine Skei Grande. Felles for disse partier i dag er sterk tro på en økonomisk-liberalistisk politikk. Historisk som i dag står odelsloven i motsetning til dette politiske grunnsynet. Partiene Høyre og Fremskrittspartiet er også motstander av konsesjonsloven til landbrukseiendom. Samlet vil denne politiske økonomisk-liberalistiske grunnholdning fjerne kravet til personlig eierskap til landbrukseiendom med tilhørende samfunnsmessige plikter til den private eiendomsrett til landbrukseiendom.

Om denne politiske retningen får nødvendig flertall i Stortinget, vil disse partiene over noen år forandre noen av grunnverdiene som det norske jambyrdige velferdssamfunnet er tuftet på. Dette vil forandre det Norge som mange er glad i, nemlig samhold og fellesskap basert på en privat, personlig eiendomsrett med klart verdigrunnlag og samfunnsmessige plikter til eiendomsretten på landbrukseiendom.

Komiteen er derfor skarpt splittet i to ulike grunnholdninger i saken. Som saksordfører vil jeg legge fram komiteens flertallssyn, representert ved Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, SV og Miljøpartiet De Grønne, slik det framkommer i innstillinga. I tillegg vil jeg poengtere Senterpartiets grunnholdninger ytterligere i saken. Fremskrittspartiet, Høyre og Venstre vil sjøl legge fram sine vurderinger og konklusjoner i saken.

Forslagene dreier seg altså om å oppheve grunnlovsvernet i odelsretten. Etter Grunnlovens revisjon er vernet om

odelsretten inntatt i Grunnloven § 117, som har følgende ordlyd:

«Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.»

Odels- og åsetesrettens virkeområde er nærmere hjemlet i lov om odelsretten og åsetesretten, odelsloven, fra 1974. I odelsloven § 1 blir odelsretten definert slik:

«Odelsrett kan hevdast til fast eigedom som nemnt i § 2. Slik eigedom blir kalla odlingsjord. Den som eig odlingsjord når odelshevdstida går ut, blir kalla odlar.

Eigedom som det kviler odel på, blir kalla odelsjord.»

I odelsloven § 7 heter det om odelshevdstid: «Odelsrett får odlaren når han har vore eigar med full eigedomsrett i 20 år.»

Åsetesretten er nærmere definert i odelsloven § 51 første ledd:

«Når eigaren av odelsjord eller odlingsjord døyr og jorda går i arv til etterkomarane hans, har ein av desse rett til på skifte å få denne utlagt til seg, på vilkår som går fram av dei etterfølgjande paragrafane. Denne retten, som blir kalla åsetesrett, gjeld ikkje sameigepart utan der resteigedomen er eigd av ektefellen eller sambuaren til arvelataren og arvingen er etterkomar også etter denne.»

Videre følger det av odelsloven § 56 første ledd:

«Åsetesarvingen har krav på at det ved skjøn blir fastsett ein overtakingspris som er rimeleg etter dei tilhøva som ligg føre. Verdsetjinga skal gjerast med særleg tanke på at overtakaren kan make å bli sitjande med eigedomen. Åsetestakst må ikkje setjast høgare enn verdien av eigedomen ved odelsstakst, jf. § 49.»

Det var noen sentrale paragrafer i folkeopplysningens navn.

Komiteens flertall vil påpeke at odelsretten var og er en gjenkjøpsrett som gir etterkommerne etter en odelsbonde rett til å kjøpe landbrukseiendommen fra fremmede etter nærmere regler. Åsetesretten er en rett for nærmeste etterkommere til å ta over jordeiendom arvelateren etterlater seg, mot å løse ut de andre arvingene. Hensikten er at etterkommerne skal kunne settes i stand til å bli sittende med eiendommen. Åsetesretten har også i praksis stor betydning ved ordinære generasjonsskifter.

En rettslig karakteristikk av odelsrettens betydning i slekten kan stikkordsmessig oppsummeres slik: Et fast regelverk avgjør hvem som kan kreve eiendommen når eieren dør eller eiendommen på annet vis skifter eier, dvs. at det er en forutberegnelighet med hensyn til hvem som skal overta. Denne forutberegneligheten gir den som har best odelsrett, mulighet til å forberede seg til overtagelsen gjennom erfaring og utdanning. Videre beholdes eiendommen udelt så den legger til rette for fortsatt landbruk, bruk av land, i Norge, fordi neste generasjon får anledning til å overta til en pris som kan forrentes av driften. Odelsretten markerer i dag likestilling mellom kjønnene i relasjon til eierskap og drift av landbrukseiendom. Dette har i vesentlig grad bidratt til at Norge er blant de land i verden med

høyest andel kvinnelige eiere og brukere av landbruks-eiendom. Og til sist: De forholdene som er nevnt ovenfor, innebærer at eieren har større sikkerhet for at innsats og disposisjoner blir av betydning for neste generasjon.

Norge har siden 600-tallet hatt odelsrett som knytter gården til bondefamilien som sjøleiere. I de fleste europeiske land var bondefamilien knyttet til gården som liv-egne fra ca. 400-tallet. Denne forskjellige tradisjonen har hatt stor betydning for de ulike lands samfunnsutvikling.

Odelsretten har vært gjenstand for harde angrep en rekke ganger, særlig fra adelen og den finansielle eliten. De til nå sterkeste angrepene skjedde på 1600-tallet og fram til 1811, først og fremst fra danske interesser fordi odelsretten hindret den danske adelen i å kjøpe opp jord og skog i Norge. Dette kulminerte med at vi i 1811 fikk en forordning som i praksis førte til at landbrukseiendom omsatt utenfor familien ble solgt uten odelsrett. Innholdet i regelen var at selgeren måtte ta uttrykkelig forbehold om odelsrett dersom den fortsatt skulle gjelde etter salget. Et slikt forbehold var det svært få selgere som var villige til å ta, fordi det ville få betydning for salgssummen. Denne forordningen var trolig den viktigste årsaken til at vi fikk grunnlovsvernet av odels- og åsetesretten i 1814. Den nevnte forordning ble opphevet ved Grunnlovens ikraft-tredelse. Odelsretten på eiendommer som var solgt siden 1811, ble samtidig restituert. På grunn av et sterkt og klart lovverk unngikk man således at tilgangen til norske naturressurser kom på hender som i mindre grad var opptatt av norsk verdiskaping.

Det danske motstykket til odelsretten, lovbydelsen, og den svenske börsrätten ble også vesentlig innskrenket i den nevnte perioden, men tilsvarende regler ble videreført og gjelder fortsatt i f.eks. Sveits, Østerrike og deler av Tyskland. Flertallet mener at dette viser at det ikke var tilfeldig at man tok inn odelsretten i Grunnloven på Eidsvoll i 1814, og viser til at Christian Magnus Falsen i 1815 ga ut skriftet Norges Odelsret med Hensyn paa Rigets Constitution. Der mener Falsen at odelsretten hadde medvirket til at ingen her til lands hadde hatt mulighet til å samle seg store jordeiendommer, og på den måten kunne ingen opphøye seg over de mindre jordlodders eiere eller frie odelsmenn. Falsen var også medvirker til odelsloven av 1821, som gjaldt fram til en større revisjon i 1974, og denne loven er en direkte oppfølging av Grunnloven § 117.

I årene som fulgte, kom de to øvre stendene i samfunnet etter hvert til å stå mer og mer sammen i et sosio-kulturelt fellesskap. Den politiske økonomiske liberalismen vant hegemoniet i full bredde i dette felles øvre samfunnsjiktet. Slik disse talsmennene så det, hadde odelsretten gått ut på dato. Også noen bønder så fordeler i den økonomiske liberalismen, så langt det passet deres egne økonomiske interesser. Imidlertid prellert argumentasjonen mot odelsinstituttet av på bonderepresentantene på Stortinget, men de var ikke i flertall, så det bygde seg opp til en eksistensiell krise omkring odelsinstituttet som toppet seg i 1857. Bare grunnlovsfestingen og kravet om to tredjedels flertall berget det helskinnet gjennom denne tidsånden.

Symbolkraften i odelsretten ble holdt ved like under venstrestaten. Under Nygaardsvold ble husmannstida av-

viklet. Odelsretten ble snudd til et gode for nybrottsfamilier og småbrukere som for bønder ellers, slik Johan Castberg hadde tatt til orde for 30 år tidligere, og begrepet odelsrett ble så å si renset for negativt meningsinnhold blant bygdefolk flest.

Flertallet bemerker at odelslovens innhold har blitt endret gjennom tidene. Kretsen av personer som har odelsrett, har fra tid til annen blitt justert, men grunnlovsvernet har det ikke vært flertall for å fjerne. Flertallet vil derfor framheve at både odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i norsk historie. Dette er av våre lengstlevende institutter.

Flertallet mener det som særpreger det norske landbrukssamfunnet, er sjølstendige, sjøleiede, frie bønder. Flertallet vil framheve at odelsinstituttet er et vern mot kapitalkreftene for å sikre at personer som har interesse og forutsetninger for å forvalte landbrukseiendommer og matproduksjon, skal sikres mulighet til det. Gjennom en spredning av eiendomsretten til landarealene til de mange får vi en spredning av makt, noe som kjennetegner den norske samfunnsmodellen. Instituttet har vært en viktig faktor for folkestyret, maktfordeling og dermed velstandsutviklingen. Flertallet mener odelsinstituttet og dets grunnlovsvern er med på å sikre langsiktighet i det forvalteransvaret driverne av norsk landbruk utøver. Dette er et ansvar som går over generasjoner. Sikring av jordas fruktbarhet – få snakker om det, men det er en av de viktigste utfordringene vi har – og skjøtsel av skog er gode eksempler på dette. Prinsippet om at man forvalter eiendommen til det beste for framtidige generasjoner, er en av pilarene i odelsinstituttet. Et kjent begrep er at man skal overlate eiendommen i bedre stand enn da en sjøl overtok.

Flertallet bemerker at de som eier og driver landbrukseiendommer, står for norsk matproduksjon, og matproduksjon er grunnleggende i ethvert samfunn. Flertallet viser derfor til at det er nødvendig å ha grunnlovsvern om ordninger som sikrer at dette blir gjort på en best mulig måte, og at man sikrer kompetanse i næringen. Odelsinstituttet representerer dette. Odelsretten er en privatrettslig særrett for den slekt som i minst 20 år har hatt tilknytning til en bestemt landbrukseiendom, og slik at det mellom dem i slekten som har odelsrett, er en prioritetsrekkefølge. Dette medfører en rett ved arv og skifte, en løsningsrett når eiendommen kommer ut av slekten samt en løsningsrett overfor en med svakere odel som overtar eiendommen. Det er derfor grunn til å framheve at alle personer i Norge kan erverve landbrukseiendom, hvis man oppfyller kravet i henhold til loven. Av disse kan alle opparbeide odel, uavhengig av alder, kjønn, etnisitet, legning eller religion. Flertallet vil understreke at odelsinstituttet på denne bakgrunn ikke kan sammenlignes med monarkiets arverekkefølge. En slik sammenligning er grunnleggende feil.

Flertallet merker seg at forslagsstillerne i sine forslag hevder at instituttene, odels- og åsetesretten, er i strid med prinsippene om frihet og eiendomsrett, og at de legger uheldige bånd på strukturutvikling og hemmer utviklingen mot et lønnsomt og robust landbruk. Flertallet merker seg at disse momentene har vært gjengangere i debatten om odelsinstituttet helt fra 1814. Forslagene som nå er til be-

handling, er således ikke uttrykk for nye tanker, men de har blitt avvist ved alle tidligere anledninger fordi de vil ha motsatt effekt på samfunnet.

Flertallet mener odelsretten har preget hvordan man i Norge tenker rundt eiendom og eiendomsrett, hvor to sentrale aspekter er rett og plikt – og balansen mellom dem. Det følger forpliktelser med det å ha eiendomsrett til landbrukseiendommer. Dette eksemplifiseres med bestemmelser om personlig bo- og driveplikt. Flertallet er derfor av den oppfatning at man med forslagene om å oppheve Grunnloven § 107, nå § 117, også angriper konsesjonsloven med dens krav om prisregulering, personlig boplikt, personlig egnethet og andre former for offentlige reguleringer. Ved en opphevelse av odelsloven vil dette innebære at kapitalen skal være styrende for hvem som skal ha eiendomsrett, og dermed kontroll, over jord- og skogressursene i Norge.

Flertallet mener en opphevelse av Grunnloven § 117 vil legge til rette for at eiendomsretten kommer til å bli konsentrert om kapitalsterke selskaper og enkeltpersoner. Det er ingen grunn til å tro at Norge vil være annerledes enn andre land som har liten eller ingen regulering knyttet til omsetning av landbrukseiendommer, f.eks. Danmark, Sverige, Storbritannia og USA. Erfaring fra disse landene viser at det er attraktivt for både egne borgere og utlendinger å investere i landbrukseiendom, særlig i perioder med finansiell uro. Land med en sterk og stabil økonomi er særdeles attraktive for slike investeringer. Investorer i fast eiendom er videre mer interessert i den verdiøkningen man kan oppnå fra slike eiendommer, enn inntjeningen fra landbruket.

Flertallet viser til at odelsloven er den sterkeste stabiliseringsfaktoren i en næring som blir utsatt for sterk økonomisk påvirkning i motsatt retning. Vi har videre merket oss at odelsloven bidrar til en mer langsiktig forvaltning av landbrukseiendommer ved at bøndene ser investeringer i et flergenerasjonsperspektiv. Samtidig mener vi at odelsloven er viktig for å utvikle kjønnsmessig likestilling i landbruket, og loven sikrer personlig eierskap til landarealer, noe som er en forutsetning for at eieren kan pålegges personlig boplikt.

Flertallet i komiteen, Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, SV og Miljøpartiet De Grønne, anbefaler således at forslaget ikke bifalles.

Oppsummert mener Senterpartiet at odelsloven er viktig å videreføre i det norske samfunnet. Historien har vist at vi trenger grunnlovsmessig vern mot sterke økonomisk-politiske krefter som tenker og handler mer kortsiktig til egen vinnings hensikt når det gjelder eiendomsrett til gårdsbruk med tilhørende landbruksarealer. Dette er ikke byggende for landet. Landbruk, bruk av land, må være langsiktig næringsvirksomhet for å sikre en forvaltertankegang som fremmer fruktbarheten i jorda og langsiktig skjøtsel av både skog og utmark.

Odelslovens største trussel er at den blir en rettighetslov uten forvalterplikter. Da kan den bli en eksklusiv særrett til å eie, i motsetning til dem som skal bruke arealene. For å sikre dette hovedsamsvar mellom eier og bruker må eiendomsrettspliktene kobles med en økonomisk politikk hvor alminnelig flinke folk som arbeider med jord og

skog, kan få en inntekt av sitt landbruksarbeid som er så god at ungdom velger å arbeide på gården, enten på heltid eller på deltid. Slik er det ikke i dag, og det svekker interessen for drift av gårdsbruk samt muligheten til å håndheve pliktene ved å eie landbrukseiendom. Derfor: Dette er en viktig oppgave å fremme for en rød-grønn allianse videre framover.

Avslutningsvis: Odelsloven fremmer langsiktig tankegang. Derfor er den blant de lover som best fremmer en økologisk tankegang. Det er noe partiet Venstre i dag burde ta inn over seg. Odelsloven stimulerer til å forstå samspillet i naturen, som vi mennesker er helt avhengig av.

Odelsloven bygger på at en med personlig eierskap har et ubegrenset økonomisk ansvar for å eie, i motsetning til et begrenset økonomisk ansvar når en har selskaps-eie. Dette prinsippet fremmer ansvarlighet. Det fremmer det myndige mennesket, som er så grunnleggende viktig å stimulere.

Videre: Eiendomsrett gir styringsrett. Styringsrett gir makt. Odelsloven sprer makt og fremmer derfor folkestyret. Norge har tradisjon med sjøleie bønder. Det har hatt en stor påvirkning også på en annen norsk tradisjon, nemlig sjøleie av hus, det å eie sin egen bolig. Jeg vil si det sånn at det å eie sin egen bolig og eie sin egen gård, etter hvert er blitt politisk siamesiske tvillinger, som bør fremmes.

Odelsloven representerer likestilling av kjønn, noe som har gjort en stor forandring når det gjelder eierskap, og dermed maktfordeling, i samfunnet. Odelsloven er ikke diskriminerende. Alle kan opparbeide odel, men en må vise langsiktig eierskap. De som vil ha kortsiktig eierskap, vil ikke få odel på sin eiendom. En må eie eiendommen i 20 år – 20 år er kravet etter odelsloven § 7.

Odelsloven er en verdikonservativ lov, som har blitt utsatt for angrep fra radikale krefter som sverger til økonomisk liberalisme i all sin gjerning. Denne økonomiske liberalismen viser nå sine tydelige svakheter ved større utrygghet rundt omkring i våre nærområder, større utrygghet for vanlige folks livssituasjon.

Debatten om odelsloven i Grunnloven er etter mitt syn del av en større politisk, ideologisk debatt. Derfor er jeg svært glad for at Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, SV og Miljøpartiet De Grønne står sammen i innstillinga.

Martin Kolberg (A) [10:22:30] (komiteens leder): Som det framgår av det saksordføreren redegjorde for i sitt innlegg nå, tilhører Arbeiderpartiet flertallet, og jeg kan på vegne av Arbeiderpartiet i all hovedsak slutte meg til den argumentasjon som saksordføreren kom med på en god måte da han redegjorde for saken. Jeg slutter meg særlig til de synspunkter og den argumentasjon som viser at grunnlovsbeskyttelsen av odelsretten er veldig viktig, og hadde vi ikke hatt den, hadde vi ikke hatt det gode landbruket som vi faktisk har i Norge. Odelsrettens og åsetesrettens beskyttelse gjennom Grunnloven har betydd at vi har beholdt strukturer som er meget betydningsfulle for landbrukets struktur, for matproduksjonen og for bosettingen i Norge.

Vi erkjenner sikkert alle at produksjon av mat er et grunnleggende politisk spørsmål og et grunnleggende politisk ansvar. Norsk landbruk har produsert god og trygg mat i generasjoner. Dette har vi klart fordi vi har hatt en god og effektiv organisering av landbruket, vi har hatt flinke bønder, men også fordi vårt landbruk har vært desentralisert og i stor grad familiebasert. Nærheten til jorda og til produksjonen er en viktig faktor når matvaresikkerheten og framtidig produksjon skal vurderes. Odelsretten og øvrig lovgivning har gitt den nødvendige beskyttelsen for at vi har hatt og kan beholde en slik struktur i norsk landbruk.

Dessuten vil jeg si dette: I alle land er landbruket også et spørsmål om samfunnets kultur og bosetting. Grunnlovens beskyttelse av odels- og åsetesretten har i sterk grad bidratt til at Norge er Norge slik vi kjenner det i dag, med relativt spredt bosetting og det familiebaserte landbruket, som i så sterk grad er med på å holde liv i våre bygder og holde i hevd en grunnleggende forutsetning for de gode samfunn over hele landet. Dette handler det også om. Det handler ikke bare om effektivitet i landbruket. Det handler ikke bare om de prinsipielle spørsmålene. Det handler om det politiske, kulturelle og sosiale formålet med grunnlovsbeskyttelsen av odels- og åsetesretten.

Så har jeg i forbindelse med forberedelsen til denne saken hørt mange stemmer som sier: Ja, det er jo relevante synspunkter i og for seg, men det er ikke det vi diskuterer nå, for det er ikke slik at vi vil fjerne øvrig lovgivning som regulerer odels- og åsetesretten, vi vil bare fjerne grunnlovsbeskyttelsen. Da er mitt svar på det: Ja vel, hvis det er argumentet, hvorfor foreslår man da i det hele tatt å fjerne denne bestemmelsen, hvis den ikke har en hensikt? Jeg tror ikke noe på det argumentet. Og en av grunnene til at Arbeiderpartiet i dag så tydelig stiller seg bak de merknader og det opplegget som representanten Lundteigen har redegjort for, er nettopp de sterke angrepene som vi ser at den nåværende regjering faktisk har på landbruket.

Jeg sjenerer meg ikke fra denne talerstol for å si at ved forrige behandling av dette spørsmålet hadde vi faktisk en reell diskusjon i Arbeiderpartiet om dette. Den diskusjonen er lagt til side, og grunnen er stortingsflertallets angrep på landbruket, med Venstres støtte. Det ser vi er en fare for hele strukturen, for det familiebaserte landbruket, og det er helt nødvendig å slå det tilbake. Det er derfor ikke aktuelt for Arbeiderpartiet på noen måte å gå inn for et forslag om å fjerne denne bestemmelsen. Derfor sier jeg at det er bra og fint at vi i dag igjen kan avvise et angrep på odelsretten i Grunnloven.

Så vil jeg som mitt neste poeng framheve noe som kommer fram i Høyres merknader i innstillingen. Det er påstanden om at odelsrettens bestemmelser i Grunnloven, slik de er utformet, «står i motstrid til de nye frihetsrettighetene som kom inn i Grunnloven på Eidsvold». Jeg forstår ikke den setningen, og jeg forstår ikke det argumentet – kanskje det kan bli forklart litt senere i debatten. Men jeg vil bestride at det har en gyldighet. Jeg vil iallfall i det minste sette et stort spørsmålstegn ved en slik betraktning. Neppé gjaldt det da, og i alle fall gjelder det ikke nå.

Men jeg forstår bakgrunnen i og for seg når Høyre ba-

serer en del av sin argumentasjon for å gå inn for dette forslaget, på resonnementer som knytter seg til at liberalismen for lengst har fått overtaket på det verdikonservative Høyre, det partiet som sier at de har vært eiendomsrettens fremste forsvarer, slik de har hevdet gjennom generasjoner. Jeg forstår på den bakgrunn ikke at det er mulig å tenke seg hvorfor Høyre vil fjerne en slik viktig bestemmelse, med tanke på nettopp å opprettholde en viktig del av norsk eiendomsstruktur. Det forstår jeg ikke. Men det er bare på bakgrunn av – og det kan vi kanskje få høre senere i debatten – at liberalismen har fått overtaket. For hør et sitat, og dette er et sitat fra merknadene til Høyre. Det sies at bestemmelsene slik de er i dag, «hindrer fremtidsrettet satsing, naturlige strukturendringer, mer lønnsom drift og økt investeringsevne i landbruket». Hva er dette egentlig? Jo, det er kodeordene for den utviklingen vi har sett i andre land: ut med familielandbruket, inn med investeringskapital, norsk eller utenlandsk. Landbruket skal i mange henseender bli et investeringsobjekt.

Det går et grunnleggende skille i denne salen på dette området, og dette er meget betydningsfullt, for det å gjøre landbruket til et investeringsobjekt for norsk og utenlandsk kapital, med den sentraliseringseffekten det vil ha, vil skape en helt annen struktur i landbruket og i norsk bosettingsmønster. Derfor er det så viktig i denne debatten og derfor er det så betydningsfullt at et flertall i denne salen sier nei til forslaget.

Det er dette som er bakgrunnen for at Arbeiderpartiet nå så entydig, etter et enstemmig vedtak i Arbeiderpartiets stortingsgruppe, sier nei til forslaget. Dette må selvfølgelig ses i sammenheng med mye annet som foregår i dagens politiske bilde, som handler nettopp om omstrukturering av demokratiet og sentralisering av makt. Derfor er det så viktig at vi sier nei, og derfor er det så helt tydelig at Arbeiderpartiet stiller seg bak det som Senterpartiet og saksordføreren har redegjort for i denne saken.

Erik Skutle (H) [10:31:53]: Høyre mener at forslagene som vi nå diskuterer, bør bifalles, og at grunnlovfestingen av odels- og åsetesretten bør opphøre. Det betyr ikke at vi ikke anerkjenner institusjonen som noe som har hatt sin relevans gjennom deler av vår historie, og som en orden som også har hatt visse positive effekter gjennom tidene, men vi mener at tidene nå har endret seg. Vi mener at tiden nå for lengst er moden for modernisering og fornyelse. Jeg skal kort gå gjennom hva som er vår hovedbegrunnelse for dette, og så skal jeg også svare på noe av det som saksordføreren og også representanten Kolberg var innom i sine innlegg.

For det første mener vi at en særlig gruppe privilegerte personer som skal ha spesielle fortrinn i disse spørsmålene, strider mot de frihetsidealene som Grunnloven ellers representerer. Det strider mot næringsfrihet, det kan stride mot bevegelsesfrihet, men det strider også mot eiendomsretten i seg selv. Saksordføreren og også representanten Kolberg er inne på – og drøfter – eiendomsretten som begrep. Men hva er egentlig eiendomsretten som begrep? Det er ikke noe likhetstegn mellom eiendomsrett og odelsrett. Eiendomsrett betyr at man har rett til å disponere sin egen

eiendom noenlunde fritt, så dette står jo i motstrid til eiendomsretten. Odelsretten sementerer en struktur, ikke bare i grove trekk, men også i detalj. Det mener vi er frihetsinnskrenkende, og vi mener at det strider mot de idealene som Grunnloven ellers står for.

For det andre mener vi at slike rigide reguleringer som vi her snakker om, både rent faktisk og praktisk demper investeringsvilje, innovasjonskraft og også kredittilgangen i norsk landbruk. Det er ikke all verdens grunn til å investere store summer i å utvikle når man ikke kan selge for det det faktisk er verdt, og man vil også slite finansielt, ettersom gården har mindre verdi som sikkerhet enn den har hvis den kan omsettes friere enn i dag.

Så er det noen som er inne på forvalteransvar, og at det er fint at eiendommer går i arv gjennom generasjoner. Men dette er noe som familier fint kan løse selv. Man trenger ikke å ha et grunnlovsværn av odels- og åsetesretten for at familier fint kan gjøre egne tilpasninger. Det er mange eiendommer der det ikke er odelsrett som har gått i arv gjennom familier, og har blitt forvaltet på en fin måte. Jeg skjønner ikke hvorfor ikke det skal være mulig også med landbrukseiendommer.

I samme gate ser vi at odelsretten fører til en del konflikter og usikkerhet mellom aktuelle parter. Det er ikke nødvendigvis slik at den står først i køen i henhold til odelslovgivningen, er den som i realiteten ligger nærmest til – mest naturlig – å overta gården. Det kan være andre som har hatt tilknytning til gården i lang, lang tid, og det kan være slik at de som har odelsrett, ikke nødvendigvis har hatt den type tilknytning til gården.

Så vil vi også vise til at odelsretten som grunnlovfestet institusjon i all hovedsak er et særnorsk fenomen. Andre land har klart å løse dette uten å grunnlovfeste disse spørsmålene. Det bør også vi klare. I den grad det er nødvendig med regulatoriske føringer i disse sakene, kan det løses gjennom ordinær lovgivning, som f.eks. konsesjonslovgivningen.

Det er også verdt å merke seg den paternalismen som vi ser fra de partiene som insisterer så sterkt på å beholde dette. Ikke bare vet staten bedre enn den enkelte familie, den enkelte person, den enkelte bonde, men staten vet tydeligvis også bedre enn Stortingets flertall. Man ønsker altså et grunnlovsværn av dette, slik at man må ha to tredjedels flertall, og det går seks år for å endre det. Det er noe jeg har problemer med å forstå.

Så blir det også problematisert av enkelte hvis noen skulle finne på å investere i landbrukseiendommer – det er negativt. Kolberg sier at vi vil få et investeringslandbruk. Jeg er litt usikker på hva som ligger i det begrepet. Men hvis noen ser muligheter i landbrukseiendommer og ønsker å investere for fremtiden, må jo det være noe positivt. Jeg kan ikke komme på noen andre næringer der man sier: Nei, dette kan vi ikke gjøre, for det vil gjøre det attraktivt å investere i vår næring, så det må vi for all del unngå – ved hjelp av Grunnloven. Det synes jeg er underlig.

For Høyre betyr eiendomsretten at hvis man eier en eiendom, skal man få disponere den så fritt som mulig, så lenge man ikke krenker andres frihet. Med odelsretten, slik som den ligger grunnlovfestet i dag, begrenser

man manges frihet – både det enkelte menneskes frihet og Stortingets frihet til å gjøre de strukturelle endringer som Stortinget måtte ønske.

Tom E.B. Holthe (FrP) [10:37:55]: Odelsretten er en slektsrett, ingen eiendomsrett. Den bidrar således til å framheve betydningen av slekt, på bekostning av personlig frihet. Odelsretten har eksistert i Norge i mer enn tusen år, men slett ikke uten debatt, og jeg er sikker på at den debatten også kommer til å fortsette etter denne dagen.

Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre viser til at odelsretten har vært omdiskutert i flere hundre år, og i dag er den et særnorsk fenomen som ikke finnes tilsvarende i andre vestlige land. Partiene mener odelsretten er en hindring for utvikling av gården som næring og bosted. Dersom landbruket skal ha en viktig plass også i framtidens Norge, krever det en modernisering.

Videre mener Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre at framtidens landbruk er avhengig av at initiativrike, tiltaksomme og kreative mennesker får anledning til å bosette seg på landbrukseiendommer og utvikle disse ut fra mulighetene de ser. For å sikre bosetting og økt mangfold på bygdene bør det bli enklere å få kjøpt småbruk, slik at de som har lyst og engasjement til å drive gårdsbruk, får muligheten til dette. En mer aktiv bosettingspolitikk for de landbrukseiendommene som i all hovedsak er et sted å bo, er mye viktigere for et levende landbruk enn å beholde odelsretten. Flere av de hensyn som dagens odelsrett ivaretar, og som framholdes av tilhengere av odelsloven, kan ivaretas gjennom andre virkemidler av økonomisk og lovmessig karakter, herunder konsesjonsloven.

Landbruket har en helt annen funksjon i vårt samfunn i dag enn hva det hadde på den tiden da odelsretten ble innført. For noen år siden var det også helt sikkert en del poenger ved den, men i de siste 25–30 årene har det skjedd ekstremt store endringer i landbruket som gjør at vi ser at en er nødt til å stille spørsmål ved om det fortsatt er et praktisk institutt å ha. Vi er enige i at det skal være mulig å få faglig kvalifiserte folk til å etablere seg i landbruket, men det er så å si umulig for en person som i dag går ut fra landbruksskolen, og som har lyst til å satse på landbruket, og som selv ikke har odelsrett eller annen mulighet til å skaffe seg landbrukseiendom, å få kjøpt en landbrukseiendom på markedet.

Prisregulering er også noe som gjør at svært få landbrukseiendommer kommer på markedet. Odelsinstituttet fører også til at eiendommene forblir i familiene. Selv om man ikke hadde hatt odelsinstituttet, tror jeg forholdet mellom foreldre og barn ville kunne løses på en god måte. Det blir feil når eksempelvis foreldre og barn blir enige om at eiendommen skal selges ut av familien, at noen fjerneslektninger da skal kunne komme og ta eiendommen på odel. Det fører ofte til at eiendommen likevel ikke blir solgt. Er landbruket virkelig tjent med denne situasjonen?

Statens landbruksforvaltning er nettopp det organet her i landet som forvalter konsesjonsregler osv. Når det gjelder landbrukseiendommer, er det verdt å merke seg at de har sterke argumenter for at odelsretten kan oppheves. Grunnloven stadfester at det ikke tillates adel i Norge. Imidlertid

virker det som om det er greit med særskilte bestemmelser for arv innen landbruket. Her er åpenbart blodsbånd tykkere enn vann. Bønder ynder å definere seg som selvstendige næringsdrivende. Grunnloven stadfestet tidligere at det ikke skal forekomme nye og bestandige innskrenkninger i næringsfriheten. Hva er odelsretten om ikke akkurat det? Mens det i det uregulerte, åpne boligmarkedet er tilbud, pris og etterspørsel som avgjør hvem som skal få kjøpe, opptrer odelsretten mer eller mindre som en forkjøpsrett. Ja, en kan sågar anse det som en heftelse på eiendommen når det gjelder landbrukseiendommer. Med slike uforutsigbare rammer som odels- og åsetesretten representerer innenfor landbruket, er det ikke noe rart at en sliter med rekruttering til landbruket.

Senterpartiet har tidlig gitt til kjenne at de er motstandere av å lette på kravene som pålegger landbruket, som eksempelvis bo- og driveplikt, priskontroll og delingsforbud, i tillegg til odelsretten. Begrunnelsen for denne motstanden har bl.a. vært at en kan risikere å få bønder som en ikke ønsker. Hva er verst? At man får inn unge, initiativrike gründere i landbruket, som ønsker å se muligheter? Eller å holde bønder som gisler fordi de ikke tør å satse i fare for at det sitter en person der ute i det ganske land med bedre rettigheter til eiendommen enn de selv har? Fremskrittspartiet er tilhenger av å legge til rette for å styrke eiendomsretten for bønder, slik at de selv kan disponere egen eiendom gjennom eksempelvis å eie, leie eller leie ut hele eller deler av eiendommen til en markedsmessig pris.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [10:44:08]: Forslaget om å oppheve grunnlovsvernet av odelsretten ble sist gang behandlet av Stortinget 11. januar 2011. Da fikk ingen av forslagene verken flertall eller grunnlovsflertall, og Kristelig Folkeparti var imot forslagene den gang. Det er vi også i dag.

Vi vil fortsatt at odelsretten skal ha et særskilt vern i Grunnloven. Vi mener det fordi dette er viktig for norsk landbruk. Odelslovens innhold har blitt endret gjennom tidene. Hvem som har odelsrett, har fra tid til annen blitt justert, men det har ikke vært kvalifisert flertall for å fjerne grunnlovsvernet. Det er bra. Det må beholdes, etter vår oppfatning.

Både odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i norsk historie. Odelsinstituttet er et vern mot kapitalkreftene, og er til for at personer som har interesse av og forutsetninger for å forvalte landbrukseiendommer og matproduksjon, skal sikres muligheter til det. Grunnlovsvernet av odelsinstituttet er med på å sikre langsiktigheten i det forvalteransvaret driverne av norsk landbruk utøver. Dette er et ansvar som går over generasjoner.

Odelsretten har lange tradisjoner, men odelsretten har vært gjenstand for harde angrep en rekke ganger. Likevel har den overlevd. Den overlever også stortingsbehandlingen her i dag, og det er vi i Kristelig Folkeparti glade for.

I Norge har vi selvstendige, selveiende og frie bønder. Nettopp det er et kjennetegn ved det norske landbruket. Kristelig Folkeparti mener odelsinstituttet bidrar til en god forvaltning av landbrukseiendommer og matproduk-

sjon. Samtidig handler det om spredning av makt. Gjennom en spredning av eiendomsretten til landarealer til de mange får vi en god spredning av makten. Også dette er noe som kjennetegner Norge, og det har vært en viktig verdi over mange generasjoner. Kristelig Folkeparti ønsker ikke å endre på dette. Vi mener det er nødvendig å ivareta formuleringene i Grunnloven på dette punktet.

Kristelig Folkeparti er opptatt av å sikre god rekruttering til landbruksnæringen. Da er det først og fremst viktig at yrkesutøveren kan ha en levelig inntekt av arbeidet sitt. Dernest må bonden, som andre, kunne ha mulighet til fritid og ferie. Det må legges til rette for gode ordninger ved generasjonsskifte og ved annen overtakelse av landbrukseiendommer. Nye eiere må derfor stimuleres til aktivt eierskap, drift og bosetting på gården. Odelsloven skal selvsagt ikke være til hinder for en sunn bruksutvikling og et aktivt eierskap – tvert imot. Samtidig mener Kristelig Folkeparti at fristen for odelsstevning bør gjøres kortere, samtidig som odelsrettshaverne må varsles når odelseiendommer blir lagt ut for salg, slik at eksterne kjøpere får raskere avklaring på om odelsretten ønskes tatt i bruk. Og vi mener det må stilles samme krav til bo- og driveplikt til alle som erverver en landbrukseiendom av en viss størrelse.

Men dette er politikk som springer ut av det fundamentet vi har i den norske samfunnsmodellen, som er utviklet gjennom generasjoner, med forvalteransvaret som bærende prinsipp. Vi ser altså ingen grunn til å oppheve grunnlovsbestemmelsen slik som den står i dag på dette punktet, og stemmer derfor imot forslagene. Jeg viser ellers til saksordførers grundige og gode gjennomgang av saken.

Ola Elvestuen (V) [10:48:18]: Jeg må si at jeg sitter her og er litt forundret over representantene Lundteigens og Kolbergs bekymring for liberalismens frammarsj – jeg hadde nær sagt: Hadde det enda vært så vel. Hvis vi ser oss om i verden i dag, er det vel snarere det reaksjonære, nasjonalistiske og isolasjonismens frammarsj det er grunn til å være bekymret for. Er det én tid hvor man virkelig trenger å hegne om liberale prinsipper, individuelle rettigheter, universelle rettigheter, er det den tiden vi lever i nå.

Grunnloven handler om overordnede prinsipper, og for et liberalt parti er det helt grunnleggende at posisjoner og rettigheter ikke skal gå i arv. Odelsretten har vært omdiskutert i flere hundre år, og i dag er den et særnorsk fenomen som ikke finnes tilsvarende i andre vestlige land. Odelsretten er mange steder et direkte hinder for utvikling av gården som næring og bosted.

Dersom landbruket skal ha en viktig plass også i framtidens Norge, kreves det en modernisering. Framtidens landbruk er avhengig av at initiativrike, tiltaksomme og kreative mennesker får anledning til å bosette seg på landbrukseiendommer og utvikle disse ut fra de mulighetene de ser. For å sikre bosetting og økt mangfold på bygdene bør det bli enklere å få kjøpt småbruk, slik at de som har lyst og engasjement til å drive gårdsbruk, får mulighet til dette. En mer aktiv bosettingspolitikk for de landbrukseiendommene som i all hovedsak er et sted å bo, er mye viktigere for et levende landbruk enn å beholde odelsretten. Dessuten vil de aller, aller fleste hensyn som da-

gens odelsrett ivaretar, og som framholdes av tilhengerne av odelsloven, ivaretas gjennom andre virkemidler av økonomisk og lovmessig karakter, herunder konsesjonsloven. Odelsretten opptrer ofte mer som en odelsplikt enn en odelsrett. Veldig mange føler at de ikke har muligheten til å velge. Dermed kan vi få bønder som egentlig ikke er motivert for å ta jobben, men føler at de må forvalte hus og jord ut fra forfedrenes jobb.

Jeg tror at norsk landbruk hadde hatt mye bedre av å få inn engasjerte bønder som har lyst til å bruke gården til noe annet enn det å føle en plikt til å ta vare på en arv. Det er spesielt at jordbruket er det eneste området der bedrifter må gå i arv til førstefødte. Det er jo ingen som i sin nærmest villeste fantasi ville foreslå at vi i Grunnloven skulle ta inn en bestemmelse om at familieeide bedrifter skal gå i arv til den førstefødte nærmest ut fra et demokratisk prinsipp.

Odelsretten er foreldet og bør avskaffes. Det paradoksale er at om odelsloven oppheves, vil bønder ha akkurat de samme rettigheter som de har i dag – de får bare en tilretten til å disponere over sin eiendom på samme måte som alle andre og til selv å bestemme hvem som skal overta gården etter dem.

Jeg tar derfor opp forslaget som er framsatt i dokumentet, om å oppheve Grunnloven § 117.

Presidenten: Representanten Ola Elvestuen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Bård Vegar Solhjell (SV) [10:52:11]: SV er ein del av fleirtalet i komiteen som ønskjer å behalde grunnlovsføresegnene om odels- og åsetesretten. Det er tre særlege grunnar til det. Dei er dels overlappande, men det har fleire talarar før meg vore inne på.

Det første er at det over tid i Noreg har vist seg som ein svært godt fungerande måte å forvalte jord og gardar og dermed forvalte lokalsamfunn på i Noreg, ein måte som skaper ein kultur for å vareta jorda, for å forbetre og byggje ho opp og for ei sterk ansvarskjensle knytt til jorda. Det er ekstremt viktig for eit samfunn å ha ein måte der ein gjennomgåande klarer å forvalte jorda og det som det betyr rundt omkring i samfunnet, på. Der har odels- og åsetesretten vist seg som ein svært god måte å gjere det på.

Den andre årsaka er at det er heilt openbert, slik eg ser det, at det har ført til ei langt jamnare fordeling av jord og dermed makta som ligg i det, enn alternative ordningar ville ført til, sidan alternativa i hovudsak er marknadsbaserte ordningar. Det har gjort Noreg til eit meir egalitært land enn det elles ville ha vore. Det har gjort landbruket og jordeigarar til eit felt med mindre klasseforskjellar enn vi elles ville hatt. Det er ingen tvil om at også bygdesamfunna våre har mindre klasseforskjellar på grunn av odels- og åsetesretten enn dei elles ville hatt. Det har både vore ein god måte å forvalte jord på, og det har gjort Noreg mindre klassesdelt enn det elles ville ha vore.

Så til det tredje argumentet, og det er at det over tid har vist seg som ei svært god – ikkje plettfri, men ei svært god – ordning for Noreg, som det er relativt lite konflikt rundt, og der ein handterer problema. Det er bl.a. fordi det

ikkje er slik, som representanten Elvestuen sa, at ein må overta ein gard, men at ein har rett til å gjere det.

Sidan eg ikkje er konservativ, er det ikkje for meg eit sjølvstendig argument eller har ein eigenverdi å behalde ting slik det alltid har vore, men når det er gode og saklege argument for det, og det har fungert bra, vil eg seie at eg legg vekt på det.

Det er også mi oppfatning at det er vel grunngeve at noko som har så djupe røter i vår historie og har vist seg å fungere så godt, bør fortsetje å ha eit eige grunnlovsvern. Representanten Skutle kalla det paternalistisk at ein beheld grunnlovsvernet ved at eit mindretal i salen vil det. Det er ideen bak Grunnlova at eit knapt fleirtal ikkje kan endre visse grunnleggjande rettar som er der. Dersom det er paternalisme at eit mindretal kan hindre endringar fordi det er grunnlovsfesta, må ideen bak Grunnlova vere paternalistisk. Heile idégrunnlaget er at ho over tid varetek visse varige rettar. For meg vert det heller eit eksempel på ei føresegn som høyrer heime i Grunnlova, fordi det er ein del av dei lange linjene i vår historie, ikkje ein del av dei korte politiske linjene.

Heilt til slutt tenkte eg å knyte ein kort kommentar til den debatten om liberalisme som har vore her. Eg trur at mykje av årsaka til ueinigheita kjem av at omgrepet vert brukt på heilt ulike måtar av ulike talarar. Representanten Elvestuen brukte omgrepet slik som eg i hovudsak forstår liberalismen, nemleg at liberalismen er historisk ein ideologi som spring ut av opplysningstida og den franske revolusjonen, som handlar om enkeltmennesket sine fridomar og rettar – like fridomar og rettar i forhold til staten. Heile idégrunnlaget bak det, frå bl.a. opplysningsfilosofane, var at det enkelte mennesket skulle ha visse ukrenklege rettar, anten det var yringsfridom, etter kvart stemmerett eller eigedomsrett, som er like for alle menneske, og som staten ikkje kan undergrave på ulike måtar.

Difor er det også slik i Noreg at partiet Venstre og etter kvart også Arbeidarpartiet og SV spring ut av dette liberale idégrunnlaget, men ein sentral del av det liberale idégrunnlaget, tydeleggjort gradvis utover 1800-talet og 1900-talet, er at dei rettane kan berre eksistere dersom ein har ein stat som regulerer vilkåra rundt dei, for elles vert det fridom berre for nokre få. Rettsstaten må vere utvikla og utbygd, slik at dei rettane vert gjeldande for alle og vert regulerte. Ein må ha omfattande økonomiske ordningar som sikrar nokolunde økonomisk fordeling. Dersom ikkje vil det ikkje vere mogleg for mange å ta i bruk dei fridomane. Vi har utvikla ting som utdanningssystemet, f.eks., som er mest mogleg for alle, for dersom alle har moglegheit til å ta utdanning, kan flest mogleg få brukt sine talent og ta del i dei fridomane og rettane. Difor er det det liberale idégrunnlaget som er grunnlaget for det meste av venstresida, men definitivt ikkje heile venstresida, i moderne tid.

Det eg trur representantane Kolberg og Lundteigen refererer til når dei snakkar om liberalisme, er det som ofte vert kalla marknadsliberalismen, altså eit idégrunnlag der ein har fortolka liberalismen til berre å handle om den økonomiske dimensjonen, at dei økonomiske fridomane skal gjelde, og at ein set staten og enkeltindividet opp som motsetningar. Etter mitt syn står det i motstrid til ei rimelig

fortolkning av kva det liberale idégrunnlaget egentleg er, som nettopp var fridomen til enkeltmennesket mot privilegerte grupper, og der demokratiet er med på å gje eit vern i mange tilfelle for enkeltmennesket mot dei privilegerte gruppene, anten det er dei geistlege, økonomiske monopol eller andre ting.

Knut Storberget (A) [10:59:17]: Aller først har jeg lyst til å gi uttrykk for at jeg syns det har vært en spennende time i Stortinget – en god debatt, faktisk, som rører ved usedvanlig viktige størrelser, ikke bare for dem som driver landbruk, men for landet vårt.

Jeg har også lyst til å takke saksordføreren for hans innlegg, som i veldig stor grad fanger opp det som jeg selv ønsker å gi uttrykk for. Men noen kommentarer har jeg lyst til å komme med opp mot de innlegg som har vært, og særlig fra dem som nå ønsker å fjerne grunnlovsvernet for odels- og åsetesretten.

For det første framstilles det på mange måter som om odels- og åsetesretten representerer et tankegods som er umoderne og ikke tilpasset vår tid. Det var vel representanten Holthe som sa at landbruket har en annen funksjon i dag enn det det hadde tidligere. Det er jeg uenig i. Mer enn noen gang er det vel grunn til å understreke at landbruket ikke bare har en viktig funksjon, det har faktisk også nærmest hundre prosent samme funksjon, og behovet knyttet til denne funksjonen, nemlig det å produsere mat, er viktigere enn noen gang. Det er en størrelse som etter mine begreper er preget av stor langsiktighet, og man trenger regler og et rammeverk som også har langsiktigheten for øye.

Når det gjelder dette, er det min oppfatning, og også Arbeiderpartiets oppfatning, at når man i denne debatten forsøker å sette slekt opp mot drift, så går det galt allerede der. For spørsmålet er jo: Er det slik at det å verne om de rettighetene som faktisk gir slekten et fortrinn, betyr mindre produktivitet? Landbruket har vist en produktivitetsvekst som vel er blant de største – i hvert fall i Fastlands-Norge – sammenlignet med andre typer næringer. Det er ikke slik som man kanskje ønsker å framstille det, at dette er en næring som bare produserer dårligere og dårligere.

Så har vi sett en halvering av antall bruk. Vi har sett en betydelig nedgang i årsverk. Men vi ser en økning i produksjonen. Jeg har hørt landbruksministeren, som kommer fra Fremskrittspartiet, også gi uttrykk for at man her nettopp står overfor en produktjonsvekst som er rekordstor sammenlignet med andre typer virksomheter. En av grunnene til at vi sikrer bosetting, men også høy produktivitet, mener jeg ligger i at man har den type tette slektsbånd knyttet til drift av jord og skog i Norge, at det faktisk gir en egen gevinst – for dem som er opptatt av produktivitet. Så når jeg hører representanter fra både Venstre, Fremskrittspartiet og Høyre nå etterlyse tiltaksomme, og det ble sagt initiativrike, kreative og engasjerte, bønder, må jeg si at jeg syns med respekt å melde at man burde reflektere noe over den produktivitetsveksten vi har i norsk landbruk, og at det ikke tyder på at det regelsettet og rammeverket vi har knyttet til omsetning av landbrukseiendommer, har bidratt til at initiativene og tiltakene og det å være kreativ på noen som helst måte har blitt svekket – snarere tvert imot.

Jeg mener at dette regelverket – som jo er gammelt, som vi har hatt med oss lenge, og som mange land ikke har – også bidrar til at vi får realisert det som er en av hovedmålsettingene med det å drive landbrukspolitik, nemlig at vi skal klare å opprettholde en spredt bosetting, og at vi knytter virksomheten til familiene og ikke knytter virksomhet og eiendomsretten til dem som måtte sitte på mye penger, og som ønsker å investere. I så måte mener jeg at dette regelverket er et bolverk også mot markedsliberalismen.

Endelig mener jeg at det er viktig for rekrutteringen innen landbruket at vi har regler som også har grunnlovsvern, som er knyttet opp mot mulighetene for å kunne overta eiendom til en rimelig pris. Åsetestaksten og åsetesretten er et slikt vern. De som ønsker å fronte markedsliberalismen inn i dette, ønsker ikke bare å fjerne odels- og åsetesretten, men de angriper også prisregulering, priskontrollen og også konsesjonsloven som sådan. Det vil kunne innebære at man ikke bare fjerner mulighetene for å pålegge folk å bosette seg der eiendommene er, men også åpner for en helt annen type prissetting, som vil bidra til at det blir verre å rekruttere folk inn i landbruket, at det faktisk blir dyrere.

Til slutt: Det er også blitt hevdet at man ønsker å sikre rekrutteringen til norsk landbruk ved å fjerne disse reglene. Jeg har hørt, også fra regjeringshold, at når det gjelder rekrutteringen i norsk landbruk, beskrives den som bedre enn noen gang, landbruksskolene er fylt opp, og det er faktisk flere og flere som søker seg til denne type næring. Og vi ser at en av grunnene til at særlig yngre mennesker klarer dette, er for det første at man har et lokalsamfunn, man har et miljø, man har en familie rundt seg som støtter opp, men man har også et regelverk som gjør det mulig prismessig å komme inn, slik at man får en forrentning av den innsatsen man legger ned. Sånn sett er Grunnlovens vern av odels- og åsetesretten egentlig svært framsynt. Dette er ikke noe umoderne regelverk som man bør kvitte seg med.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [11:06:50]: Jeg er spesielt glad for det siste representanten Storberget sa, at odelsloven er framsynt. Dess mer en arbeider med den kultur og holdning som ligger bak, dess mer forstår en hvorfor den har vart så lenge. Representanten Storberget nevnte også det å ta bort åsetesretten. Jeg viser til odelsloven § 56 første ledd, hvor det heter:

«Verdsetjinga skal gjerast med særleg tanke på at overtakaren kan makte å bli sitjande med eignedomen.»

Å legge det prinsippet til grunn at det skal svekke rekrutteringa, er jo fullstendig å snu ting på hodet. Men vi kan filosofere noe mer over hva det er vi mener med rekruttering. De fleste snakker om rekruttering som synonymt med at en skal arbeide på jorda, drive det som næringsvirksomhet. Men det er klart at åsetesretten svekker rekrutteringa til dem som bare ønsker å eie, ikke drive. Men da bør de som vil ha vekk åsetesretten, presisere det.

Jeg har noen kommentarer: Representanten Elvestuen kom med et utsagn om at odelsretten betyr at eiendom må gå i arv. Det er jo en fundamental misforståelse! Det

er en fundamental misforståelse av hele odelsinstituttet at eiendommen må gå i arv.

Jeg prøvde å si det, og jeg kan gjenta det jeg sa i innlegget mitt; nemlig at

«odelsretten var og er en gjenkjøpsrett som gir etterkommerne etter en odelsbonde rett til å kjøpe landbrukseiendommen fra fremmede etter nærmere regler»

– altså en gjenkjøpsrett – «Åsetesretten er en rett for nærmeste etterkommere til å ta over jordeiendom arvelateren etterlater seg, mot å løse ut de andre arvingene. Hensikten er at etterkommerne skal kunne settes i stand til å bli sittende med eiendommene. Åsetesretten har også i praksis stor betydning ved ordinære generasjonsskifter.»

Odelsretten betyr ikke at det «må gå i arv» – det er en helt grunnleggende misforståelse fra Venstres side. Og når Venstre sier at odelsloven er sånn at det er mer «en odelsplikt enn en odelsrett», er det også manglende forståelse av hva som skjer utover på bygdene og i landbruksfamiliene i dag. Stadig flere av de eiendommene det er odel på, overtas av den som ikke er beste odelsberettigede. Det skjer en kulturrendring, sånn at en i familien blir enige om at en fraviker rekkefølgen ut fra en felles forståelse i familien.

Representanten Elvestuen snakket om at det skulle bli enklere å kjøpe småbruk. Jeg merket meg nøye hva som ble sagt i den sammenhengen. Det var ikke ett ord om samfunnsmessige plikter til det å eie det som her ble kalt for småbruk. Det er det som for noen år siden ble kalt storbruk – så det er et helt abstrakt begrep. Men glem nå det. Det var ikke ett eneste ord om plikter, ikke ett eneste ord om personlig eiendomsrett fra partiet Venstres side.

Så sa representanten Elvestuen at representanten Kolberg og jeg var redd for liberalismen. Det jeg er redd for, og det jeg også er sikker på at representanten Kolberg er redd for, er den økonomiske liberalismen som er bakgrunnen for frammarsjen i den reaksjon som nå skjer i Europa, nemlig de mange som blir negativt berørt av den økonomiske liberalismen, og som reagerer. Det er det mange av oss som er skremt av. Det som skjer, er en reaksjon mot den økonomiske liberalismen. Reaksjonen mot den økonomiske liberalismen blir ikke så stor i Norge fordi den ideologien ikke har fått så sterkt tak, bl.a. fordi vi har en annerledes fordeling av eiendomsrett og verdier i Norge.

Representanten fra Fremskrittspartiet sa at en måtte komme vekk fra et system hvor fjerne slektninger kan ta eiendommen på odel. Jeg vil da bare få referere hva som står i odelsloven § 8:

«Utanom odlaren får også etterkomarane hans odelsrett dersom nokon av foreldra har ått heile eiendomen med odel, eller nokon av besteforeldra er siste eigar av heile eiendomen med odel.»

I dag er det å ta en eiendom tilbake på odel altså knyttet til at du er barn av foreldre som har odel, eller du er i en sånn situasjon at det er besteforeldrene dine som eier gården – da kan du komme inn. Å kalle det fjerne slektninger tror jeg ikke Fremskrittspartiet mener når de får tenkt seg om.

Høyre er et greit parti etter hvert. De er mot odelsloven fordi den hindrer strukturelle grep som de ønsker. Men så

forkler en seg i det en kaller for «modernisering og fornyelse». Jeg vil igjen slutte meg til det representanten Storberget sa: Det som har skjedd i jordbruket når det gjelder arbeidsproduktivitetsutvikling, er det ingen andre næringer som er i nærheten av. Hvorfor kan ikke partiet Høyre snart fortelle historien sånn som den er? Innenfor odelsloven har det vært så store moderniseringer, så store endringer for å følge med i timen, at ingen andre næringer har vært i nærheten når det gjelder endringer i arbeidsproduktivitet per år per time.

Så sier partiet Høyre at det strider mot Grunnlovens frihetsidealer. Ja, det står i Grunnloven, så det er en del av grunnlovsmennesenes frihetsideal med hensyn til det vi her snakker om. Jeg skal være enig i at det er frihetsinnskrenkende når det gjelder eiendomsretten til landbrukseiendommer, men det er jo nettopp det vi ønsker. Det er nettopp det vi må ha fordi vi må kombinere den enkelte persons personlige eiendomsrett med de samfunnsmessige pliktene. Det er det som er den moderne forståelsen av privat eiendomsrett. En kan ikke ha en ubegrenset privat eiendomsrett. En må ha eiendomsrett med plikter for å kunne balansere de ulike interesser.

Å si at odelsloven demper investeringsviljen og kredittilgangen er grunnleggende feil. Hvis en mener at en skal investere utover det som eiendommen kan forrente, og at en senere da kommer i en økonomisk penibel situasjon, ja da begrenser det sånn atferd, og det er bra. Det er glimrende bra! Det å ha et personlig eierskap som gjør at en må ta ansvar for den gjelda en opptar på eiendommen – det er flott! Det er oppdragende, og det er noe positivt ved det.

Representanten Kolberg sa at eiendom ikke måtte bli investeringsobjekt. Representanten Kolberg sa at vi ikke måtte komme i den situasjonen at det blir ut med familiene og inn med investeringskapitalen. Det var det representanten Kolberg sa, og jeg kan slutte meg til det 100 pst. – 100 pst.! Det er så glitrende sagt av representanten Kolberg.

Så vil jeg bare avslutte med også det som representanten Kolberg sa om at det å fjerne odelsloven i Grunnloven er en del av det Høyre arbeider for, en omstrukturering av demokratiet og en sentralisering av makt. Det er presist sagt. Høyre ønsker å ta vekk pliktene til eiendomsretten, ønsker å svekke folkemakta, ønsker å fremme kapitalmakt. Derfor har Høyre også fremmet forslag om å ta vekk hele konsesjonsloven. Det sies ikke her. Det gis inntrykk av at Høyre er mot odelsloven, men for konsesjonsloven. Jeg vil be om at Høyre kommer fram og avklarer om de nå har snudd i dette spørsmålet, om de nå er for konsesjonsloven. Det jeg har lest, er at Høyre er motstander av konsesjonsloven: Det skal være en helt ubegrenset frihet til å eie eiendom, enten det er personer eller selskaper bosatt her eller der.

Framtida må bygge på at en balanserer interesser. En må balansere interesser gjennom folkestyret. Det vi snakker om her, er et nødvendig virkemiddel for det. Jeg vil gjenta det jeg sa avslutningsvis i mitt første innlegg: Jeg er veldig glad for den brede alliansen som nå har snekret en plattform for videre arbeid når det gjelder fordeling av makt og rettigheter i Norge.

Martin Kolberg (A) [11:16:52]: Representanten Skutle sa på vegne av Høyre her, under henvisning til hele denne diskusjonen, at slik har vi det ikke i noen andre næringer. Nei, men det henger sammen med at landbruk og matproduksjon ikke må ses på som en ordinær næring. Landbruksproduksjon og landbruket i et samfunn er ikke skoproduksjon. Det er produksjon av noe som er helt vesentlig for et samfunn, og som har stor betydning for samfunnets struktur og bosetting. Det er derfor det er nødvendig å ha en fundamental grunnlovsbeskyttelse av eiendomsstrukturen innenfor landbruket. Når Høyre – og Fremskrittspartiet, for den saks skyld, men spesielt Høyre – velger å se bort fra det, er det helt på sin plass at denne debatten blir slik som den nå blir, nemlig med et tydelig høyre–venstre-skille. Dette handler om samfunnets verdier langt utover det å drive et selskap eller drive næring i sin alminnelighet. Dette handler om det fundamentale, og dette har stått i Grunnloven helt siden 1814. Norsk landbruk, som jeg sa – og jeg vil gjerne gjenta det, for jeg vil ikke at det skal forsvinne – har jo vært en strålende næring for Norge og for den norske befolkning i generasjoner. Men det skal altså omstruktureres til å bli det jeg kaller en liberalistisk struktur, i den betydningen av ordet at det skal være markedsliberalistisk.

Til representanten Elvestuen er det bare å bemerke at det selvfølgelig går an å si, med bakgrunn i det jeg sa, at hadde det enda vært så vel, som representanten sa. Men der viser jeg til hva sakens ordfører nå også sa, og som jeg støtter, nemlig at den økonomiske liberalismen som man ser i hele Europa, også innenfor landbruket, hvor store selskaper kjøper opp, strukturerer, samler sammen og skaffer seg billig arbeidskraft, ikke har noen nærhet til det som foregår – det er det som skjer rundt omkring i hele Europa – fordi de ikke har en lovgivning som hindrer det. Og jeg skulle ønske at Venstre, med den liberale tradisjonen – og da legger jeg vekt på ordet «liberale» – virkelig hadde skjønnet dette. Jeg skulle ønske at Venstre hadde plassert seg i den tradisjonen som Venstre sto i når det gjelder forståelsen av begrepet «liberal», men der har også liberalismen tatt over – i min forståelse av ordet. Det er det som er så veldig trist, for Venstre har jo mer enn noen andre partier i denne salen æren for hva som har vært tradisjonen etter 1814 og framover, nemlig å bygge samfunnet for at det skulle være liberalt, og ta vare på det enkelte mennesket. Og noe av det var nettopp det å ha en lovgivning, bl.a. innenfor landbruket, som hindret at de store eiendomsbesitterne skjøv ut de små. Det var flott. Men hvorfor de da er med på det samfunnstoget som Høyre og Fremskrittspartiet inviterer til, er for meg helt uforståelig. Og de argumentene som føres, er jo Høyres argumenter. Det er ikke Venstres argumenter, og det er i hvert fall ikke et liberalt argument, med tanke på det enkelte menneskets posisjon og autoritet i det norske samfunn, også innenfor landbruket.

Representanten Skutle sa at vi snakker også om familienes frihet. Ja, det finnes noen eksempler på det, ganske sikkert, rundt omkring. Men hva er all erfaring når vi fjerner lovbeskyttelsen mot at markedet skal overta helt? På litt sikt overtar markedet, og familiene blir satt til side. Det varer ikke så lenge heller.

Jeg skulle ønske at vi i denne salen, som – holdt jeg på å si – politisk tross alt ikke er større enn den er, hadde skjønnet hva dette betyr for Hallingdal, Gudbrandsdalen og bøndene rundt omkring. Jeg skulle ønske Det norske storting samlet kunne si at nei, dette skal vi ikke gjøre, for vi vil gjerne bevare Hallingdal og Gudbrandsdalen, men slik er det altså ikke. Og det er så fint, som representanten Lundteigen har sagt, at det er en så bred allianse mot dette i dag – at vi setter ned foten for i hvert fall denne delen av samfunnsutviklingen, slik at ikke den økonomiske liberalismen tar helt over også her.

Trine Skei Grande (V) [11:23:07]: Gode politikere er i stand til å vurdere hvilke utfordringer et land står overfor, lage lover for å møte de utfordringene og være villig til å endre for å ta vare på verdiene i dem. Derfor er jeg ikke en konservativ politiker, derfor tror jeg at man av og til må endre ting for å ta vare på noe, og derfor tror jeg at man også må kunne endre Grunnloven for å ta vare på noen verdier. Det har alltid vært vårt utgangspunkt.

Jeg fikk ikke sjekket dette – nå hørtes det ut på fra Lundteigen som om vi hadde hoppet etter Høyre og Fremskrittspartiet, men jeg tror at vi har ment dette i denne sal i 20 år. De fleste gangene jeg har vært med på å diskutere det, har også Høyre og Fremskrittspartiet vært kritiske til Venstres forslag om å endre dette i loven, men sånn er det som oftest: Vi er først med å foreslå ting – og sakte, men sikkert går det inn.

For Venstre er det enkeltmennesket som er utgangspunktet for politikken, det er «Folk først» som er vårt slagord. For oss er det viktig at hvert enkelt menneske skal ha like rettigheter. Derfor var det fascinerende å høre representanten Bård Vegar Solhjells innlegg, jeg tror jeg var enig i nesten alt han sa om kampen for universelle rettigheter, kampen for at alle skal ha like store muligheter i det norske samfunnet. Men han faller på hoppkanten når han mener at noen rettigheter er det arv som skal bestemme. Noen rettigheter er det arven og genene som bestemmer at man skal ha. Andre er ikke født med de rettighetene og skal heller ikke ha mulighetene. Har man ikke genene som tilsier at man har en bonde i slekta, skal man heller ikke få lov til å drive jord. Det er det som er utgangspunktet og konklusjonen i det som representanten Solhjell sa. Jeg synes at det er en underlig logikk, som ikke hører hjemme i dag.

Hadde det vært sånn at det bare var jord som var utgangspunkt for makt i det norske samfunnet, hadde jeg vært med på mye av Lundteigens argumentasjon – hvis det bare var det å eie jord. Men dette samfunnet har utviklet seg, det er mange andre bakgrunner for å utøve makt i et samfunn enn det å eie jord. Jeg vet at det er mange av dem som eier jord, som føler seg ganske langt fra makta. Men da man laget odelsloven, var utgangspunktet at tilgangen på jord var makt. Da laget man en lov som nettopp førte til maktspredning. Nå befinner den loven seg i et samfunn der makt tar utgangspunkt i helt andre ting enn bare jord. Da er den loven faktisk sementerende for at noen familier skal ha fortrinn med hensyn til gleden av å være bonde. Det er bare avgjort av genene, Og det har aldri Venstre stått for i denne sal.

Arbeiderpartiet sier liketil at da de selv satt i regjering, diskuterte de om de kanskje skulle gå inn for å oppheve hele loven, mens de nå med stor bravur – med en annen regjering – sier at det er helt uaktuelt. I Venstre er vi såpass prinsipielle at grunnlovsendringer mener vi det samme om samme hvem som sitter i regjering.

Vi har hatt en fantastisk produksjonsvekst i norsk landbruk, men vi har også en helt utrolig stor nedgang i antall bruk, og det er veldig mange som legges brakk. Det er selvsagt sånn at veldig mange føler seg presset til at odell må gå i arv. Det er helt tydelig at jeg og representanten Per Olaf Lundteigen har frekventert litt forskjellige kjøkkenbord. Jeg kommer fra husmannslekt, jeg kommer fra et område der det også er mange små gårder. Jeg har sett mange ungdommer som føler seg presset til å overta noe som ikke passer inn i deres liv, mens mange som har lyst, ikke får muligheten fordi de ikke har genene og ikke har det trykket fra odelsretten hengende over seg – som det forventes at de skal fullføre.

Det er viktig å regulere jordbrukseieendommer, regulere omsetningen av jordbrukseieendommer, det er viktig å spre makt også innenfor det området, men utfordringen i dag handler om å få mest mulig jord i drift. Det at mest mulig jord skal drives, burde vært målet i denne salen, ikke at arv skal være utgangspunkt for fordeling av goder i et samfunn. Det er så mange som ikke slippes inn. Det er så mange som tenker at grunnen til å gå på landbruksskole er kanskje å finne noen som har disse genetiske fortrinnene det er å ha tilgang på jord – for å kunne få muligheten til å leve ut drømmen sin. Det er ikke Rema-Reitan vi kjemper for, vi kjemper for alle de ungdommene som faktisk har lyst til å drive landbruk, som har lyst til å utvikle jord de får tilgang til for å produsere mat til verden rundt seg. Det er de som i dag får nei på grunn av denne loven.

Så må jeg si at jeg er litt skremt over analysen av hva som er utfordringer i Europa. Etter Murens fall var det nærmest en forståelse for at de liberale verdiene i Europa hadde vunnet. Nå ser vi mørke skyer i mange land, bl.a. det landet som vi har offisielt statsbesøk fra nå. Vi ser det i Østerrike, vi så det i Ungarn, og vi ser også i land rundt oss at gamle tiders store helter vokser opp i form av sultaner, konger og keisere. I Østerrike var det i går nære på at disse verdiene skulle vinne fram. Det er dette vi kjemper imot. Vi kjemper imot de brune ekstremistene, vi kjemper imot nasjonalistene som bare dyrker seg selv og sitt eget, som dyrker seg bakover i historien på en måte som gjør at de faktisk ønsker å påvirke norske museers omtaler av landenes historie. De gjør om historien og drømmer seg tilbake til tsarer og sultaner. Det er det som er utfordringen i Europa i dag – det er ikke at man kjemper for liberale ideer, og det er ikke at man kjemper for at arv faktisk ikke skal bestemme hvilke framtidsmuligheter man skal ha i det norske samfunnet. Det er faktisk en kamp for at hvert enkelt menneske skal ha sin verdi og sin frihet uavhengig av hvor man kommer fra og hvilke gener man har.

Dette er frihetskampen i Europa i dag. Det er det vi må kjempe for, ikke kampen mot at vi faktisk handler med hverandre, kampen mot at vi faktisk beveger oss som frie mennesker i Europa. Det er så bakvendt taklet, de utford-

ringene vi nå står overfor, at jeg ikke skjønner hvordan det er mulig. Det er nettopp nå liberalismen blir presset i Europa, det er nettopp nå enkeltmennesker blir presset i Europa. Å dra fram det som en utfordring for at noen skal ha et fortrinn på grunn av arv – å komme inn i en næring man har lyst til å jobbe i i Norge – det skjønner ikke jeg. Det er i hvert fall veldig bakvendt i forhold til alle analyser man kan ha når man kikker ut over valgene som Europa nå står overfor.

Svein Roald Hansen hadde her overtatt presidentplassen.

Anders B. Werp (H) [11:30:58]: Jeg har heller ikke sjekket protokollene fra Stortingets historie, men jeg tror foregående taler har helt rett i sin historiebeskrivelse av dette grunnlovsforslagets bakgrunn og varierende støtte opp gjennom tiden.

Odelsloven er en av våre aller eldste lover, og den har uten tvil vært viktig, både historisk og kulturelt. Loven har sikret og regulert generasjonsskiftene i landbruket på en forutsigbar måte i hundrevis av år, og den har sikret bondestanden mot dansk adel under dansketiden og mot myndighetsmisbruk generelt. Derfor fikk odelsretten et særskilt vern i Grunnloven av 1814.

Jeg synes saksordføreren ga en veldig god beskrivelse av historien, men en historiebeskrivelse er å se bakover, og som lovgiver skal vi se framover. Man skal ikke besøke veldig mange gårdbrukere for å se hva som kanskje er det vanskeligste spørsmålet de får. Før var det naturligvis spørsmålet rundt generasjonsskiftet: Når har du tenkt å overdra gården? Det er ikke spørsmålet i dag – spørsmålet er heller: Vet du hvem som vil overta gården? Det er det vanskeligste spørsmålet. Og det kan man stille i Hallingdal, i Gudbrandsdalen, i Numedal, i Setesdal og på flatbygdene; overalt hvor det er landbruk, er det altfor mange gårdbrukere i dag som ikke kan svare på hvem av deres barn som ønsker å overta. Det er en utfordring. Det er realiteten. Det er også et bakteppe som er viktig for denne diskusjonen.

Landbruket har vist at det består av landets mest arbeidsføre menn og kvinner. Det viser produktivitetsutviklingen, som flere har vært inne på. Det er det ingen tvil om. Dette er folk som er genuint opptatt av den næringen de er en del av, og som leverer resultater – for seg selv, naturligvis, men også for samfunnet i kraft av produksjon av mat med høy kvalitet.

Så er det også slik at denne produktivitetsveksten skyldes at det er investert store summer både av familien, av eieren selv og av samfunnet over statsbudsjettet i produksjoner som strekker seg langt utover det som er en enkelt eiers eiertid. Det strekker seg videre og får betydning også for neste generasjon eiere på den gården. Derfor er det viktig for eieren og for samfunnet å legge til rette for at den som skal overta gården, er den best motiverte og forhåpentligvis også best kvalifiserte – ikke knyttet til alder og fødselsrekkefølge, slik denne loven er grunnlovfestet til å gjøre.

Landbruket står overfor nye og grunnleggende utford-

ringer i dag som odelsloven ikke klarer å ivareta. Det er ikke lenger nødvendig å beskytte næringen mot danske grever, og det er heller ikke behov for å regulere yrkesvalget for den eldste i søskenflokket på norske gårdsbruk.

Jeg ble veldig inspirert av representanten Kolberg som snakket om norsk eierskap; jeg er veldig glad for det. Men vi trenger ikke å lese mer enn i dagens aviser for å se at det samme partiet, representanten Kolbergs parti, opprettholder det som er den største diskvalifikasjonen for norsk eierskap, med sin vedvarende kamp mot å endre og avvikle formuesskatten, som diskriminerer norsk lokalt eierskap og favoriserer utenlandsk eierskap. Det synes jeg blir en veldig pussig argumentasjon.

Vi vet at det er mange unge jenter og gutter som både har interesse og motivasjon for og kompetanse til å starte i landbruket, men som kanskje er lenger ut i odelsrekkefølgen, eller ikke har odelsrett i det hele tatt. Deres vei inn i landbruket, selv om de søker på all verdens landbruksutdanning, er like lang, for det finnes altfor mange skranker mot å gi dem mulighet til å komme inn i en næring, fordi det ikke er eiendommer til salgs.

Et vitalt landbruk som skal møte fremtiden, må i større grad åpnes opp for dem som ikke er eldst i søskenflokket. Tiden er inne for en grundig gjennomgang av odelsloven for å legge forholdene bedre til rette for at interesserte ungdommer kan komme inn i næringen. Jeg mener det første naturlige skritt vil være å fjerne grunnlovsvernet. Så lenge odelsretten er fullstendig fastlåst på denne måten, er det i praksis ikke mulig å foreta endringer eller tilpasninger som landbruket har behov for i dag. Grunnlovsvernet stanser enhver bred vurdering av loven.

Det er også interessant at Statens landbruksforvaltning har uttalt at

«det ikke eksisterer noen argumenter for å beholde odelsretten som er så tungtveiende at det er formålstjenlig å videreføre rettsinstituttet. SLF anbefaler derfor at odelsretten avskaffes».

Det skriver de – og Statens landbruksforvaltning er nasjonal fagmyndighet for odelsloven.

Jeg synes det er påfallende at det er så få som vektlegger nåværende eier – nåværende eier – i diskusjonen om odelsloven. Er det ikke mer naturlig at selger av en landbrukseiendom skal ha større innflytelse over hvem som overtar gården, enn at eldste gutt eller jente i barneflokket har en grunnlovfestet rettighet til det samme? Vi må stole mer på nåværende eier, for han eller hun har nesten uten unntak en meget sterk egeninteresse av å overdra gården videre til den best egnede. Denne interessen for gårdens videre utvikling er også viktig for landbrukets totale utvikling.

En gjennomgang av loven ut fra om den fremmer eller hemmer en ønsket utvikling i næringen, behøver slett ikke ende med en konklusjon om at odelsretten skal avvikles som sådan. Men så lenge odelsretten er grunnlovfestet, blir en slik gjennomgang nesten bortkastet, fordi grunnlovsvernet i svært liten grad gir handlingsrom for endringer i den eksisterende loven.

Erik Skutle (H) [11:39:01]: Jeg skal ikke bruke veldig lang tid nå på slutten av denne debatten, jeg skal bare adressere et par ting som har kommet opp i debatten.

Jeg tror representanten Solhjell misforsto meg lite grann. Jeg mener ikke at Grunnloven er paternalistisk, men jeg mener at odelsretten og grunnlovsvernet av den er paternalistisk. Paternalistisk betyr at vi ikke har tillit til at du eller din familie klarer å ta et valg som er fornuftig for deg og samfunnet, så vi tror det er best at storsamfunnet tar den avgjørelsen. Det er definisjonen. Dette er en sånn lov, det er et paternalistisk forslag.

Så er det noen som fra denne talerstolen har snakket om at det er viktig for friheten å opprettholde grunnlovsvernet av odelsretten. Det forstår jeg faktisk ikke. For meg handler frihet om at du stort sett kan gjøre det du vil, så lenge du ikke begrenser andres frihet. Dette er nettopp noe som begrenser andres frihet. Det setter noen skranker for hvem som kan overta eiendommen, og til hvilken pris. Så snakker man også om idealene fra da de liberale tankene hadde sin spede begynnelse. Da kan en jo nevne to av de tre viktigste pilarene fra f.eks. den franske revolusjonen. Den ene er frihet – til å gjøre det du vil uten at andre kommer og innskrenker friheten. Nummer to er likhet – ikke som i økonomisk likhet, men i likhet for loven, at du selv i kraft av å være borger og menneske har noen rettigheter, ikke i kraft av om du er født først eller sist i en barneflokk.

Så må jeg også si at det har vært en veldig konservativ argumentasjon i dag. De aller, aller fleste som har forsvart odelsloven slik den ligger med grunnlovsvernet, har sagt at ja, men Norge er jo et bra land å bo i, ting har fungert bra. Men det blir fullstendig meningsløst å sette likhetstegn mellom grunnlovsvernet av odelsretten og det faktum at Norge er et ganske bra land å bo i. Norge har vært et bra land å bo i ganske lenge, og likevel har vi modernisert lovverket vårt i takt med at vi utvikler oss. Når representanten Kolberg sier at hvis vi liberaliserer dette litt, vil det kanskje gå bra i familiesammenheng en viss tid, men så velter plutselig storkapitalen inn, og så får vi det helt forferdelig – det tror jeg ikke noe på. På Vestlandet der jeg kommer fra, ser man langs hele kysten bedrifter som er forvaltet av familier i generasjoner, som er samfunnsbyggere, som skaper arbeidsplasser, og som virkelig bryr seg om arven de forvalter og veldig gjerne vil gi videre til neste generasjon. Tar man et annet eksempel på noe man har liberalisert noe, f.eks. eiendomsmarkedet, så hadde man store problemer, men så liberaliserte man, og hva er resultatet? Jo, Norge er et av de landene i verden der flest har anledning til å eie sin egen bolig.

Så til representanten Storberget. Jeg sier ikke at bøndene ikke er innovative. Jeg tror kanskje representanten Storberget adresserte det mest til Fremskrittspartiet – kanskje også til mitt innlegg. Jeg sier det motsatte. Jeg sier at jeg tror bøndene har kjempestor innovasjonskraft, men jeg tror de møter et regelverk som gjør at innovasjonskraften blir noe begrenset.

Så sier jeg heller ikke, som representanten Kolberg antyder, at landbruksnæringen er klin lik alle andre næringer, og at vi må tenke likt. Nei, jeg anerkjenner at landbruksnæringen åpenbart er ulik andre næringer, også hva gjel-

der mat. Men det finnes jo en likhet med andre næringer, og det er at det at noen har lyst til å investere i næringen, må være noe positivt. Det er det jeg sier. Alternativet synes jeg vil være veldig rart. Jeg synes det vil være veldig rart dersom representanten Kolberg og Arbeiderpartiet mener at jo færre som har lyst til å investere i landbrukseiendom, jo bedre er det.

Så vil jeg bare avslutningsvis takke for en god debatt. Jeg synes det har vært fornøyeleg. Spesielt må jeg si det er fornøyeleg å høre på representanten Lundteigens innlegg. Ingen skal i hvert fall så tvil om at han sier det han mener, og at han ikke tilslører budskapet sitt. Han sa også i sitt siste innlegg at ja, odelsretten begrenser friheten, og det er bra. Den begrenser kreditttilgangen for bøndene, og det er bra. Da er man i hvert fall dønn åpen om at man kan ha en høyre–venstre-debatt, sånn som representanten Kolberg antydte at vi har hatt. Det synes jeg har vært fornøyeleg.

Bård Vegar Solhjell (SV) [11:44:20]: Ordet «fornøyeleg» reserverer nok eg for andre anledningar enn denne debatten, for å vere heilt ærleg, men eg synest det har vore ein god del gode innlegg.

Eg teikna meg i hovudsak på grunn av Trine Skei Grandes innlegg – no forlét ho salen – for å seie at eg er einig med henne i at eg heldt ein ganske god gjennomgang av liberalismens historie og framvekst, som ho med god grunn burde vere heilt einig i, som ho òg sa at ho var. Det dokumenterte først og fremst korleis Venstre, Arbeidarpartiet og SV er parti med historisk ganske like røter, og at det må vere ein historisk feil at Venstre i Noreg i dag er på lag med Høgre og Framstegspartiet, der dei strengt teke i historisk forstand ikkje høyrer heime.

Men viss ho høyrde godt etter, prøvde eg ikkje å kople det direkte til denne saka, men sa det som ein en passant på slutten av mitt innlegg. For om ein skulle argumentere heilt prinsipielt liberalt, er det – for å seie det forsiktig – ikkje openbert at ein skulle argumentere for odelsretten. Men odels- og åsetesretten har likevel oppnådd nokre viktige ting som er viktig i eit liberalt samfunn i Noreg, nemleg ein ansvarleg forvaltning av jord og kanskje aller mest ei rimeleg likeverdige fordeling av makt og eigedom i Noreg.

Eg trur at om ein er aldri så liberal, er det av og til viktig å leggje vekt på om noko har fungert godt eller ikkje i eit samfunn. Odelsretten har påviseleg fungert godt for å forvalte landbrukseiendom i Noreg. Eg synest også at eit par av argumenta som vert brukte no, ikkje er gode nok. Det er ikkje berre i dalstroka at det er ei utfordring når garden skal gå frå ein generasjon til den neste. Det er det i Sogn og Fjordane, der eg har vakse opp, og i Akershus fylke, der eg no bur. Dei er tallause, dei samtalane eg òg kjenner til gjennom vener og andre om situasjonane rundt dette. Men ein må med litt realisme spørje seg: Ville det vore lettare i eit system med marknadsbasert omsetning av gardar? Ville dei samtalane og dei livssituasjonane vore enklare om dei rettane ikkje fanst der for den enkelte? Kjære dykk, eg trur nok at det hadde vore ganske mykje tøffare rundt kjøkenborda rundt omkring om ein sat utan rettar, men med mange med ønske om å kunne drive vidare. No finst retten, men ikkje plikta. Det er openbert at det ikkje er det lov-

messige, men meir kulturen og forventningane som er det store problemet mange plassar. Der har vi nok eit felles ansvar langt forbi det vi vedtek i lover, for å gjere noko med det, og som eg veit kan vere ei utfordring mange plassar i landbruket i Noreg.

Nokon seier at tidlegare var jorda eit spørsmål om maktfordeling – no er det eit spørsmål om å produsere mat. Jorda er framleis ein del makt, men ikkje like avgjerande. Å produsere meir mat er viktig, men eg trur vi kan slå fast ganske klart at det er nok ein god del andre ting på lista før odels- og åseteslova for å greie å produsere meir mat i Noreg i åra som kjem. Ein del av dei tiltaka vert diskuterte i andre samanhengar i denne salen i løpet av dei neste vekene.

Til slutt til debatten om Europa. Eg synest den siste delen av innlegget til Trine Skei Grande var svært godt, der ho gjekk gjennom trusselen mot mange liberale verdiar i Europa. No er eg litt usikker på kven det var, om det eigentleg var andre her som tok opp det, men det var like fullt eit godt forsvar mot dei autoritære tendensane vi kan sjå i land som Russland og Tyrkia, eller for den saks skuld Ungarn, Slovakia og Polen, eller ved framveksten av høgreekstremer, ytterleggående krefter i Vest-Europa. Men ingen fornøyeleg analyse av det liberale samfunnet i Europa og enkeltmennesket sine fridomar og rettar i dag kan gjennomførast utan å ta opp den andre store trusselen for mange enkeltmenneske i dag, nemleg den voldsame økonomiske krisa vi har opplevd, den massearbeidsløysa som har vakse fram i løpet av 30–40 år, og dei aukande sosiale skilnadene som heng så tett saman med det. I land i Sør-Europa er det vanleg at opptil ein av to ungdommar mellom 20 og 30 år går utan arbeid og utan utdanning. Det er øydeleggjande for deira fridomar og moglegheiter. Det er skapt ei ny gruppe av folk som har jobb, men som er fattige. Land som USA og Tyskland har knapt hatt reallønsvekst på 15–20 år, noko som betyr at veldig mange menneske, mange familiar, ikkje har fått del i den økonomiske veksten, og deira økonomiske evne til å brødfø familien vert redusert på grunn av mangel på sosial mobilitet. Mange land i Europa har marginal, om nokon, sosial mobilitet, altså ingen moglegheiter for den enkelte til å bruke sine talent viss ein kjem frå familiar med dårleg bakgrunn.

Det er nettopp lagt fram ein ny rapport frå Oxfam som viser at 2015 er det første året i moderne historie, altså så lenge ein har målt, der 1 pst. av verdas befolkning eig meir enn dei andre 99 pst. – 1 pst. eig meir enn alle oss andre til saman, og 14 enkeltpersonar i verda sit med større formue enn halvparten av verdas befolkning. Dette har alt å gjere med fridomane til det enkelte mennesket, fordi du må ha rettar – ytringsfridom og alle dei andre liberale fridomane – men du må ha økonomisk evne og basis og moglegheiter for å kunne utnytte dei og setje dei ut i livet. Det har alt å gjere med truslane som dei liberale rettane i Europa vert utsett for no. Det er nettopp dei store gruppene av folk som er arbeidslause, som opplever å ikkje verte sett, der innvandring og globalisering ikkje når dei og ikkje tener dei som no i stor grad skapar framveksten for dei høgreekstremer ideane.

Eg såg på valdagsmålinga for valet i Austerrike. Blant

dei som klassifiserte seg sjølve som manuelle arbeidrarar, ifølgje BBC, stemte 86 pst. på Hofer, den høgreekstreme kandidaten. Det har alt å gjere med dei kraftige økonomisk-sosiale skilnadene i Austerrike og med massearbeidsløysa som dei og andre land har opplevd dei siste åra. Dei to liberale perspektiva, den rimeleg rettferdige fordelinga og dei individuelle fridomane, har sitt utspring i idégrunnlaget frå den franske revolusjonen, med likskap, fridom – representanten Skutle tok ikkje med meir – og brorskap, eller solidaritet, som ein også kallar det tredje. Det å kople dei saman og sjå dei i samanheng – at fridom er viktig, men det må vere fridom for alle, ikkje berre for dei få – det er det liberale idégrunnlaget.

Så får du unnskyld meg, president, for at eg brukte Stortingets talarstol til noko som er litt på sida av odels- og åsetesretten.

Presidenten: Den tanken slo også presidenten, men det var et interessant innlegg.

Per Olaf Lundteigen har hatt ordet to ganger, og får en taletid begrenset til 3 minutter.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [11:52:07]: Venstres leder sa at partiet stod for «folk først». Ja, det er nettopp det vi som representerer flertallet i komiteen her, står for. Vi står for folk først, ikke kapitalen først. Det er det som er så trist å erfare, at Venstre ikke ser motsetningen mellom ulike interesser og balanserer det på en annen måte.

Skei Grande sier at makt er mye mer enn å eie jord. Jeg er enig i det, men det er et faktum at eiendomsrett gir styringsrett – gir makt. Og hvis en ser seg litt rundt omkring i verden, ser en hvordan eiendomsretten er fordelt, og hvordan makt er fordelt. En bør reise litt mer rundt for å se alternativet til det vi har i Norge. Alternativet er ikke forlokkende. Vårt alternativ med fordeling av eiendomsretten på de mange, det er forlokkende, ikke bare for folk i Norge, men også andre steder.

Så sier Skei Grande at ungdom føler seg presset. Ja, jeg er også enig i at mange ungdommer føler seg presset til å overta. Og hvorfor gjør de det? Fordi de har sett at foreldrene har nedlagt en svær innsats som de ikke har fått betaling for, og som de har gjort for å legge et grunnlag for neste generasjon. Det er noe av kjernen i hele bondekulturen. En nedlegger en masse arbeid og penger i noe som ikke skal komme en selv til gode, men som skal komme neste generasjon til gode. Det er klart at de som har sett det, føler et press med hensyn til å overta, men likevel endrer kulturen seg, slik at en oftere velger den som er mest interessert.

Så sier representanten Skei Grande at andre ikke kommer inn. Kjernen når det gjelder prisspørsmålet, er jo at odelsloven og åsetesretten holder prisene nede. Det er de som holder dem nede, det er de som gjør at de mange kan komme inn. De har jo en stor positiv virkning på å holde prisnivået nede. Dette er en fatal misforståelse av Venstres leder.

Så sier Venstres leder at det er viktig å arbeide for mest mulig jord i drift. Ja, sjølsagt er det det. Men da må det jo lønne seg å bruke jorda. Da må partiet Venstre snart forstå at det er kraftfôrprisen som definerer verdien av gras, og

Norge er et grasland. Og når det ikke lønner seg å dyrke gras, blir ikke jorda drevet. Det er enkle fagøkonomiske sammenhenger som partiet snart må ta til seg.

Og til slutt: skremt over analysen av Europa – det er tydeligvis mer behov for debatt om hva som skjer i Europa. Den økonomiske liberalismen er årsaken til dagens utvikling i mange EU-land. Brune ekstremister får grobunn som et resultat av en økonomisk politikk som heter markedsøkonomi, som heter grådighetsøkonomi, og som heter rovdyrkapitalisme. Det er det som må bekjempes. Derfor må vi ha reguleringer, og vi må ha mer politisk styring i samfunnet. Det gjelder også for Norge.

Tom E.B. Holthe (FrP) [11:55:17]: Jeg ba om ordet igjen på grunn av representanten Lundteigen's innlegg. Jeg synes han hadde en noe lettvinnt inngang til sin argumentasjon når det gjelder overtakelse av odelsretten.

Representanten sa at man innen familien blir enige om hvem som skal overta gården. Ja, det er i mange tilfeller riktig, men det er etter min oppfatning ikke noe argument for opprettholdelse av odelsretten. Representanten Lundteigen glemmer en ting som er vesentlig i mine øyne, og det er at det er ingen ting som har splittet flere familier enn nettopp overtakelse av odelsrett. Jeg har selv sett i flere tilfeller at enkelte odelsrettshavere har blitt tvunget til å frasi seg sin odelsrett for å opprettholde fred og ro i familien. Det er nettopp det som er noe av argumentet for at odelsretten bør oppheves, for å få bukt med en slik ukultur.

Ola Elvestuen (V) [11:56:45]: Jeg skal prøve å være kort.

Jeg er enig med representanten Lundteigen i en helt grunnleggende ting, som han sa til slutt, og det er at vi må ha lover og regler i samfunnet. Det er helt opplagt, og vi må ha lover og regler som er bygget på demokratiske grunnprinsipper – at man har individuelle rettigheter. Det eneste som gjør at vi går imot odelsloven, er at dette er en lov som er bygget på privilegier, og det er privilegier til slekta, og det er ikke å ha universelle rettigheter som alle har. Da er det prinsipielt sett en feil lov å ha. Det betyr ikke at dette skal være et lovtomt rom. Det betyr at man fortsatt skal ha rettigheter som eier, eiendomsretten står fortsatt fast. Det er bare det, som også Trine Skei Grande la vekt på, at også andre skal ha større mulighet til å komme inn i en næring som de ønsker, på like vilkår – og at ikke slekt eller gene skal være et privilegium når det gjelder dette.

Jeg skal ikke gå inn i hele diskusjonen omkring Europa, men jeg synes det er interessant at man i hvert fall diskuterer de liberale verdiene i Europa. Det er viktig å ivareta de liberale verdiene i Europa, og det er viktig også å bygge opp under den økonomiske veksten vi trenger, med handel og med å ha fri økonomisk utvikling, og man trenger å slåss imot de kreftene som i dag utfordrer de liberale verdiene i Europa.

Jeg synes det har vært en interessant debatt, men den endrer definitivt ikke standpunktet til Venstre. Vi har alltid ment at rettigheter ikke skal bygges på privilegier. Man skal ha rettigheter som skal være universelle, og de skal

gjelde alle, så vi står fast på standpunktet om at odelsloven skal ut av Grunnloven.

Knut Storberget (A) [11:59:15]: Det er en del av argumentasjonen fra dem som ønsker å fjerne odels- og åsetesretten, som jeg har lyst til å kommentere kort.

For det første, til spørsmålet om alles mulighet til å komme inn i jord- og skogbruk: Jeg syns nesten at noen av argumentene tenderer til egentlig å være et angrep på arveretten som sådan. Det som på mange måter styrer de fleste skifter av jord og skog i Norge, er at man de facto er i posisjon til å arve. Så jeg syns på mange måter det blir noe kunstig å tro at det å fjerne odels- og åsetesretten åpner opp for at nærmest gud og hvermann kan kjøpe jord- og skogeiendommer. I den grad det skulle ha noen betydning, er jo det som i dag må være skranken for mange – og kommer til å bli det hvis man skulle begi seg inn på den veien hvor man fjerner reguleringer – at prisen faktisk vil være uoverkommelig, og at det er de kapitalsterke, som da ikke bor i de bygdene og kommunene hvor disse eiendommene er, som vil trekke vinnerloddet når det gjelder det å tilegne seg jord og skog.

I så måte hørte jeg representanten Skutle si at han syns at mye av argumentasjonen fra oss som ønsker å bevare dette instituttet, er konservativ. Da må jeg bare si at ja, akkurat her er jeg verdikonservativ. Jeg syns tidligere stortingsrepresentant Per Kristian Foss, som er siteret i merknadene, hadde en god redegjørelse rundt verdikonservatismen i dette da han sa:

«men for en konservativ teller det noe at en ting har vart en stund, at bestemmelsene har lange tradisjoner, at grunnlovsbestemmelsene har bidratt til mange selveiende bønder, som vi som konservative setter uhyre stor pris på, og at det gir forutsigbarhet for en næring og for en stor befolkningsgruppe».

Det er, etter mitt skjønn, en god, verdikonservativ argumentasjon rundt dette.

Det blir argumentert fra flere med at konfliktnivået i familiene er stort på grunn av dette regelsettet og instituttet. Jeg har sjøl erfaring med dette. Jeg kommer fra en familie hvor det har vært odelsrett ute og gått. Jeg må si at jeg nesten med skrekk og gru tenker på hvordan det hadde vært hvis vi ikke hadde hatt dette instituttet og man nettopp hadde hatt muligheten til å selge ut og ta inn en stor gevinst. De rivningene blant de søsknene ville jeg ikke ha vært en del av. Hvis man virkelig ønsker å forebygge konflikter ved generasjonsskifter i jord-, skog- og landbruket, må man vokte seg vel før man begynner å rive ned disse reglene. Jeg sier ikke at det ikke er konflikter – det er det jo – men vi som politikere må vurdere hva som vil gi minst konflikter. Jeg er overbevist om at konfliktnivået ville stige til himmels mange steder hvis man virkelig åpnet opp for å ta ut de store, kortsiktige gevinstene. Det er det vi er imot. Vi ønsker å tenke langsiktig.

Jeg vil også si til det som representanten Werp trakk fram, at en del av diskusjonen rundt bordene ute i landbruksfamiliene og det spørsmålet som mange bønder helst ikke vil ha, er om en vet hvem som vil overta. Blir det noe bedre om en fjerner odelslovgivningen? Snarere tvert imot

er det jo – slik jeg oppfatter det – slik at odelslovgivningen i mange tilfeller faktisk kommer en til unnsetning hvis man ikke har svar på det spørsmålet. Det er jo en helt annen dimensjon. Hvis man leter etter noen til å overta gårdsbruket sitt eller skogeiendommen sin, må man etter mitt skjønn gjøre det motsatte av hva regjeringen faktisk gjør i jord- og skogpolitikken, man må bl.a. gjøre det mer fortjenestefullt å drive disse eiendommene, slik at man har en økonomi å leve av og en mulighet for å investere i framtiden. Så jeg mener det ikke blir et riktig bakteppe å stille spørsmålet: Hvem skal overta eiendommen?

Til slutt: Særlig Skei Grande, men også flere andre har pekt på den byrden som ungdommer føler ved å måtte overta en eiendom. La meg bare understreke: Odelslovgivningen innebærer altså en odelsrett og ingen -plikt. Der er jeg fullstendig enig med representanten Solhjell – jeg tror det var han som tok opp dette. Hva er det som gjør at man føler en byrde ved å overta en eiendom? Er det disse rettsreglene? Nei, det er det man har sett av innsats og investeringer fra tidligere generasjon, den nære tilknytningen man har til den fysiske eiendommen, og følelsesmessige og kulturelle bånd som er presset. Mange føler at det er ubehagelig, og mange syns det er vanskelig å ta det valget, men det er ikke et valg som vi gjør noe særlig lettere ved å fjerne odelslovgivningen.

Jeg holder fast ved tidligere stortingsrepresentant Per Kristian Foss' ord om at dette handler om forutsigbarhet for en næring og for en stor befolkningsgruppe.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:05:20]: Det var representanten Werp jeg også ville innom. Representanten refererte til at det var usikkerhet rundt å overta en gård. Da er det jo nettopp slik som representanten Storberget sier, at det henger sammen med manglende økonomisk godtgjørelse for arbeid og kapital. Det som da er det sterke, og det som må sies klinkende klart fra denne talerstolen, er at er det noe parti i denne salen som har vært med på å holde inntektene av jordbruksarbeid nede, så er det Høyre. Høyre står i fremste rekke når det gjelder å holde inntektsmulighetene nede. Det er Høyre som har hovedansvaret – gjennom sitt systematiske, møysommelige arbeid for å holde inntektene nede – for den situasjonen som representanten Werp refererte til.

Så sier representanten Werp at en trenger ikke nå å beskytte mot danske grever. Nei, det trenger vi ikke, men vi må ha beskyttelse mot kapitalmakt. En må være realist i den verden en lever i. Private equity-fond er sjølsagt i dag interessert i å investere i fast eiendom, ikke minst i arealer som kan gi matproduksjon. Det er forutseende å ha en odelslov som et bolverk mot disse kapitalkraftene – i dag som tidligere.

Så sa representanten Werp at Statens landbruksforvaltning var nasjonal fagmyndighet. Det er feil. Odelsloven er en privatrettslig lov. De kan selvsagt mene hva de vil om det, men odelsloven er en privatrettslig lov. Det trodde jeg Høyre hadde inne.

Så til representanten Holthe, som sier at salg av familieeiendommer i landbruket splitter familier. Ja, det er riktig at det er mange konflikter, for det er store verdier, det

er enorme verdier, og de verdiene kan disponeres på kort sikt eller på lengre sikt. Hvis en da har etterkommere som ønsker å disponere dem på kort sikt kontra på lengre sikt, får en konflikt – sjølsagt gjør en det, det er det som ligger i det hele. Men med odelsloven har en forutsigbarhet når det gjelder rekkefølgen, og derfor er mitt poeng: Alternativet til odelsloven når det gjelder familiekranjel, er verre. Alternativet er langt verre fordi det gjelder store verdier.

Til slutt til Elvestuen, som sier at odelsloven er privilegier til slekta. Odelsloven er en rett til å ta igjen gården på odel eller en rett til å få det for en rimelig pris. Men hvis vi skal bruke Venstres retorikk og kalle det et privilegium, i den betydning at det er en forrett, så er det en forrett fordi det her er nedlagt mye arbeid og kapital som ikke har fått sin (presidenten klubber) avkastning på kort sikt, men som får det på lengre sikt. Finansdepartementet er glad i odelsloven, for det ivaretar de verdier ... (Presidenten klubber.)

Presidenten: Da er tiden ute.

Gunnar Gundersen (H) [12:08:41]: Det var siste taler som fikk meg til å ta ordet. Jeg har fulgt med på debatten lenge, og jeg lurer egentlig litt på hvor stortingsflertallet er i forhold til en del av situasjonen i norsk landbruk, men når representanten Lundteigen kan få seg til å si at det er Høyre som har holdt igjen utviklingen av inntektene i landbruket, er det faktisk så feil at man i hvert fall må påpeke det. Jeg skal også gå inn på en del andre ting i debatten.

Så vidt jeg vet, var den eneste gangen man i Norge har nådd inntektsmålsettingen for landbruket, under landbruksminister Johan C. Løken – det er den eneste gangen man har nådd inntektsmålet, og det var faktisk med en landbruksminister fra Høyre. De tre siste årene med Høyre–Fremskrittsparti-regjeringen har inntektsutviklingen i landbruket i Norge vært bedre enn noen gang – og den har vært adskillig bedre enn under den rød-grønne regjeringen, som satt i åtte år før.

Jeg vil komme litt inn på hva som har vært tema i debatten, for det har gått igjen at Høyre også må snakke om at landbruket har vært flinke når det gjelder produktivitet. Det har vi sagt gang på gang, i hvert fall har jeg sagt det gang på gang fra denne talerstolen. Landbruket har ekstremt god utvikling i produktivitet, men da må faktisk også Stortinget ta inn over seg hva det betyr. Høy produktivitet betyr for landbruket at gården blir mindre og mindre for hvert eneste år, og det ser vi i landbruket. Hvis man ikke har muligheter for alternativ sysselsetting i nærheten av der gården ligger, blir gården liggende brakk, for det er ikke sånn at eiendom i dag er fundamentet for makt og posisjon i samfunnet. Det har endret seg fundamentalt. Og det var det representanten Anders Werp mente i sitt innlegg, at i dag ser faktisk ungdommen at det gjelder å bruke sin kunnskap, sin kompetanse og det man har inne i hodet, til å skaffe seg et godt liv. Og vi skal være veldig glad for at vi er kommet dit, men realiteten er jo at – når vi går tilbake til landbruket – antall driftsenheter går kraftig ned. De går ned år om annet uansett hva Stortinget gjør – til og med opptrappingsvedtaket på 1970-tallet ga bare en bitte liten

utflating et år eller to i nedleggelse av antall bruk, og så fortsatte det.

Representanten Storberget var inne på sin egen erfaring. Jeg har omtrent samme bakgrunn som representanten Storberget. Jeg har overtatt en eiendom selv, og jeg fraskrev meg odel. Dessverre døde min far tidlig, så jeg ble stilt overfor spørsmålet om jeg ville overta, og da er man inne på alle de andre drivkreftene for å overta. Det er sterke familiebindinger her – vi regulerer ett av de områdene i samfunnet som kanskje har de aller sterkeste bindingene til at man faktisk skal opprettholde noen tradisjoner. Og de kommer til å være der uansett – og der er jeg enig med representanten Storberget – men jeg fraskrev meg odel, og da satte jeg meg selvfølgelig ned sammen med mine søsken og sa at utviklingen i landbruket er sånn at hvis jeg skal flytte hjem igjen, skal jeg overta den andelen dere også har overtatt, for ellers er det ikke aktuelt å flytte hjem igjen. Det ble vi enige om. Det er helt greit, det. Dette er familieforhold som det går an å løse på helt andre måter enn å bruke en odelsrett.

Men tilbake til produktivitet. Det som er det skumle med hele måten vi regulerer landbruket på, er at vi rammer de distriktene som har behov for landbruket som eneste sysselsetting. Det er der gårdene blir liggende brakk. Det er der man ikke får den dynamikken som man er nødt til å ha for å skape heltidssysselsetting i landbruket. Det er ikke noe problem i Akershus. Det er ikke noe problem rundt de sterke regionsentrene, for der er gårder en glimrende boplass og gir en mulighet for tilleggsinntekt når man har en jobb som hovedsysselsetting. Det er jo situasjonen i norsk landbruk i dag. Det er ikke sånn at man har hovedsysselsetting på gården, og så leter man etter jobb ute for å komplettere. Det er snudd på hodet. Et aktivt jordbruk er i stor grad avhengig av at man har alternativ sysselsetting i nærheten, og Stortinget burde jo fokusere på hva som skal til for å skape de mulighetene som skal til for å opprettholde aktiviteten i landbruket også langt unna de regionale, sterke sysselsettingsområdene. Der ligger gårdsbrukene brakk, og Stortinget snakker som om man kan overta et bruk på 35–40 mål og tro man kan leve av det. Det er det ingen ungdom som vil i dag. Det kommer det ikke til å bli i framtida heller.

Og, siden jeg først har ordet, så synes jeg man skal dele opp landbruket. Landbruket består faktisk av to deler. Den ene er jord, den andre er skog. Det er en samlet verdikjede innen skogbruk som sier at vi er nødt til å begynne å deregulere eiendomsmarkedet innenfor skogbruk hvis vi skal få realisert potensialet i det norske skogbruket. Og det er uhyre viktig, både i klimasammenheng og ikke minst i verdiskapingssammenheng rundt omkring i hele landet. Det er den ressursen i Norge som har størst potensial for å skape arbeid og sysselsetting rundt omkring i de mange små kommuner i landet. Og det at man i sånne debatter totalt ignorerer skognæringen og bare fokuserer på jordbruket, er et paradoks, synes jeg.

Til slutt har jeg lyst til å kommentere representanten Lundteigen når han snakker om den ubegrensede eiendomsrett. Jeg vet ikke hva han egentlig legger i det. Eiendomsretten har i seg selv sterke incentiver – meget ster-

ke incentiver – for at man skal overlate eiendommen i bedre stand enn den var da man selv overtok den. Det ligger i selve eiendomsretten. Enten det er en yngre generasjon som skal overta, eller om man skal selge, er eier i dag tjent med å forvalte eiendommen bærekraftig og ut fra solide, velfunderte prinsipper som øker verdien på eiendommen. Det er jo ikke sånn at samfunnet ikke regulerer hvordan eiendommer kan benyttes i dag, det reguleres gjennom plan- og bygningsloven – det er en rekke lover som styrer hva samfunnet mener er fornuftig utvikling av eiendom – og det finnes ingen eiere i Norge som ikke forholder seg til dette. Så det å bringe fram at odelsloven også skal begrense eiendomsretten på en fornuftig måte, kan jeg ikke se. Dessuten kommer jo odelsloven til å være en lov fortsatt. Det vi diskuterer, er om den skal ha en grunnlovsbeskyttelse, og jeg ser overhodet ingen grunn til at det skal være en grunnlovsbeskyttelse av den, slik som det er i dag. Men jeg synes faktisk at Stortinget også bør realitetsorientere seg om hva som er situasjonen i norsk landbruk. Det er snakk om å prøve å skape muligheter for dem som virkelig har lyst til å satse, og er det noe de tre siste år viser, oppimot hva vi så etter åtte år med Senterpartiet i Landbruks- og matdepartementet, så er det at det faktisk funker der ute, at man begynner å fokusere på å gi muligheter til dem som faktisk vil.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:16:41]: Representanten Gundersen føler stort ubehag ved å høre fakta usminnet fra Stortingets talerstol når det gjelder jordbrukets inntektsmuligheter. Jeg kan forstå det, for Høyre har jo holdt igjen inntektsmuligheter for jordbruksarbeid ved alle mulige anledninger. Når det gjelder priser, har man vært helt systematisk i å være på lag med dem som ønsker å svekke importvernet. Når det gjelder målpriser, har man helt systematisk vært på parti med dem som ønsker å holde målprisene nede, og når det gjelder bevilgninger over statsbudsjettet, har det vært det samme. Det er faktum, det har nådd fram til folk, og da må en tåle å høre det.

Så refereres det til at inntektsmålet ble nådd under Johan C. Løken. Ja, det er riktig, det. I 1982 var det vel. Det må vurderes ut fra sin tid. Jeg vil bare si det kort: Høyre skulle hatt en Johan C. Løken i stortingssalen i dag. Den personen mangler. For meg som senterpartist er det et stort savn.

Presidenten: Martin Kolberg har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Martin Kolberg (A) [12:18:16]: Det blir veldig kort, og det er til dette som ble sagt om at eiendomsmakten har forandret seg betydelig. Ja, tusen takk for det, og det er i hvert fall ikke Høyre til ære, med tanke på hvordan den har utviklet seg i det norske samfunnet.

Jeg vil bare ha sagt før denne debatten er slutt, at det største angrepet på akkurat eiendomsmakten og eiendommens betydning er regjeringens forsøk på å undergrave prisfastsettelsen i konsesjonsbestemmelsene. Der har Stortinget og kontrollkomiteen gitt sin tydelige merknad, men

både den forhenværende og den nåværende landbruksministeren overser dette og sender ut rundskriv som åpenbart undergraver loven på dette punktet – helt tydelig. Så eiendomsmakten og forholdet til den, som Gundersen refererte til, er det all mulig grunn til å ha tung oppmerksomhet på i forbindelse med disse spørsmålene. Hadde ikke loven vært så sterk som den er, hadde vi hatt enda større vanskeligheter.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1.

Sak nr. 2 [12:19:22]

Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten, Anne Tingelstad Wøien, Erling Sande og Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 110 b – vern om matjordressursene og Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten: Grunnlovsforslag 2 (2011–2012) på bokmål og nynorsk (Innst. 288 S (2015–2016), jf. Dokument 12:2 (2011–2012) og Dokument 12:2B (2011–2012))

Gunvor Eldegard (A) [12:20:07] (ordfører for saka): Fleirtalet i komiteen støttar grunnlovsforslaget om matjord, dvs. å endra Grunnlova § 112 første ledd andre punktum. I dag lyder den:

«Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.»

I forslaget er det berre ei styrking av denne setninga ved at ein tilføyer «medrekna matjordressursane», eller på bokmål: «herunder matjordressurser». Då kjem paragrafen til å verta sånn:

«Naturressursane, medrekna matjordressursane, skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.»

Det er slik at det i Noreg i dag berre er 3 pst. av landarealet som er dyrka mark, og det er langt mindre enn i land som det er naturleg å samanlikna seg med. I løpet av dei siste 50 åra har over 1 million dekar dyrka og dyrkbar mark vorte omdisponerte i Noreg. I den siste femårsperioden har nærare 15 000 dekar vorte omdisponerte kvart einaste år.

Områda rundt dei største byane og tettstadene har den mest produktive matjorda, og det er òg her nedbyggingspresset er størst.

Innan 2030 må verda produsera 50 pst. meir mat enn i dag. Då må Noreg ta vare på den matjorda som me allerede har. Det å ta vare på matjorda er å ta vare på den viktigaste ressursen for å sikra kommande slekter mat. Difor støttar fleirtalet i komiteen forslaget om å styrkja vernet av matjordressursar i Grunnlova § 112.

Eg ser at Venstre skriv i sin merknad at dei er veldig for matjord, og ein refererer til eit Dokument 8-forslag som dei har fått fleirtal for. Det synest eg er bra, men eg synest, når dei er så opptekne av matjord, at dei burde støtta dette forslaget òg. No er det sånn at representanten Abid Q. Raja frå Venstre ikkje har anledning til å vera her, og det er

han som har skrive denne merknaden. Men han representerer også Akershus, som eg gjer, og det er det fylket som har den beste matjorda og det største presset på å få den nedbygd. Men likevel: Dersom ein jobbar litt med det, går det fint an å dobla f.eks. befolkningtalet i Ski utan å ta av verken matjord eller markagrensa. Så det er ei moglegheit.

Eg tenkjer at dei lokalpolitikarane som står i dette presset, ville få glede av denne styrkinga av Grunnlova. No ser det ikkje ut til at det vert grunnlovsmessig fleirtal for denne, men likevel meiner eg at det er eit sterkt signal når fleirtalet går inn for forslaget.

Høgre og Framstegspartiet har sine eigne merknader og går imot forslaget. Det reknar eg med at dei vil gjera greie for sjølve.

Men eg har lyst til å tilføya: Tidlegare statsminister Willoch frå Høgre har uttalt at me må ta betre vare på matjorda. Han meiner at

«utbyggingsinteresser ofte er mer kortsiktige i tankegangen enn samfunnet som helhet har lov å være, og at vern av dyrkbar jord henger sammen med befolkningsveksten, økt behov for mat og klimaendringer som vil forandre verdens matproduksjon».

Vidare meiner han at det på generelt grunnlag

«er uheldig å foreta nødvendig nedbygging av matjord og mener det må rikspolitiske retningslinjer til fordi dette ikke kan overlates til kommunene».

Eg er einig med tidlegare Høgre-statsminister. Difor har eg lyst til å seia til Høgre – det er nokre timer til me skal stemma over dette, og det er ikkje ei ny setning i Grunnloven, det er ei bitte lita endring av eksisterande grunnlov – at det hadde vore fint dersom me kunne få til eit skikkeleg fleirtal på dette og saman vera med og verna matjorda for framtida.

Erik Skutle (H) [12:25:04]: Jeg skal være veldig kort.

Kåre Willoch er en klok mann. Vi er enig med ham i at det er viktig å verne matjord, men noen ganger er det andre interesser som må veies opp mot det. Vi kommer ikke til å gå inn for en grunnlovfesting i dag, og vi kommer heller ikke til å ombestemme oss de neste timene.

Helge Thorheim (FrP) [12:25:36]: Denne saken, som er et forslag om vern av matjordressursene, synes overflødig ettersom matjordressursene allerede har et vern i Grunnloven i § 112, som lyder:

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.»

Matjordressursene er en del av naturens ressurser på lik linje med andre naturgitte ressurser, og som det er nedfelt i Grunnloven, skal naturens ressurser disponeres ut fra

en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar retten til produksjonsevne for etterslekten.

Matjord er en knapp ressurs som følge av naturgitte forhold, som topografi og det faktum at vi ligger langt mot nord. Det gjør at bare 3 pst. av Norges landareal kan benyttes som dyrket mark, og at kun 30 pst. av dette igjen egner seg som kornarealer. Den beste matjorden ligger rundt tettsteder og byer, og behovet for areal til boliger, industri- og næringsutvikling, jernbane og veier har medført at dyrket mark i disse områdene har blitt redusert over mange år. Matjord har en stor verdi, men også matjorden må balanseres mot samfunnets øvrige behov. Det finnes løsninger som ivaretar flere samfunnshensyn, herunder at matjord flyttes fra anleggsområder til gårdsbruk eller til nydyrkningsområder.

Fremskrittspartiet mener at en tilfredsstillende interesseavveining ivaretas av ordinær sektorpolitikk og -lovgivning. Det er ikke ønskelig å bringe Høyesterett inn i en konkret vurdering av areal- og landbrukslovgivningen opp mot en slik bestemmelse som den foreslåtte.

Med det jeg sa innledningsvis om at matjordressursene allerede i dag har et grunnlovsvern sammen med andre ressurser, og på bakgrunn av at sektorpolitikk vil kunne ivareta matjordressursene på en god måte, vil ikke Fremskrittspartiet tilrå at forslag om ekstra sterkt vern i Grunnloven bifalles, og kommer til å stemme imot forslaget.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:28:22]: Det er bred politisk enighet om at vi skal ha matproduksjon i Norge, og at vi skal ha et aktivt landbruk i alle deler av landet. Men hvis vi skal ivareta vårt ansvar for å produsere mat, må vi være varsomme og bevisste i vår omgang med det som er en forutsetning for matproduksjon, nemlig matjorda vår.

I et samfunn i stadig utvikling blir forvalteransvaret en stadig viktigere grunnpilar, og for Kristelig Folkeparti er jordvern en viktig del av dette forvalteransvaret. Forvalteransvaret handler om å sikre framtidige generasjoner de mulighetene og rettighetene som vi har i dag. Det handler om verdiskaping, og det handler om matsikkerhet.

Nedbygging av matjord er en irreversibel prosess. De siste 50 årene er det blitt omdisponert over 1 million dekar matjord i Norge, og mesteparten av omdisponeringen har gått ut over den aller beste matjorda, dvs. dyrket mark. Utviklingen ser ut til å fortsette. De siste 20 årene har det årlig blitt bygd ned om lag 16 000 dekar matjord. Dyrket og dyrkbar jord er en begrenset ressurs. Det er ulike anslag på hvor lang tid det tar å danne jord av så høy kvalitet at den kvalifiserer til matjord, men noen indikerer faktisk et så høyt tall som 1 000 år. I lys av dette er omdisponering av matjord til andre formål et spørsmål som det ikke kan tas lett på.

Av det totale arealet i landet vårt er det bare 1,3 pst. som kvalifiserer til matjord. Likevel omdisponeres det store arealer hvert eneste år. I perioden 2009–2014 ble det på landsbasis omdisponert om lag 43 000 dekar dyrket mark. Dette tilsvarer 43 km² av vår beste jord.

Så vet vi at noe omdisponering er uunngåelig av hensyn til infrastruktur som jernbane, vei og andre større samferdselsprosjekter. Det vil være tilfeller hvor omdisponere-

ring er helt nødvendig, men vi må ha en klar forventning om at det ikke skal omdisponeres store mengder matjord fordi vi skal velge den enkleste løsningen. Omdisponering av matjord er ikke noe vi kan ta lett på. Det er en av våre viktigste ressurser, og hvordan vi forvalter denne, er en arv som vi gir til neste generasjon. For hvert dekar som omdisponeres, mister vi 1 dekar matjord for all framtid. Derfor støtter Kristelig Folkeparti grunnlovsforslaget, slik at vern av matjord får en eksplisitt plass i Grunnloven.

Forslagsstillerne viser til at Stortinget 25. mai 1992 vedtok en bestemmelse om miljøvern som § 110 b i Grunnloven. Vern av matjordressursene var ikke spesifikt nevnt under behandlingen av det forslaget. Forslagsstillerne mener at forvaltningen av det grunnlaget for matproduksjon som matjordressursene representerer, er verdier av en slik langsiktig karakter at det berettiger til å bli eksplisitt nevnt i Grunnloven. Det er Kristelig Folkeparti enig i.

Så hører jeg argumentene mot å grunnlovfeste dette. Jeg vil være tydelig på og på vegne av Kristelig Folkeparti anerkjenne at man selvsagt kan være opptatt av jordvern selv om en ikke nødvendigvis er for en særskilt grunnlovsbestemmelse. Det er legitimt å forfekte betydningen av jordvern, samtidig som man mener dette best ivaretas gjennom sektorlovgivning. Det synes jeg bør anerkjennes. Derfor vil jeg uttrykke en viss forståelse for de argumenter som går i retning av at det ikke nødvendigvis automatisk ligger i vår grunnlovstradisjon å skrive inn sektorpolitiske målsettinger, som det kan hevdes at det legges opp til her. Denne type problemstillinger kan også ivaretas av ordinær sektorpolitikk og lovgivning. Det er vi helt enig i.

Men med like stor rett kan det argumenteres for at fordi myndighetenes forvaltning av jordloven må være langsiktig, fordi nedbygging av matjordressurser er irreversibelt, og fordi matsikkerhet og bærekraftig forvaltning av matjord må ses i et generasjonsperspektiv, er dette av så stor betydning at det forsvarer et eget grunnlovsvern. Det er her Kristelig Folkeparti har landet. Derfor støtter vi forslaget.

I tillegg vet vi at jordbruket ivaretar mange funksjoner, også utover matproduksjon. Det handler om rekreasjon, økologiske funksjoner, dyreliv, klima og miljø. Det handler om at vi skal ha en bevissthet om hvordan vi forvalter jorda og grøntstrukturer i et generasjonsperspektiv. Dette blir særlig viktig når vi framover også skal balansere dette inn mot helt nødvendige utbygginger og store samferdselsprosjekter, for vi vet at det også skal bygges framover. Det må bygges, og det skal bygges. Det er også et ansvar vi har overfor de neste generasjoner at vi bygger ut og vedlikeholder effektive og moderne veier og jernbane – et godt transportsystem for dem som kommer etter oss. Men det må altså skje med den nødvendige bevisstheten om at omdisponering av matjord er irreversibelt. Det må skje med nennsomhet og bevissthet.

Derfor støtter Kristelig Folkeparti grunnlovsforslaget om vern av matjordressursene. Vi mener dette er et godt forslag.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [12:34:26]: Norge har mindre enn 2 dekar fulldyrket jord per innbygger. Som om ikke det er nok, er mye av denne jorda veldig skrinn. Den

ligger langt mot nord, den ligger mot fjell, og en kan bare dyrke gras til dyrefôr. Altså: En kan ikke dyrke menneske-mat. Derfor er det å sikre den knappe matjorda vi har, en utrolig viktig del av beredskapsevnen vår.

Når vi bruker ordet «matjord», gir det assosiasjoner til jord til mat, men det gir for meg også assosiasjoner til at i matjorda er det et utrolig omfattende liv – livet i jorda. Det er enestående omfattende, med et utall av arter, som må være der og trives der for at jorda skal ha den fruktbarheten som gjør at den er god jord.

Det er den mest verdifulle jorda som bygges ned. Det er fordi nedbygging av jord i størst omfang skjer der de fleste bor. Folk flest bor der klimaet er best, og der jordsmonnet er best. Derfor er dette en krevende konflikt å ta stilling til, som må lovreguleres.

De to første setningene i Grunnloven § 112 lyder slik i dag:

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterlekten.»

Det har blitt rettet økt oppmerksomhet mot denne paragrafen i det siste, og det er jeg veldig glad for. Det er en flaggparagraf, som det jeg vil kalle den djupøkologiske delen av miljøbevegelsen heiser fram. Det må en fortsette med, for dette er noe helt grunnleggende viktig, som vi må ivareta, og det er heldigvis grunnlovfestet.

Senterpartiet er veldig glad for det forslaget vi nå behandler, et forslag som er fremmet av representanter for tre partier: Dagfinn Høybråten i Kristelig Folkeparti, Anne Tingelstad Wøien og Erling Sande i Senterpartiet og Hallgeir H. Langeland i SV. Det forslaget vil forsterke vernet av naturens ressurser, ved at vi får det tillegget – «herunder matjordressurser».

Jeg skal være kort: Jeg er nok en gang veldig glad for det flertallet som er i komiteen, med Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne. Det er det samme flertallet som vi hadde i forrige sak. Det setter jeg utrolig stor pris på. Det at Høyre og Fremskrittspartiet er imot, ser jeg på som helt logisk. Det er helt greit. Det at Venstre ikke stemmer for forslaget, men stemmer imot, vil overraske noen, for Venstre kaller seg jo et miljøparti. Men jeg vil si det kort og enkelt: For Venstre inngår tydeligvis ikke grunnlovsvern av matjordressursene i Venstres profil, og da må man ta det til etterretning. Men det vil for mange være overraskende, og en glipper med øynene, for det som er sagt i mange sammenhenger, burde jo tilsi at Venstre hadde vært med på laget i denne saken.

Knut Falk Qvigstad (MDG) [12:38:24]: Jeg vil starte med å si meg enig i hovedlinjene i forrige talers innlegg, og jeg vil på vegne av Miljøpartiet De Grønne takke for at dette forslaget ble fremmet i forrige periode, da vi ikke satt på Stortinget. Det gir oss muligheten til å ha denne viktige debatten her i dag.

Bare 3 pst. av Norges areal er dyrkbart jordbruksareal, og stadig mer jordbruksland forsvinner til fordel for boli-

ger, veier og andre formål. Den beste matjorda ligger, som flere talere har vært inne på, ofte rundt tettsteder og byer, og derfor er jordbruksarealet i disse områdene under svært sterkt press i vår tid.

Det å ta vare på matjorda er å ta vare på jordas absolutt viktigste ressurs. Det handler om noe så grunnleggende som å sikre matforsyningen for framtidige generasjoner. Dette er snakk om en ressurs som i utgangspunktet er en betinget fornybar ressurs, som vi er avhengige av for å skaffe oss mat, men som i dag er i ferd med å bli en begrenset ressurs fordi vi bygger den ned, vi bruker den opp. Matjord er ikke den samme typen begrensede ressurs som andre begrensede ressurser, slik som olje og gass. Matjord er en ressurs som ikke kan erstattes. Det finnes ingen alternativer til matjord. Vi er helt avhengige av matjord om 10 generasjoner, om 20 generasjoner, om 50 generasjoner. Derfor kan det ikke være en farbar politisk vei å si at vi bare skal bygge ned litt, og så er vi fornøyd. Vi er nødt til å slutte å bygge ned matjord.

Derfor mener vi i Miljøpartiet De Grønne at forslaget som behandles i dag, er en naturlig forlengelse av Grunnlovens miljøparagraf, 112. Dette vil være en sterk stadfesting av betydningen av jordvernet i Norge.

En av de viktigste samfunnsoppgavene er som sagt å sørge for matsikkerhet for befolkningen. Derfor må matjord i utgangspunktet ha full beskyttelse, uavhengig av om det er bygging av barnehager, boliger eller vei som truer med å legge beslag på den jorda. Hovedutfordringen med tap av matjord er nettopp at det nesten alltid er gode intensjoner og gode formål som er bakgrunnen for at jord omdisponeres.

Det er allerede enighet på Stortinget om at vi ikke skal bygge ned matjord i Norge i noe særlig stort omfang. Stortinget har vedtatt at jordvernet skal skjerpes. Regjeringen er forpliktet til å følge opp de målene. Likevel har vi en regjering i dag som på flere områder svekker vernet av matjord. Det er foreslått endringer i plan- og bygningsloven som bl.a. gjør det lettere å oppføre enkeltbygg på landbruks- og friluftsområder, også uten at Fylkesmannen eller statlige myndigheter orienteres om saken. Regjeringen har samtidig svekket Fylkesmannens innsigelsesmyndighet og dermed den reelle statlige beskyttelsen av jordvernet og håndhevelsen av Stortingets egne ønsker om å hindre nedbygging av matjord.

Kontrollkomiteen har på initiativ fra De Grønne nylig spurt statsråd Sanner og regjeringen om de har oversikt over omfanget av omdisponert matjord. Svaret bekrefter at det har de ikke. Man er usikker på hvor mye matjord som omdisponeres i arealplaner, og det reelle omfanget av hvor mye matjord som tapes i Norge hvert år, er dermed ganske uklart.

Det er urovekkende at vi har et system som fører til nedbygging av matjord, uten at Stortinget har fått vite konsekvensene og omfanget av det. Matjord er en ressurs, som flere talere har vært inne på, som er helt umulig å erstatte så snart den er nedbygget. I tillegg til nedbygging er erosjon, redusert biodiversitet, flom og jordras samt forurensning av jorda blant de største truslene mot verdens jordbruksarealer.

Jordbruket ivaretar mange funksjoner. I tillegg til den vitale betydningen for matforsyningen handler det om rekreasjon, om økologiske funksjoner og dyreliv. Vi kjenner betydningen jordbruksareal har for å binde karbon og den enorme betydningen jorda og grøntstrukturen har for å redusere flomskader. Ikke minst det siste vil kunne få økende betydning framover med klimaendringer og forventede større oversvømmelser og skader.

Grunnloven løser ikke alle problemer, men den finnes fordi det er der vi skal knesette våre alle viktigste prinsipper, rettigheter og forpliktelser, som må følges opp i øvrig lovverk og praksis. Matjord er en vel så stor verdi som veldig mye annet som er omtalt. Det er en av de helt spesielle, helt vitale ressursene som krever et eget vern.

Derfor støtter De Grønne forslaget om å få styrket vernet av matjordressurser i Grunnloven § 112 første ledd andre punktum, slik at paragrafen bør lyde:

«Naturens ressurser, herunder matjordressurser, skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.»

Ketil Kjenseth (V) [12:44:35]: For Venstre er jordvern en forutsetning for framtidig matproduksjon. Venstre jobber aktivt på alle fronter for et styrket jordvern og for å sikre vern av produktiv matjord mot irreversible endringer. I så måte er det naturlig å vise til Dokument 8:13 S for 2013–2014, om en helhetlig jordvernplan, der et enstemmig storting etter forslag fra Venstre vedtok å be regjeringa i egnet form fremme forslag for Stortinget om en jordvernstrategi. Vi har imidlertid ingen tro på at forslaget om en presisering eller utvidelse av Grunnloven § 112 vil ha noen som helst betydning for jordvern og dyrket mark, det framstår mer i kategorien «kjekt å ha». Under samme begrunnelse stemmer vi også imot å ta inn nye bestemmelser i Grunnloven om Norges Bank som sentralbank og kroner og øre som pengeenhet, forslag som skal behandles senere i dag. Det er forslag om å endre Grunnloven som ikke vil ha noen praktisk betydning. Dette standpunktet kan egentlig underbygges ved å se på den aktuelle formuleringen i § 112 i dagens grunnlov, der det står:

«Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.»

Det flertallet i kontrollkomiteen vil, er å sette inn et lite tillegg etter «Naturens ressurser», nærmere bestemt: «herunder matjordressurser». Skulle dagens § 112 hatt noen reell betydning, burde man med Grunnloven i hånden kunnet stoppe oljeboring i sårbare områder eller dumping av gruveavfall i fjordene våre – saker som flere av de samme partiene som i dag ivrer for å utvide § 112 med en formulering om matjord, absurd nok er tilhengere av.

Venstre mener på prinsipielt grunnlag at Grunnloven skal være en lov der de ulike paragrafene og formuleringene skal ha en reell betydning, og vil således gå imot forslaget om å endre § 112 og senere i dag også gå imot forslagene om ny § 33, om Norges Bank som sentralbank, og ny § 38, om kroner og øre som norsk pengeenhet.

Bård Vegar Solhjell (SV) [12:47:05]: Det sentrale argumentet for SV for kvifor vi støttar og for så vidt var blant forslagsstillarane når det gjeld dette forslaget, er det enkle faktum at matjordressursar er ein heilt fundamental verdi i eit samfunn, som naturressursar er det. Det høyrer derfor naturleg heime i den grunnlovparagrafen.

Så vil eg leggje til at det i tillegg, for begge delar, openbert er ei utvikling der dei ressursane er under press, og der den sterke befolkningsveksten vi skal gjennom dei neste tiåra, kjem til å setje dei under press, mens vi på global basis har behov for å ta vare på både naturmangfaldet og matjordressursane våre. Vi synest derfor det er naturleg at det er ein del av Grunnlova. Eg må òg seie at eg ser på det som svært positivt at eit klart fleirtal i komiteen har gjeve støtte til det, og at det kjem til å få såpass betydeleg støtte i Stortinget i dag som det får. Det er viktig for å uttrykke den politiske viljen som ligg bak dei forslaga, etter mitt syn, sjølv om dei kjem til å falle.

Så skal eg berre seie at eg synest Venstre har eit for så vidt konsistent argument, for eg har lagt merke til det same, at ein går imot dei paragrafane med det argumentet at det ikkje kjem til å få praktisk betydning. Men dersom det verkeleg var konsistens, kunne ein jo kanskje spørje kvifor Venstre eigentleg er for § 112 i det heile, dersom det er slik at dei meiner at den paragrafen ikkje kan stoppe oljeboring utanfor Lofoten og derfor ikkje bør stå, og at det å ta inn matjordressursar ikkje gjer nokon forskjell. Så eg er jo litt i tvil – vi har jo den situasjonen i dag at Grunnlovas ånd, måten Grunnlova er formulert på, ikkje kan nyttast i dei fleste tilfelle i heilt konkrete saker. Idégrunnlaget er at den er «Basic Law», og gjennom å uttrykke noko der endrar ein ikkje nødvendigvis den daglege rettspraksisen i dei enkelte sakene, men ein uttrykkjer viktigeita av noko, varigheita av noko. Derfor er det bl.a. no alle parti, utanom Venstre, dersom eg ikkje tek feil, som ønskjer å ta inn Noregs Bank. Så eg har ikkje noko imot den grunngevinga, men eg synest kanskje ikkje den er heilt konsistent, for dersom ein verkeleg hadde eit slikt syn på Grunnlova, måtte ein nok gå litt hardare til verks med dei paragrafane som allereie finst der.

Knut Storberget (A) [12:49:58]: Jeg skal fortsette litt der representanten Solhjell slapp, for det spørsmålet som Stortinget nå har til foreleggelse, er spørsmålet om vi skal grunnlovfeste vernet, trekke dette inn i Grunnloven. Heldigvis – og slik flere har vært inne på – har Stortinget faktisk enstemmig, bare for kort tid siden, sagt at man må ta vare på mer av matjorda vår, og sett det egentlig akutte behovet som er ute. Jeg kommer litt tilbake til det etterpå.

Men spørsmålet er, i hvert fall kan man – også en, jeg holdt på å si, grunnlovsconservativ som undertegnede, som mener vi skal være veldig varsomme med å endre Grunnloven, vi skal være veldig varsomme med å ta inn kreti og pleti i Grunnloven, for da vil vi etter mitt skjønn kunne risikere at vi vanner den ut – sette spørsmålstejn ved hensiktsmessigheten av å rettsliggjøre stadig flere politiske områder. Det er det god grunn til å stille spørsmål ved, også ved effekten av det, som Venstres representant har vært inne på: Hva betyr dette?

Jeg mener at det er gode grunner til å sette spørsmålstegn ved om man skal gjøre et slikt grep. I dette tilfellet mener jeg at det er riktig å gjøre det, og at det ikke vil innebære at man vanner ut bestemmelsen eller andre typer bestemmelser. Jeg mener også at det blir uriktig å si at det å trekke matjordhensynet inn i denne paragrafen ikke vil ha noen effekt. For det første oppfatter jeg det sånn at sjøl i individuelle saker kan grunnlovsbestemmelser ha effekt, sjøl om det ikke hjemles konkret i et søksmål eller et tilsvær. Men det ligger der, og til sjuende og sist kan det være et tolkningsmoment som gjør sitt til at en domstol faller ned på en kanskje mer matjordvennlig avgjørelse.

Men det aller viktigste knyttet til dette er etter mitt skjønn at man så tydelig markerer behovet for å verne matjord at det faktisk løftes inn i Grunnloven, og at det har en betydning overfor politikken og dem som skal utforme lover og forskrifter, men også fatte konkrete politiske beslutninger knyttet til dette. Det kan ta tid, men at det har en betydning for hva slags resonnement vi legger for dagen knyttet til både enkeltsaker og generelle regler som politiske utøvere, enten lokalt, regionalt eller sentralt, er jeg overbevist om.

Da mener jeg at det som trekker i retning av dette – og jeg vil håpe at også andre partier vil kunne støtte dette, særlig med bakgrunn i den ganske konstruktive prosessen vi har hatt, og særlig knyttet det Dokument 8-forslaget som Venstre refererte til – er særlig det hensynet som er reist knyttet til knappheten av dette godet, og det irreversible. Man snakker om at 3 pst. av landarealet i Norge er egnet til å dyrkes. Vi vet at det som er grunnsteinen i vår sjølforsyning, er at vi klarer å ha en viss produksjon av korn. Går man inn på det, ser man etter mitt skjønn at det er nærmest kritisk – det er et mindre areal enn Oslo kommune som er tilgjengelig for å dyrke korn i Norge. Og snakker vi om sjølforsyning, kriseberedskap, blir dette trukket fram som en av svakhetene med situasjonen i Norge, og at vi ikke er rustet godt nok i den grad man skulle vært truet når det gjelder sjølforsyning av matressurser. Det er for mange kanskje ganske utenkelig, men mange situasjoner har lært oss å tenke nettopp det utenkelige. Så knappheten på denne ressursen taler for at man bør kunne innrømme vernet grunnlovsrang.

Jeg mener også at presset mot denne ressursen er et argument for å kodifisere det i Grunnloven. For det er et tydelig press, og vi vet at både når det gjelder samferdselsprosjekter og også kommersielle aktører – og det er jo, holdt jeg på å si, en link til forrige debatt – er ønsket om å overta jord og skog ikke bestandig motivert ut fra ønsket om å drive jord og skog. Det er bl.a. ut fra andre, mer kapitalgivende og avkastningsmessige hensyn. Så presset vil ikke være noe mindre enn det vi har sett. Jeg har nevnt det irreversible, og etter mitt skjønn ser vi – og det viste også debatten sist vi i Stortinget debatterte vern av matjord – at man i større grad også trenger rettslig vern for å få alvor inn i dette.

Til slutt vil jeg peke på at en av årsakene til at jeg mener det er riktig å gjøre dette nå, er et dette også er et politisk område hvor det er mulig å oppnå noe. Det er ikke sånn at det er et tog som bare går, slik at det blir bare en fanebe-

stemmelse; her er det mulig å oppnå noe, og de siste årenes erfaring har vist det til fulle. Bare for få år siden hadde man en omdisponering av matjord som lå oppimot 14 000 dekar i året, og man satte i verk tiltak – både med rød-grønn regjering, og jeg skal være så raus å si også med blå-blå, så dette har flere lyktes med – og så har man klart å halvere omdisponeringen ned til vel 6 000 dekar i år. Det er bra, men det viser at det er politisk mulig å få til dette hvis man vil.

Det som er enda mer oppløftende, er at alle stortingspartier valgte å slutte enstemmig opp om den jordvernstrategien som ble vedtatt for kort tid siden – det er veldig positivt – og å sette et mer ambisiøst mål enn det regjeringa ønsket, altså på 4 000 dekar i året i omdisponering. Så jeg trekker fram det, for jeg mener at det også er et argument for – når man ser at det er mulig å oppnå noe – at man også markerer det tydelig i de juridiske grunntekster som både jurister og politikere må forholde seg til. Derfor mener jeg det er god grunn til å gi støtte til dette forslaget.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [12:57:07]: Det har vært sagt veldig mye bra og veldig mye fornuftig her, så jeg skal ikke dra ut tida veldig mye. Men jeg må si litt etter som jeg er den eneste av representantene som har lagt fram forslaget, som er igjen i salen.

Som det er sagt før, vet vi at det er i underkant av 3 pst. av arealet i Norge som er dyrkbar jord – og det er i underkant. Det må vi merke oss, men 3 er et lett tall å huske. Kun en tredjedel av dette igjen er det mulig å dyrke korn på. Vi har mye fjell, og vi har mye skog. Vi har vanskelig topografi og geografiske forhold som gjør at det ikke er mulig å dyrke hva som helst hvor som helst i landet vårt.

Vi er ikke sjølforsynte med mat i landet vårt. Vi importerer mer enn vi produserer, og kostnadene ved å dyrke jorda i dette kronglete landet er høye. Vi burde utnyttet utmarka bedre til beite for å utnytte grasarealet vårt, men utfordres ved at det er mer effektivt og billigere å importere kraftfôr fra utlandet. Bruk av utmarka utfordres også av en økt rovdyrbestand, som gjør at mange bønder synes det blir for krevende å drive med husdyr.

Omdisponering av matjord til andre formål skjer i størst grad nær tettsteder og byer der det bor flest folk. Det er det mange som har vært inne på. Paradokset er at dette er steder der folk historisk sett har bosatt seg nettopp på grunn av muligheten for å dyrke jorda. Det er et paradoks.

Det er enkelte som mener at det er like godt å kjøpe maten i utlandet som å trasse å dyrke jorda her til lands, men heldigvis er det fortsatt en bevisst del av befolkningen som ser verdien av at vi dyrker mat i vårt eget land. I økende grad er det nå in å ha kjøkkenhage på verandaen og høner i bakgården. Det er veldig flott, og det gir sikkert et lite tilskudd til matauken, og kanskje kan det også være med på å øke den enkeltes bevissthet om hvor viktig matjorda er, men vi trenger mer enn hagebønder. Vi kan ikke – verken moralsk, etisk eller økonomisk – basere oss kun på import av mat i framtida. Med den befolkningsutviklingen vi har i verden, og de klimautfordringene vi står overfor, har vi ikke bare en rett, men vi har en plikt til å produsere det vi kan sjøl. Da må vi være bevisste på hvordan vi

anvender de flekkene vi har med matjord her i landet – for vi har lite matjord i dette landet sammenliknet med andre land i Europa.

Heldigvis har bevisstheten rundt vern av matjorda økt de senere årene, og det er bra.

Skiftende regjeringer har økt sin oppmerksomhet om jordvern, slik representanten Storberget var inne på, og media har også fattet interesse for saken. Men det nedbygges fortsatt for mye og i for høyt tempo. I Dagbladet kan vi lese at sjøl tidligere statsminister fra Høyre, Kåre Willoch, er bekymret for matjorda. Han mener det må rikspolitiske retningslinjer til fordi det ikke kan overlates til kommunene alene. Vi vil med dette forslaget gi kommunene sterkere ryggrad i planleggingsarbeidet. For det er i de lokale kommunestyrene at problematikken kommer tettest på. Lokalsamfunn rundt omkring i landet vårt er opptatt av å legge til rette for boligutbygging, trekke til seg nye næringsdrivende og å få fart på samferdselsutbyggingen. Det er da gjerne en tung kamp lokalt å være den som kjemper for matjorda. Det er jo ingen som har lyst til å bli hengt ut for å være imot næringsutvikling, boligutbygging eller bedre veier og jernbane.

Derfor må vi sentralt være med på å legge til rette for et sterkt vern for nettopp matjorda, for at en lokalt skal kunne ha sjølve Grunnloven på sin side når en kjemper for jorda. Vern av matjord er så viktig at vi mener det er helt naturlig at det blir en del av Grunnloven. Det vil bety at både lokale og statlige planmyndigheter må se seg om etter andre arealer enn matjord når de skal planlegge nye utbygginger.

Jeg skal ta fram et eksempel. På Hadeland bygges det vei, ny rv. 4. Det er mange hadelendinger som er glade for det. Og de som kommer fra Raufoss, Toten og Gjøvik, er også veldig glade for at det kommer en firefelts vei over Hadeland. At denne veien kjøres tvers gjennom bygda på den fineste matjorda, synes nok ikke alle er like fint. Det har vært mye hoderisting av det. Men ofte er det sånn at ikke før veiutbyggingen er i gang blir det ristet på hodet og påpekt vanviddet i å legge en vei på den beste matjorda.

Det er dessverre gjerne slik. Denne veien har vært planlagt i flere tiår, og veivalget bærer dessverre preg av tenkingen fra flere tiår tilbake. Jeg klager ikke på veien eller at den kom, for den var ønsket, men jeg er veldig opptatt av at vi må lære av de prosjektene vi ser at vi kanskje burde gjort annerledes nå før det er for sent. Derfor er dette forslaget så viktig.

Jeg skal ta med et eksempel til fra denne veien. Ved denne veitraseen har statens egne myndigheter valgt å opparbeide en stor hvile- og rasteplass inntil elva – på matjord. Og den er ikke planlagt for flere tiår siden. Det burde vært helt unødvendig å plassere en rasteplass på den beste matjorda. På ca. 15 mål matjord kunne man dyrket korn til minst 15 000 brød hvert år i alle år framover.

Her kan det ikke ha vært noen som har reflektert over det etiske i å legge en stor rasteplass på den mest fruktbare jorda i dalen når det finnes andre steder langs traseen med berggrunn der trailersjåfører kunne ha overnattet eller turister spist matpakken sin – utsikt kunne de også fått.

Slike eksempler er ikke bare paradokser. Det er veldig alvorlig! Vi trenger et grunnlovsvern for matjorda for å

unngå slik manglende bevissthet. Vi har ikke råd til å tenke at det ikke er så farlig å bygge ned 5 mål her eller 15 mål der.

Vi vet at hver regjering skryter av hvor mye vei og jernbane den bygger – dvs. dagens regjering skryter av hvor mye av den rød-grønne regjeringas nasjonale transportplan den følger opp. Det er vi glade for, men jeg forventer likevel at neste års Nasjonal transportplan vil ta jordvernet enda sterkere på alvor og gi signaler om at vi må ta mer hensyn i framtidige utbygginger. Det må også gjelde utbygging av boliger og næringsbygg på matjord.

Jeg forventer strengere jordvernbeskyttelse ettersom et enstemmig storting har gått inn for at regjeringa skal fremme en jordvernstrategi etter initiativ fra Venstre, som tidligere nevnt i dag. Det er et fornuftig vedtak.

Også på bakgrunn av denne strategien mener jeg det er veldig oppsiktsvekkende at Venstre i denne innstillinga mener at et grunnlovsvern, beskyttelse gjennom lov, av matjorda ikke vil ha «noen som helst betydning for jordvern og dyrket mark, men fremstår mer av kategorien «kjekt å ha»». Jeg har problemer med å forstå at Venstre altså mener at beskyttelse i lov, til og med i Grunnloven, ikke skal bety noe.

Jeg synes det er trist. Det Stortinget har blitt invitert til her, er å beskytte framtidige generasjoners livsgrunnlag framfor kortsiktig profitt. Vi dyrker ikke mat i landet vårt for moro skyld. Det er framtida til barna våre dette handler om. Har vi ikke jord til å dyrke mat på, hjelper det fint lite å ta vare på gammel skog eller sjeldne arter som ikke kan spises.

Kenneth Svendsen hadde her overtatt presidentplassen.

Gunvor Eldegard (A) [13:05:53]: Det er, som eg sa i mitt første innlegg, faktisk eit ganske sterkt signal når fleirtalet i salen i dag går inn for å styrkja matjordressursane ved å leggja det inn i Grunnlova, sånn at me får endra paragrafen til at det står «Naturressursane, medrekna matjordressursane». Eg meiner det er veldig bra, og eg skulle framleis ønska at det fekk grunnlovsmessig fleirtal. Nesten alle som har vore oppe her og snakka i dag, har sagt at dei er for matjord. Venstre har sagt at det er ein føresetnad for matproduksjon. Der er me heilt einige. Framstegspartiet sa òg at dei var positive til matjord, og dei seier at paragrafen jo står der allereie. Ja, og det er det eg meiner, paragrafen står der, men når me er opptekne av å styrkja matjorda for komande generasjonar, så styrkjer me det med å endra den paragrafen med dei to orda. Så eg oppfordrar eigentleg alle til å vera med på forslaget i dag, også Venstre, som seier dei er både miljøparti og opptekne av matjorda, sånn at me legg inn det tillegget – «medrekna matjordressursane» – sånn at me kan sikra komande generasjonar mat.

Ketil Kjenseth (V) [13:07:24]: Det er helt sikkert slik at det er flere formuleringer i Grunnloven vi skulle ha tatt opp – og for den del fjernet. For Venstres del er det ikke noe mål å putte mest mulig inn i Grunnloven. Vi skal ha stor

respekt for Grunnloven. Vi har hatt en større grunnlovsdebatt det siste året, og jeg vil ikke si at det var Venstre som foreslo de fleste endringene i Grunnloven.

Så er det også slik at det er dagens forslag vi har en mulighet til å diskutere i dag. Det er ikke anledning i dag til å fremme forslag om å gjøre andre endringer enn dem vi har til behandling.

Det er altså slik at Venstre er helt konsistente i dag – det gjelder matjordressursene, det gjelder rammebetingelser for næringslivet, om Norges Bank, om kroner og øre. Det er faktisk slik at de andre partiene stemmer i alle retninger her i dag, og det er vel det minst konsistente i dagens debatt – dere andre om det.

Nettopp respekten for Grunnloven synes jeg det er verdt å stoppe opp ved, etter bl.a. representanten Storbærgets innlegg. Det er bra at Arbeiderpartiet vil verne om matjorda og matproduksjonen – for all del – men i de aller fleste av landets 428 kommuner, som det vel fortsatt foreløpig er, har Arbeiderpartiet og Senterpartiet makten og ordføreren, og det er altså deres politikere som hvert år, tusenvis av ganger, gjør vedtak om å bygge ned matjord. Det dere i praksis vil nå, er å pålegge deres egne representanter å bryte Grunnloven tusenvis av ganger per år.

Jeg forstår intensjonen, at det er ønsket om å verne om matjorda, og at Grunnloven skal gi en beskyttelse, men i praksis vil lokalpolitikere – og faktisk også Stortinget, som i større grad da skal fatte statlige reguleringsplaner om å bygge ut veier og jernbane – også måtte bryte Grunnloven. Og hva er konsekvensen av å bryte Grunnloven? Det er det ingen av representantene her som har nevnt i dag. Jeg synes en farer for lett forbi den debatten, om hva en pålegger sine egne politikere. Med respekt å melde: Jeg har sittet i mange år i kommunestyret for Venstre og stemt – antagelig mest av alle – mot å bygge ned matjord, og alltid har det blitt flertall, med Arbeiderpartiets stemmer, for å bygge ned matjord. Så dette henger jo ikke på greip, representant Gunvor Eldegard. Når Arbeiderpartiet går så høyt på banen her, da må en også ha kontroll i egne rekker, og her spriker det fra kommunestyrene og opp til noen få i stortingsgruppa som altså mener dette. Liv og lære må i hvert fall følges ad før en skal bruke Grunnloven som en skinnhellig beskyttelse for nasjonen og matproduksjonen.

Til representanten Anne Tingelstad Wøien og Senterpartiet: Jeg synes det er en vei å gå. Jeg har aldri opplevd å ha Senterpartiet i ryggen i alle de sakene vi har diskutert lokalt om jordvern. Dette henger jo også sammen med praksisen. Før vi skal vedta en grunnlovsbeskyttelse, bør vi i hvert fall sørge for at egne politikere lokalt tør å stå for det en mener sentralt.

Jeg synes også vi skal diskutere, som jeg nevnte i mitt tidligere innlegg, hvor ofte er det en debatt om å bore i Lofoten og Vesterålen, eller å dumpe gruveavfall? Det skjer kanskje én gang i et hundreårsperspektiv at vi har *de* store debattene. Det skal vi altså ikke grunnlovfeste, mens et spadetak hver dag, nærmest, hvor det forsvinner matjord, det skal vi altså grunnlovfeste. Ære være! For Venstres del er vi i lokalpolitikken godt representert når det gjelder å stemme ned forslaget om å ta matjord. Velkommen etter! Vi er nødt til å starte der.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [13:12:03]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett) og Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) på bokmål og nynorsk (Innst. 261 S (2015–2016), jf. Dokument 12:4 (2011–2012) og Dokument 12:4B (2011–2012))

Michael Tetzschner (H) [13:12:43] (ordfører for saken): Som sakens ordfører vil jeg gi en liten innføring i saken, så får resten av de tilstedeværende avgjøre hvor lang diskusjonen skal bli. Vi får i hvert fall konstatert, som man kan lese i innstillingen, at flertallet, som består av Høyres representanter, Fremskrittspartiets representanter, Arbeiderpartiets representanter med unntak av representanten Jette F. Christensen og Kristelig Folkepartis medlem av komiteen, ikke ønsker å senke den alminnelige stemmerettsalder til 16 år. Det er altså et overveldende flertall som gjør at dette forslaget vil bli nedstemt senere i dag, ikke bare fordi det ikke samler det påkrevde to tredjedels flertall, men også fordi det rett og slett er et klart flertall i Stortinget mot dette. Vi behøver derfor ikke bruke all verdens tid på et forslag som har så dårlige utsikter til å bli vedtatt.

Jeg regner jo med at representanter for mindretallet kort vil begrunne sine synspunkter, og jeg vil da punktvis gå inn på hvorfor vi mener at 18-års stemmerettsalder fortsatt er en rimelig riktig grense.

Jeg har lyst til også å presisere et utsagn i innstillingen hvor det generelt omtales et grunnlovsforbud i Tyskland mot folkeavstemninger. Det ble litt for unyansert, for det forekommer folkeavstemninger i Tyskland, særlig på kommunenivå etter såkalte borgerinitiativ. Det vi mente å henvise til, var altså det som anses å være en del av forfatningsretten i Tyskland, som går ut på at forfatningen ikke på noen måte kan endres gjennom folkeavstemninger. Så er det klarlagt. For øvrig gjelder det en sidediskusjon som kanskje ikke har så mye med 16-års stemmerett i Norge å gjøre, men for de svært interesserte som har påpekt dette, er jeg glad for å rette det opp.

Da man senket stemmerettsalderen til 18 år, var det et førende argument at man fikk en samordnet grense som da betød at vi fikk 18-årsgrense både for å delta i valg til Stortinget og til kommunestyre- og fylkestingsvalg, og også at dette samsvarte med den generelle myndighetsalderen og en del andre viktige aldersbetingede rettigheter som vi oppnår. Det flertallet jeg representerer i komiteen, mener at disse argumentene fortsatt står seg godt.

Jeg må allikevel kommentere mindretallet når de sier at tiden nå er kommet til at man ønsker å senke stemmerettsalderen til 16 år. Vi ser at argumentene som brukes, er at med det nåværende skolesystem og den nåværende oppøvingen i demokratisk tankegang, skolevalg osv. er visst-

nok de unge kullene nå mer beredt på å delta i valg. Så vil man kanskje ikke helt gå inn i en diskusjon om at det for alle, både mindretall og flertall, til slutt også vil dreie seg om hva vi anser for å være en modenhetsgrense.

Den diskusjonen mener jeg mindretallet tar litt for lett på. For det vises jo også til at mindretallet, i hvert fall indirekte, er seg bevisst at det kanskje er noen som da vil slippe gjennom, som kanskje ikke ser de sammenhengene mellom det å stemme og de resultatene man får, altså en samfunnsmessig modenhet som er ønskelig når man deltar i samfunnslivet. Det sidestilles med at det også er mange andre i velgerbefolkningen som har forstandssvakheter uten at de er fratatt stemmeretten. Det synes vi er en merkelig argumentasjon, for her er det jo snakk om å introdusere et alderskriterium, mens det å utelukke andre som kanskje ikke følger så godt med lenger, altså vil kreve en individuell vurdering, og der kan det i hvert fall ikke være noe alderskriterium. Så her synes jeg man tar litt feil eller argumenterer på en ikke helt relevant måte.

Vi synes heller ikke argumentet om at man har nådd seksuell lavalder, er noe godt og førende prinsipp, for det er jo en straffebestemmelse som retter seg mot nesten alle andre enn den det gjelder, for å sikre at folk ikke blir trukket inn i seksuelle aktiviteter på et for tidlig stadium. Det er altså ikke noen bedømmelse av vedkommendes modenhet.

På den mer fantasifulle siden vil jeg også si at henvisningen til at ungdom skulle stemme mer idealistisk – altså at det var et særlig kjennetegn ved å ha lav alder, og at det nærmest tilførte velgerbefolkningen kvaliteter som hittil ikke har vært sett hos de over 18 år – synes jeg også er et ganske svakt argument. Vi har altså etter beste skjønn og overbevisning gått gjennom også mindretallets argumenter og funnet at ingen av de påberopte forhold tar for seg det som er prinsipielt viktig når man skal vurdere å sette en grense for å delta ved valgene. Det er at man har nådd en samfunnsmessig modenhet, som også er noe erfaringsbasert, det må vi innrømme, som betyr at man ser sammenhenger, ofte litt kompliserte sammenhenger, i et samfunn som ikke blir enklere å se disse sammenhengene i, og at det derfor ikke kan være noen påkrevet oppgave – i hvert fall nå ved denne anledning – å senke stemmerettsalderen ytterligere.

Dermed tror jeg jeg kan nærme meg konklusjonen. Vi finner altså ingen av mindretallets argumenter gode nok eller tungtveiende nok til å endre stemmerettsalderen fra 18 til 16 år.

Gunvor Eldegard (A) [13:20:10]: Me i Arbeidarpartiet er einige i utgangspunktet til forslagsstillarane, at flest mogleg bør ha stemmerett i eit samfunn som har demokratisk styresett som mål. Når folk gjennom val peikar ut kven som skal styra landet, understrekar dette det grunnleggjande prinsippet om at all makt går ut frå folket. Dette var eit viktig argument då stemmerettsalderen vart sett ned frå 20 år til 18 år i 1978.

Det at ungdom deltek politisk og engasjerer seg i samfunnet, er eit felles mål. Sidan 1989 har det vore halde skuleval i forkant av kvart einaste lokal- og stortingsval. Skulevalet har fått, og spelar, ei sentral rolle i det valførebuande arbeidet til skulane.

Landets 16-åringar er både habile og godt kvalifiserte, det er det ikkje tvil om, men det er eit godt prinsipp at myndighetsalderen og valbarhetsalderen heng saman med stemmerettsalderen, og det prinsippet meiner me framleis må gjelda. Det er òg sånn at Vallovutvalet drøfta spørsmålet om å setja ned stemmerettsalderen til 16 år ved lokalval, men fleirtalet gjekk imot, då dei meinte at myndighetsalder og stemmerettsalder burde vera lik.

Difor kjem me i Arbeidarpartiet, iallfall delar av oss, til å gå imot forslaget, ikkje fordi me meiner at 16-åringar ikkje er kvalifiserte, men ut frå prinsippet om at myndighetsalder og valbarhetsalder skal hengja saman med stemmerettsalderen.

Tom E.B. Holthe (FrP) [13:22:10]: Forslagsstillerne viser til at den norske valgordningen står på skulderen til en lang historie med stadig utvidelse av stemmeretten. Fra 1814 måtte man være minst 25 år og ha eiendom for å anses som stemmeberettiget.

Stemmeretten har gjennom denne tiden – fram til 1978 – blitt redusert og satt til 18 år. Forslagsstillerne viser til at stemmerettsalderen ikke er hogget i stein. Tvert imot har rammene for stemmeretten stadig vært under utvikling på to måter: ved at stadig flere mennesker får stemmerett, og ved at stemmerettsalderen stadig kryper nedover. Slik forslagsstillerne ser det, er 16-års stemmerett en naturlig fortsettelse av denne utviklingen. Spørsmålet mitt må da bli: Vil det da være naturlig å senke stemmerettsalderen ytterligere, og hvor går i så fall grensen?

Fremskrittspartiet vil bemerke at forslagsstillerne viser til en valgundersøkelse fra Tyskland. Denne antyder at ungdom stemmer mer ideologisk og mindre politisk enn andre, og at dette angivelig skal være betryggende grunnlag for å delta i valg. Dette reiser spørsmålet om aldersgrupper skal få sin valgrett avgjort ut fra eventuelle utvalgsundersøkelser og motiver for sin stemmegivning – hvor myndighetene vurderer noen begrunnelser som bedre enn andre. For øvrig kan det nevnes at Tyskland har grunnlovsforbud mot folkeavstemninger, nettopp med bakgrunn i erfaring fra ideologisk motivert stemmegivning.

Fremskrittspartiet er enig med Høyre, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet når disse gir forslagsstillerne rett i at det historisk har vært forskjellig stemmeretts-, valgbarhets- og myndighetsalder. Da disse aldersgrensene i sin tid ble samordnet og senket til dagens nivå, ble det begrunnet med et prinsipielt behov for samordning av aldersgrensene, noe som også løste en del inkonsekvenser og skapte klarhet i reglene. Fremskrittspartiet finner at de argumentene som påberopes for å innføre 16-års stemmerett, delvis mangler relevans og gjennomgående er lite vesentlige for utviklingen av demokratiet. Samtidig er åpenbare, motstående hensyn som kunne svekke den demokratiske legitimiteten, ikke drøftet særlig inngående.

Forslagsstillerne viser i forslaget til historien om at vi har fått stadig lavere stemmerettsalder. Dette er riktig, men når en skal vise til historien, bør en ta med seg at fra 1814 og fram til i dag har samfunnet endret seg vesentlig. Vi behøver ikke gå langt tilbake i tid for å finne at ungdom var

nødt til å bli tidlig voksne. Selv dro jeg til sjøs som 16-åring på begynnelsen av 1970-tallet, og da var det nødvendig å tilpasse seg det såkalte voksensamfunnet. Den gang var det helt nødvendig – hvis man ønsket en karriere til sjøs – å dra tidlig ut fordi man måtte skaffe seg fartstid før man kom inn på videregående skole. I dag går man først på videregående skole og tar deretter videre utdanning innen maritime fag. Dermed får man kanskje også en noe annen tilnærming til voksenlivet enn man hadde på 1960–1970-tallet osv.

Fremskrittspartiet mener at dagens stemmerettsalder er helt på linje med dagens samfunnsstruktur og derfor ikke bør endres.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [13:26:02]: Det er gjennomført prøveordninger med 16-års stemmerett i 20 ulike kommuner, ved lokalvalget både i 2011 og 2015. Erfaringene fra 2011 viste at det var flere 16- og 17-åringer enn 18-åringer som stemte i de aktuelle kommunene. Det er altså noe som er positivt.

Det norske samfunnet er vesentlig endret siden forrige senking av stemmerettsalderen – i 1978. Spørsmålet er da hvordan vi skal stille oss til forslaget, om forslaget er slik at tida nå er inne til også å endre stemmerettsalderen ved stortingsvalg.

I Senterpartiet har vi vært opptatt av at aldersgrensene i sin tid ble samordnet og senket til dagens nivå når det gjelder myndighetsalder og stemmeretts- og valgbarhetsalder. Det var begrunnet i det prinsipielle behovet for en samordning av aldersgrensene, som løste en del inkonsekvenser og skapte klarhet i reglene. Det er også den enkle forklaringen på Senterpartiets standpunkt i dag.

Vi er enig med to av representantene for Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti, som sier at landets 16-åringer er både habile og godt kvalifisert, men vi vil understreke at tida på tross av den positive utviklingen ikke er inne for å senke stemmerettsalderen til 16 år. Og vi står fast ved prinsippet om at myndighetsalder og valgbarhetsalder ved stortingsvalg bør henge sammen med stemmerettsalderen. Derfor kan Senterpartiet ikke tilrå forslaget.

Presidenten: Da er det Trine Skei Grande. – Det ser ikke ut som Skei Grande er til stede. Da er det Bård Vegar Solhjell.

Bård Vegar Solhjell (SV) [13:28:21]: Eg tek for gjeve at alle representantane i salen følgjer med på tv-serien «Skam», som stort sett resten av befolkninga gjer. Då vil ein hugse at i førre episode hadde Noora, hovudpersonen i «Skam», eit heidundrande oppgjer med Nikolai, broren til kjærasten, som heiter William, som etter alt å døme har gjort seg skuldig i ei valdtekt av ho, iallfall eit seksuelt overgrep, der ho leksar opp kva for lovparagrafar han i sum har brote når han har skjenka ho, teke bilete av ho naken, osv. Dette er ein dramaserie, ikkje ein dokumentar, men likevel eit uttrykk for ei heilt anna portrettering av ei 15–16 år gamal jente enn det ein kunne førestilt seg å gjere, trur eg, innanfor populærkulturen for tre–fire tiår sidan.

Eg begynner slik, fordi ein gong hadde vi ikkje stem-

merett. Så hadde berre menn stemmerett, dvs. nokre få menn, etter kvart alle menn. Så hadde både menn og kvinner stemmerett. Rett etter krigen hadde alle over 21 år stemmerett. I 1967 fekk alle over 20 år stemmerett, og frå 1978: alle over 18 år. Det finst gode argument for at det skal vere slik. Det vesentlegaste, etter mitt syn, er at stemmerettsalder, valføleiksalder og myndigalder er likt. No finst det andre dimensjonar som ein naturleg kunne kople saman med det, men at dei tre til ein viss grad høyrer saman, er eit godt argument.

Eit anna argument er det representanten Holthe tek opp, nemleg kor det skal ende, som jo er av same type spørsmål som det kjente spørsmålet om ein kan gå 10 000 meter på skøyter på null – openbert ikkje. Stemmerettsalderen vil aldri verte null. Kanskje skal han verte verande 18 år, kanskje skal han verte 16 år, kanskje skal han lenger ned. Ut frå argumentasjonen til enkelte av representantane kan ein spørje seg om han eigentleg burde gå opp, når ein les delar av innstillinga, men det er eit pragmatisk spørsmål.

For meg og SV er det tre avgjerande argument for at vi meiner at vi trygt kan setje ned stemmerettsalderen til 16 år og det vil vere riktig og i tråd med samfunnsutviklinga. Det første er at utdanningssamfunnet er vesentleg endra sidan vi innførte 18-års stemmerett i Noreg. Vi har i dag tiårig skule. Vi har ein situasjon der vi har rett til vidaregåande opplæring, og der det store fleirtalet nyttar seg av den retten. Og vi har etter alt å døme eit heilt anna nivå på viktige delar av undervisninga, ikkje minst kanskje retta inn mot samfunnsfaga og demokratiopplæring, der Noreg utmerkjer seg i internasjonale undersøkingar med å vere spesielt sterke.

Det andre er at vi har eit informasjons- og kunnskaps-samfunn som gjev ei heilt anna moglegheit til å setje seg inn i og framskaffe informasjon og ganske lett gjere tilgjengeleg synspunkt, finne ut kva parti meiner, kven personar er, spreie idear mellom kvarandre – ei heilt anna moglegheit for unge menneske til på ein rask måte å gjere det.

Det tredje er at vi har ein heilt annan antiautoritær kultur i samfunnet enn det vi hadde for tre–fire–fem–seks–ti år sidan, der det er naturleg – som for Noora i «Skam» – å si meininga si, å ta stilling sjølv, å verte tidlegare sjølvstendig og raskare ta del i samfunnet med omsyn til det ein interesserer seg for, og på ein heilt annan måte fordrar det, trur eg, sjølvstende. Eg synest representanten Holthe heldt eit ganske interessant innlegg, der han nyanserte det med at det kanskje òg i tidlegare tider var på ein annan måte – ein måtte verte tidleg vaksen gjennom arbeidslivet.

Likevel vil eg i sum seie at det er godt grunnlag for å hevde at dagens 16-åringar i snitt truleg er like modne som det 18-åringar var for eit par generasjonar sidan, når det gjeld å ta del i samfunnets avgjerder. Difor er det vi har fremja – og difor støttar vi – forslaget om 16-års stemmerett.

Så vil eg berre avslutte med å lese frå Høgre og Framstegspartiets merknader i komitéinnstillinga, der dei skriv:

«Det er av større viktighet at de som treffer en beslutning gjør det ut fra en viss evne til å overveie virkningene av valghandlingen».

Det er mitt syn at menneske over 16 år i Noreg i hovudsak har ei viss evne til å tenkje nøye gjennom konsekvensane av valhandlinga, men eg kjenner menneske i dei fleste aldrar som kanskje ikkje har full evne til å gjere det. Det er likevel det som er det fantastiske med demokratiet, at alle vi enkeltmenneske, med våre ulike evner, interesser og verdiar, stemmer og tek stilling. Og mitt og SVs syn er at alle menneske over 16 år i Noreg i dag er godt nok rusta og modne til å ta del i demokratiet vårt òg på nasjonalt nivå.

Presidenten: Ønsker representanten Solhjell å ta opp forslaget der SV er medforslagsstiller?

Bård Vegar Solhjell (SV) [13:34:06]: Ja, det var ein god idé.

Presidenten: Da har representanten Bård Vegar Solhjell tatt opp forslaget.

Knut Falk Qvigstad (MDG) [13:34:26]: Jeg vil starte med å takke regjeringen for at de i høst ga oss et bredere erfaringsgrunnlag for denne saken ved å prøve ut stemmerett for 16-åringer og 17-åringer i 20 norske kommuner. En reform der flere får lov til å stemme, er ett av flere mulige skritt på veien mot et samfunn der vårt demokratiske styresett blir sterkere, bredere og enda bedre forankret i folket. Og når spørsmålet om hvem stemmeretten skal gjelde, kommer opp, må vi huske at samfunnet ikke er statisk. Siden stemmerettsalderen sist ble senket, i 1978, har mye forandret seg i Norge. Av disse forandringene er det særlig to momenter det er verdt å vektlegge her.

For det første har norske ungdommer i dag vært lenger i utdanning når de fyller 16 år, enn for 30–40 år siden. Samfunnskunnskapen og demokratiforståelsen innarbeides tidligere enn før. Elevrådsarbeid, samfunnsfaglig undervisning – og i særstilling skolevalgene – bidrar til dette. Norske barn og unge er også jevnt over mer politisk aktive enn sin foreldregenerasjon på svært mange områder.

Det kan med rette påstås at disse utviklingstrekkene gjør 16-åringer og 17-åringer av i dag godt rustet til å forvalte en stemmerett. Andre hevder til min forbauselse at det er tvilsomt at 16-åringer er i stand til å overveie viktigheten av en valghandling. Det er et standpunkt som Miljøpartiet De Grønne er grunnleggende uenig i. Det som nemlig også har skjedd i Norge siden 1970-tallet, er at befolkningssammensetningen har endret seg radikalt. Vi lever stadig lenger. Det betyr at gjennomsnittsalderen blant dem som stemmer, blir høyere, og antallet pensjoner hver arbeidstaker skal finansiere over skatteseddelen, blir stadig flere.

Når den gjennomsnittlige alderen til dem som stemmer, øker, blir det viktig for politikerne å appellere til denne velgergruppen. Det er ganske enkel matematikk at den demokratiske balansen forskyves og endres når stemmerettsalderen i den ene enden av skalaen utvides, uten at det samme skjer i den andre enden. Det er et tankekors vi bør ha med oss inn i denne debatten, for vi risikerer med årene at den yngre andelen av befolkningen faktisk får redusert innflytelse over politikken og mindre kjøttvekt når stem-

mene telles. Dette skjer samtidig som behovet for de unges skatteevne og skattevilje bare blir større, når finansieringen av vår verdifulle velferdsstat blir stadig mer krevende. Dette gjør det enda viktigere å gi unge mennesker reell innflytelse og makt til å påvirke styresettet vårt.

Avslutningsvis må det bemerkes at det altså ikke er sånn at det å gi 16-åringer og 17-åringer stemmerett er et uvanlig grep. Østerrike har innført stemmerett fra og med fylte 16 år i alle valg. Skottland er i ferd med å gjøre det samme. Ved folkeavstemningen om løsrivelse fra Storbritannia fikk alle 16-åringer og 17-åringer stemme. Det kan for ordens skyld nevnes at valgdeltakelsen var høy, og som tidligere talere også har vært inne på, har vi sett det samme i prøveprosjektene i Norge, hvor 16-åringer og 17-åringer har fått lov til å stemme. Fra norske forsøk er det også en klar tendens at førstegangsvelere på 16–17 år sprer seg ganske jevnt utover den politiske skalaen.

Det er åpenbart en viktig debatt vi har her i dag, og det bør være et tankekors for oss at hvis det ikke hadde vært stemmerett for 16-åringer i Østerrike under valget på mandag, kunne nok utfallet av presidentvalget blitt annerledes. Jeg har ikke undersøkt tallene ordentlig, men det er god grunn til å tro at da kunne høyrepopulisten Norbert Hofer vunnet, i stedet for De Grønnes Alexander Van der Bellen.

Summa summarum er det få gode grunner til ikke å senke stemmerettsalderen ved stortingsvalg og mange tungveiende grunner for å gjøre det. Derfor støtter Miljøpartiet De Grønne dette forslaget.

Jette F. Christensen (A) [13:39:26]: Jeg tar ordet for å forklare hvorfor jeg er uenig med mitt eget parti i denne saken. Det er jeg fordi jeg mener Arbeiderpartiet tar feil. Det er en setning som jeg ikke hadde trodd jeg skulle si så veldig ofte fra denne talerstolen, og det kommer jeg sikkert ikke til å gjøre heller.

Jeg er for å utvide demokratiet. Jeg mener at hovedargumentet, som godt og grundig ble forklart av Gunvor Eldegard på denne talerstolen i stad, om at myndighetsalder og valgbarhetsalder skal følge stemmerettsalder, er et oppdiktet prinsipp, som jeg ikke klarer å se er viktigere enn alle de andre gode grunnene til å gi 16-åringer stemmerett i Norge.

Som Bård Vegar Solhjell så godt redegjorde for, har vi et helt annerledes skolesystem i dag enn da det ble bestemt at 18-åringer skulle ha stemmerett. Mitt standpunkt har jeg ikke tatt ut fra en modenhetstest, men jeg har tatt det ut fra hvilket fundament og hvilke muligheter man blir gitt for å fatte en veloverveid beslutning. Jeg mener at man i dag, med dagens skolesystem, har et bedre utgangspunkt enn man hadde før, og jeg mener at dagens 16-åringer er i stand til å ta en opplyst, veloverveid beslutning ut fra innsikt i hvordan samfunnet fungerer.

Jeg må innrømme at jeg ikke vet hva samfunnsmessig modenhet er. Men at en vokser ut fra erfaring, og at dermed alder gjør at stemmen man avgir, er mer overveid jo eldre man blir, er jeg ikke enig i.

Den 5. november 2014 var det et intervju med en kvinne i Aftenposten, som sa at hun angret på hva hun hadde stemt ved valget. Den hadde overskriften: «Hadde jeg visst hva

Frp sto for, ville jeg aldri i verden stemt på dem». Det er lett å bli forledet av retorikk og polemikk i valgkampens hete, men det å gå til partiprogrammet og finne ut hvor partiene står hen i de ulike sakene, gir informasjon til både 16-åringer, 18-åringer og 56-åringer i Norge. Derfor mener jeg at det er et oppdiktet argument å si at lang erfaring henger sammen med modenhet og at det derfor er slik at jo eldre man blir, jo mer har man tenkt på konsekvensene av hva man stemmer.

Jeg er for at en stat som gir seg selv rett til å dømme 16-åringer, bør gi dem mulighet til å påvirke hvem det er som vedtar lovene. Derfor vil jeg stemme for forslaget om å gi 16-åringer stemmerett i Norge.

Trine Skei Grande (V) [13:43:09]: Jeg må begynne med å beklage at jeg ikke rakk inn – det har ikke skjedd på 14 år – men all min livserfaring tilsa at representanten Lundteigen kom til å prate mye lenger i en grunnlovsdebatt. Det var derfor jeg ikke rakk det, og jeg beklager det.

Jeg syns dette er en ganske morsom debatt – i et historisk perspektiv. Jeg har vært med på den én gang hvert fjerde år de siste årene. Jeg husker da jeg diskuterte med Høyres Inge Lønning. Jeg tror vi begge to konkluderte med at ved alle stemmerettsutvidelsene i Stortinget kunne man som Høyre-representant eller som Venstre-representant egentlig ha holdt de samme innleggene de siste 150 årene.

Venstre har vært for alle utvidelsene. Vi står for alle utvidelsene, og vi mener at nå bør vi utvide igjen. Når begrepet «modenhet» kommer inn i en sånn debatt – et såpass lite akademisk fundert ord som «modenhet» – er det nok mange av dem som allerede i dag har stemmerett, som ligger veldig, veldig dårlig an hvis vi skal begynne med modenhetstesting. Da ser jeg for meg mange kommentarer i kommentarfelt som kan føre til inndragelse av stemmerett.

Det vi bør diskutere, er om man har en alder der man har en sjølstendighet overfor andre når det gjelder å klare å utøve sin stemmerett. Jette Christensen holdt et godt innlegg, og da mener jeg ikke at det var det at hun var uenig med Arbeiderpartiet som var det gode i innlegget, det var resten av argumentasjonen hun hadde: Man kan dømmes ut fra en lov, men man har ikke mulighet til å sette sammen den lovgivende forsamlingen som dømmer en ut fra de lovene. Og man kan velge gud, men man kan ikke velge stortingsrepresentant. Jeg mener at det skal være lettere å velge stortingsrepresentant enn å velge gud, men i dag er det lettere å velge gud enn å velge stortingsrepresentant. Som 16-åring kan man melde seg ut av den norske statskirken og melde seg inn i et annet trossamfunn. Jeg syns ikke at Vårherre skal være under en stortingsrepresentant i rang. Jeg syns at vi skal være sånn noenlunde like. (Munterhet i salen) – Det var en spøk, president.

Det vi ser nå, er at utdanningsnivået er dramatisk endret. Sjølstendigheten til enhver 16-åring er dramatisk mye større: De må ta store valg for framtida, som får store følger når det gjelder utdanning.

Jeg har brukt følgende eksempel før, jeg skal gjøre det igjen: Jeg kommer fra Namdalen, og jeg prøvde å sjek-

ke nettsidene til de videregående skolene i Namdalen. Sist man utvidet stemmeretten i Norge, var det 40–60 elever som tok videregående utdanning i Namdalen. Da utvidet vi stemmeretten til å gjelde 18-åringer. Ifølge nettsidene til de videregående skolene i dalføret er det nå 1 350 som tar videregående skole i det samme dalføret. Det er et dramatisk løft i kunnskapsnivået. Jeg tror jo også at ungdommer som går ut av videregående i dag, kan mye mer enn vi som var russ i 1988. Så kunnskapsnivået blant dagens ungdommer er økt.

Dagens ungdommer er også de store forbrukerne av kommunale tjenester. Det er de som møter kommunen oftest, det er de som møter fritidstilbud, aktivitetstilbud – veldig mye av det som kommunen har. Likevel gir vi dem stemmerett på det tidspunktet da de flytter fra den kommunen der de egentlig skulle ha vært med og påvirket mer. Lokaldemokratikommisjonen var klinkende klar på akkurat disse funnene.

Så er det et aspekt som jeg syns glemmes altfor mye: Vi blir stadig eldre. I sum blir den gruppa som stemmer ved valg, stadig eldre. Den eldre generasjonen får mer og mer makt i samfunnet, enda vi vet at de store internasjonale utfordringene vi står overfor, må ses i et generasjonsperspektiv. Lell er det den eldste delen av befolkningen som stadig utgjør en større del av dem som har stemmerett. Det er faktisk en god grunn i seg sjøl til å utvide stemmeretten til å gjelde 16-åringer, for å få en mye større balanse når det gjelder dem i befolkninga som har stemmerett til å påvirke.

Så mener jeg også det er fundamentalt dette med retten til deltakelse. Og det rant meg i hu en historie da jeg hørte Tetzschner snakke, at man skal sitte på sin høye hest og vurdere modenhet og mulighet for å delta: Jeg har en kompis som var stemmeobservatør i et afrikansk land som gjennomførte sitt første demokratiske valg. Det hadde vært en lang debatt om hvordan man egentlig kunne ha frie valg i et land med stor analfabetisme. Hvordan kan man ha et opplyst valg der folk ikke kan lese et valgprogram? Han hadde kjempet veldig for at man faktisk kan ha demokratiske valg også i et land med stor analfabetisme. Så sto han utenfor valglokalet, og – forteller han meg – da kom det ut en gammel dame, som var veldig gammel ut fra standarden i den befolkningen. Hun hadde aldri før i sitt liv stemt, hun hadde ingen tenner i munnen, men hun kom ut med den svarte fingeren, som viste at hun hadde stemt – og tårene silte.

De demokratiske rettighetene er ikke noe man kan sette seg ned og velge modenhetsgrad for. De demokratiske rettighetene handler om individenes aktive deltakelse i et samfunn. Derfor skal vi alltid kjempe for å presse stemmerettsgrensen – for å få flest mulig aktive, for å få flest mulig til å delta. Det er ikke bare for en elite eller for dem som kan lese og skrive, at et nytt demokrati lages. Nei, det lages ut fra de grunnleggende drivkreftene i et demokrati, nemlig hver enkelt borgers deltakelse.

Derfor syns jeg at det nå er på tide at vi igjen diskuterer denne utvidelsen, at vi igjen får det til i Norge, for vi trenger et demokrati som er levende, og som utvikler seg. Og når det gjelder dagens 16- og 17-åringer: Man trenger ikke se på «Skam», Bård Vegar Solhjell, for å bli impo-

nert over deres politiske aktivitet og oppvaktet. Jeg tror at denne saken er overmoden, og jeg håper intenst at Jette Christensen vinner i Arbeiderpartiets gruppe neste gang.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [13:50:56]: Ifølge forslagsstillerne ligger det to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år.

Det ene er at 16-års stemmerett innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prinsipp, fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig, og flere kan avgi sin mening i et velorganisert, stemmebasert demokrati.

Det andre er prinsippet om at den som er gammel nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling og dermed påvirke de samme lovene de plikter å følge.

Det er i hovedsak tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om 16-års stemmerett, og som også har vært framme i dag. Det første er dette med modenhet for 16-åringer. Det andre er spørsmålet om dette bidrar til økt valgdeltakelse, på bakgrunn av de forsøkene som er gjort. Det siste er at myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør henge sammen med stemmerettsalderen.

Fra Kristelig Folkepartis side er ikke dette først og fremst en diskusjon om 16- og 17-åringer er modne nok – det tror vi mange kan være – og heller ikke et spørsmål om i hvilken grad dette påvirker valgdeltakelsen, men det gjelder det siste argumentet, som handler om felles myndighets- og stemmerettsalder på 18 år, slik som det også er formulert i vårt program.

Vi mener at myndighets- og stemmerettsalder bør være den samme, og vi støtter derfor heller ikke det forslaget som ligger på bordet her i dag. Så skal det sies at det historisk sett har vært forskjellig stemmeretts-, valgbarhets- og myndighetsalder, men det ble i sin tid foretatt et grep for å rydde opp. Da disse aldersgrensene ble samordnet, da de ble senket til dagens nivå, ble det begrunnet med et prinsipielt behov for nettopp denne samordningen. Samtidig løste denne samordningen en hel del inkonsekvenser, og det ble mer klarhet i reglene. Sammenhengen mellom å få ansvar og muligheten til å ta ansvar gjennom å bli myndig, er et godt prinsipp ut fra Kristelig Folkepartis synspunkter. Kristelig Folkeparti mener derfor at det er disse argumentene som fortsatt har vekt.

Når dette er sagt, må jeg understreke at vi er fullt ut overbevist om at mange av landets 16-åringer både er habile, godt kvalifiserte og absolutt i stand til å foreta valg i et organisert valg – både som 16- og 17-åringer. Jeg vil ikke utelukke, og derfor heller ikke avvise, at det i framtiden kan være riktig å vurdere denne saken på nytt. Men om 16-års aldersgrense skal vurderes i en ny sammenheng, mener vi da at den må vurderes inn i et bilde hvor en ser på den samme myndighetsalder og valgbarhetsalder. Så kan vi diskutere hvor langt dette ligger fram i tid, men jeg synes dette er et prinsipp som vi fortsatt bør holde på.

Så på tross av den positive utviklingen vi ser i samfunnet, hvor dagens 16-åringer besitter betydelig kompetanse, er ikke tiden inne, etter vår vurdering, for å senke

stemmerettsalderen til 16 år. Vi foreslår derfor, i likhet med flertallet i komiteen, at forslaget ikke bifalles.

Michael Tetzschner (H) [13:54:54]: Mye av debatten har forløpt nokså forutsigelig, men det har også kommet et par paralleller som jeg med all respekt må si var nokså selsomme. Jeg tenker på den sammenligningen at man kan velge gud når man er under 18, men ikke stortingsrepresentant. Hvis jeg bare i all vennskapelighet kan si at det er kanskje to forskjellige valgkretser vi snakker om, og at når det gjelder den mer sekulære valgkretsen som vi arbeider i til daglig, er det også til syvende og sist snakk om at man gjennom en felles beslutning hvor vi deltar som aktive borgere, faktisk er med på å utøve makt, makt over andre, makt over veivalg, over lovgivning, selv om ikke alle valg avgjøres med så små marginer som i Østerrike.

Det bringer meg over til et annet – jeg vil si selsomt – argument som er brukt her. Fordi man har en antagelse om velgerbefolkningen i Østerrike i det uhyre spennende, nervepirrende valget de har hatt der – begge kanslerkandidatene sto med 50,0 pst. på skjermen, og fintellingen var avgjørende – er det allikevel et fullstendig prinsipløst argument at man vil ha inn en ny aldersgruppe fordi man har formodning om at de lar seg påvirke enten av det ene eller andre standpunktet. Det er dessverre i denne sammenheng når vi snakker om grunnlovsbestemmelse, et helt ubrukelig eller – for å si det mer forsiktig – et irrelevant argument når vi skal vurdere å skrive inn noe nytt i Grunnloven.

Jeg synes en gjenganger i dette er argumentet om at vi er så opplyste i dag, og skolen er blitt så mye bedre, og så mange tar videregående utdanning. Når det gjelder gruppen man nå skal innrette valgordningen etter, vil det jo fange opp dem som har fullført godt og vel ungdomsskolen, så de har da angivelig store sjanser til å gå videre og bli enda klokere i videregående skole. Den fanges nettopp ikke opp av en 16-års grense, den fanges noe bedre opp av en 18-årsgrense ved valgene. Dessuten kan man jo også trekke inn den pussigheten at det samlede antallet undervisningstimer i den gamle syvårige skolen er på nivå med det man har i niårig skole.

Så er det annet forhold man ikke skal se helt bort fra når man hyller den moderne teoretiske opplæringen, at tidligere aldersklasser hadde ofte et nærmere forhold til arbeids- og yrkesliv, til verdiskapning. Så hvis man først begynner å kvalifisere og si at her er det nærmest en darwinistisk utvikling, og at det er et historiens hjul som gjør det helt nødvendig å senke stemmerettsalderen med tid og stunder, er det en meget svak argumentasjon, og den vil ikke holde.

Jeg er i hvert fall glad for at det er et så klart flertall bak innstillingen. Jeg forsømte meg i sted. Jeg inkluderte ikke Senterpartiet i det brede flertallet. Det er hermed gjort. Så fornuften råder ennå en stund. Vi kan leve svært godt med 18-års stemmerettsalder, fordi det er til syvende og sist en oppfatning av når man ut fra livets alminnelig erfaring er i stand til å overskue handlinger som får konsekvenser for andre. Det er ikke å sette seg på sin høye hest. Det er en jobb som den lovgivende forsamling må ta på seg. Det er derfor vi har disse diskusjonene.

Karin Andersen (SV) [13:59:24]: Jeg vil slutte meg til innleggene fra Solhjell og Jette Christensen og si at stemmerett er en av de helt grunnleggende menneskerettigheter i et demokrati, og det er begrensninger i stemmeretten som må begrunnes – ikke utvidelser, men begrensninger: Hvem er det som ikke skal ha stemmerett i et demokrati? Det må gis sterke og gode begrunnelser for hvem som ikke skal ha det. Historien har vist at det har endret seg over tid. Det er mulig at argumentene er litt mer dempet nå, men jeg synes å minnes at andre utvidelser av stemmeretten også har møtt motargumenter som «modenhet», «tiden er ikke inne» – alle de samme motargumentene som vi hører nå. Men jeg synes jeg hører lite helt prinsipielle argumenter for de begrensninger som i dag stenger 16-åringer ute fra å ha alminnelig stemmerett i Norge.

Det er slik – i hvert fall mener SV det – at stor deltakelse i valg og mulighet til å delta i demokratiske valg er et demokratisk gode og bra for demokratiet. Dess flere som kan delta, dess bedre er det. Derfor mener vi at det å utvide stemmerettsalderen til 16 år gir stemmerett til en gruppe som er fullt i stand til å delta i demokratiet på linje med andre mennesker som i dag har stemmerett i Norge.

Det er ingen opptaksprøve for å ha stemmerett i Norge. Vi kan snakke om utdanning og at unge i dag er modne – det er jeg enig i – men det kreves ikke utdanning for å ha stemmerett i Norge, ikke fra noen annen aldersgruppe kreves det det. Det kreves ikke at du kan lese og skrive heller. Det kreves bare at du er over 18 år. Innskrenkingen i stemmeretten for dem som er over 18 år, har også blitt svært mye strammet inn, og endres også for hvem som blir nektet å avgi stemme ved valgting. Jeg mener det er veldig prinsipielt viktig og riktig at man ikke legger utdanning til grunn for stemmerett.

Vil det å utvide stemmeretten til 16 år skade noen eller noe? Jeg har tenkt veldig på det. Hva skulle bli skadet? Hvis man avlegger en stemme og man i ettertid angrer, kan jo det være en lei opplevelse, men jeg tror det har skjedd mange, også voksne. At unge får innflytelse på hvem som blir valgt, skulle det skade noen? Jeg er ikke i stand til å forstå at det skulle skade noen. De er jo sjøl i en situasjon hvor de er ansvarlige for sine handlinger gjennom straffeloven, f.eks., og derfor mener jeg at det er helt rimelig at en gruppe som sjøl må svare for sine handlinger under straffeloven, kan velge de representantene som skal vedta lovene de skal straffes etter. Det mener jeg er et godt prinsipp.

Så har det vært referert en del til de forsøkene som er gjort med 16-åringers stemmerett i kommunene, og resultatene av dem. Det har jeg lest med stor forundring de siste åra, for der har man hatt en følgeforskning, men på tross av at 16-åringene deltok i større grad i valg enn de som var over 18 år, syntes man ikke det var et viktig og godt resultat. Jeg synes det var et veldig viktig og godt resultat at de gjorde det, for gruppen som er over 18 år, og de yngste, deltar mindre i valg enn andre. Derfor kunne det være av interesse at 16-åringer fikk stemmerett og man fanger dem opp i en periode da de er politisk interessert, som kanskje fører til at man senere i livet også deltar mer i valg.

Man undersøkte også om de ble mer interessert i politikk eller i politiske partier, og den sammenheng fant

man ikke. Så tenker jeg: Hvem andre som har stemmerett, krever man det av? Ingen, så vidt jeg vet, krever man skal bli mer interessert i politikk eller politiske partier for å ha stemmerett. Det er altså ikke noe argument som brukes på noen annen gruppe.

Så hørte jeg også at en fra Fremskrittspartiet var oppe her og var litt skeptisk til at noen gikk til valg enten det var til Stortinget eller kommunestyre, går jeg ut fra, ut fra ideologisk overbevisning, hvis jeg ikke misforsto innlegget. Det synes jeg også var et meget pussig argument i så fall. Ideologi handler jo om verdier. Ideologi handler om den viktigste basisen for de politiske partiene. Så er det noen pragmatiske valg, men jeg regner nå med at de fleste av oss har en ideologi og en verdibasis som er grunnlaget for hvorfor vi stiller til valg til Stortinget for de ulike partiene. Det er mulig det er noen som stiller til valg for en vegstubb eller bompengefinansiering, jeg vet ikke hva, men det er i hvert fall ikke noe – for å si det sånn – dårligere grunnlag å stille til valg eller å stemme på noen fordi man f.eks. ønsker å løse klimaproblemene eller man ønsker en mer rettferdig fordeling, eller at man skal prioritere barnevernet foran vegutbygging, f.eks. Det er ideologiske valg som tas i politikken, og hvis ungdom er mer ideologiske, altså mer sånn at de faktisk har tenkt å gjøre det de sier de vil, og ikke si én ting og gjøre noe annet, som voksne politikere har en lei tendens til å legge seg til etter hvert, så er jeg glad for det. Jeg tror politikken trenger at det er mer samsvar mellom verdier og ideologi og de som velges inn, og at man velger noen som er sterke på det, og at man også følger opp det i politikken, for det tror jeg disse 16-åringene gjør. I hvert fall er de veldig aktive i min omgangskrets til å passe på at vi faktisk gjør det vi har sagt vi skal gjøre.

Det er synd at man ikke velger å ta det skrittet nå å utvide stemmeretten til de som er 16 år. Det er veldig mange aktive ungdommer i denne aldersgruppen, de har mange gode organisasjoner i Norge de kan aktivisere seg i, men det å stemme ved valg er også et svært viktig valg.

Jeg er også enig i mye av det som representanten Skei Grande var oppe og sa. Jeg mener også at en 16-åring bør få velge sin stortingsrepresentant, og så vidt jeg vet, kan du velge sjøl om du vil stå tilsluttet et kirkesamfunn når du er 12 år og ikke 16 år i Norge, og det er bra. Disse spørsmålene, enten de handler om religion eller de handler om hvordan man mener samfunnet skal være og hvordan framtida skal bli, er viktige.

Til slutt til det temaet som Skei Grande var innom, nemlig alderssammensetningen, altså at alderspyramiden blir mindre en pyramide og mer en søyle etter hvert. Min generasjon og din også, president, for jeg tror vi er omtrent jevngamle, og oss er det mange av, blir pensjonister, og vi lever lenge, så den generasjonen framover nå som nærmer seg pensjonsalderen, blir veldig stor, og ungdomsgenerasjonen er mindre. Derfor er det også en grunn til å sikre at de som er unge, får innflytelse på politikken framover, for de skal leve i den framtida framover. Det er kjempeviktige saker som avgjøres av nasjonale parlamenter når det gjelder viktige framtidvalg, når det f.eks. gjelder klima og miljø, og det bør ungdom få lov til å være med og ha større innflytelse på enn det de har i dag, for de skal leve med

konsekvensen av de beslutningene vi gjør nå, og da haster det med det mer enn det jeg liker å tenke på i hvert fall, og det å kunne gi ungdom sterkere innflytelse mener jeg er rett og rimelig i en situasjon der framtida er avhengig av at man tar hensyn til de generasjonene som kommer etter oss.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [14:09:47]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Svein Roald Hansen, Marianne Aasen og Else-May Botten om endringer i Grunnloven § 93 med sikte på å åpne for at samtykke til suverenitetsoverføring kan gis med 2/3 flertall forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning (Innst. 263 S (2015–2016), jf. Dokument 12:7 (2011–2012))

Helge Thorheim (FrP) [14:10:20] (ordfører for saken): Denne saken er et forslag om å endre Grunnloven § 93 – senere endret til § 115 – med sikte på å åpne for at samtykke til suverenitetsoverføring kan gis med to tredjedels flertall forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning.

Jeg er blitt gjort oppmerksom på at det er en faktafeil i innstillingen, på side 3, nederst i første spalte og øverst i andre spalte. Det står: «Flertallet viser til at folkeavstemning kun har vært benyttet tre ganger i nyere tid.» Det viser seg imidlertid at vi har hatt seks landsomfattende folkeavstemninger: I august 1905 om unionsoppløsning, i november 1905 om Prins Carl, altså kong Haakon, skulle bli konge i Norge, i 1919 om brennevinsforbud, i 1926 nok en gang om brennevinsforbud, denne gang om man skulle fortsette med det, i 1972 om EF-medlemskap og i 1994 om EU-medlemskap.

Faktafeilen får ingen innvirkning på saken, men jeg synes det er riktig å korrigere dette når opplysninger om dette nå foreligger.

Komiteen viser til at Norge allerede har undertegnet rundt 900 internasjonale avtaler som i større eller mindre grad innsnevrer vårt eget handlingsrom, og viser til at det har vært bred enighet om de fleste av disse avtalene i Stortinget. Komiteen viser til at en allerede i dag har to ulike ordninger for suverenitetsoverføring. Den første fremgangsmåten er å gå veien om Grunnloven § 121 – tidligere § 112 – hvor forslaget fremsettes av ett storting, for så å vedtas av det neste storting med to tredjedels flertall. Den andre fremgangsmåten er etter § 115 – tidligere § 93 – som åpner for suverenitetsoverføring allerede under det samme storting, under forutsetning av at tre fjerdedeler av representantene slutter seg til forslaget. Kravet om tre fjerdedels flertall er satt for at velgerne ikke har hatt mulighet for å gi uttrykk for sitt syn i et mellomliggende valg.

Det fremsatte forslaget åpner altså for en tredje mulighet for suverenitetsoverføring ved at det er tilstrekkelig med to tredjedels flertall såfremt det har vært avholdt en rådgivende folkeavstemning om spørsmålet. På denne måten har folket hatt anledning til å gi uttrykk for sitt syn,

samtidig som en slipper å måtte vente over to storting med å vedta suverenitetsoverføringen. Komiteens flertall viser til at selv om folkeavstemninger konstitusjonelt sett kun er rådgivende, er det bred politisk enighet om at utfallet av denne må respekteres når en først ber om folkets råd. Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre, viser til at det allerede finnes to alternative måter for suverenitetsoverføring i dag, og det er etter flertallets vurdering ikke behov for å grunnlovfeste flere alternativer. Flertallet tilrår på denne bakgrunn at det fremlagte forslaget ikke bifalles.

Komiteens medlemmer fra Høyre tilrår at forslaget til endring i Grunnloven § 115, alternativ 1 B, bifalles. Jeg regner med at et medlem fra Høyre selv argumenter for bakgrunnen for sitt forslag.

Med dette anbefaler jeg komiteens tilråding slik den fremgår av innstillingen.

Jette F. Christensen (A) [14:14:15]: Jeg vil takke saksordføreren for et godt og samvittighetsfullt arbeid med dette forslaget, som kort fortalt går ut på at suverenitetsoverføring kan gis med to tredjedels flertall, forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning.

Det er ikke mulig å forplikte seg internasjonalt og samtidig beholde selvråderetten helt ubeskåret. Noen ganger gjør vi det likevel. Vi har gjort det mange ganger. Vi gjør det for å inngå avtaler om forpliktende samarbeid mellom land for å sikre internasjonal fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden. Det skal og må være mulig for å sikre våre egne interesser, men det skal ikke være så lett.

I dag kan det enten skje gjennom ordinær grunnlovsendring etter § 121. Da ligger forslaget over valg, slik at velgerne kan gi sin tilslutning til eller gå imot det. Eller det kan skje etter § 115, som åpner for suverenitetsoverføring allerede under samme storting, under den forutsetning at tre fjerdedeler av representantene slutter seg til forslaget. Kravet om tre fjerdedels flertall er satt for at velgerne ikke har hatt muligheten for å gi uttrykk for sitt syn i et mellomliggende valg.

Dette forslaget åpner for en tredje mulighet, ved at det er nok med to tredjedels flertall hvis det er blitt avholdt en rådgivende folkeavstemning om spørsmålet. Da spør man jo folk hva de mener. Arbeiderpartiet mener at det finnes nok måter å gi fra seg makt på som det er. Arbeiderpartiet mener også at folkeavstemninger i Norge på nasjonalt nivå i praksis ikke er rådgivende og ikke bør bli behandlet på den måten. Ber man folk om råd, skal man høre etter – det gjorde vi om EU, det gjorde vi om hvorvidt vi skulle ha kongedømme eller republikk i dette landet. Så kan man velge å være enig eller ikke enig i utfallet av det, men slik var det.

Vi mener ikke at det er nødvendig, klokt, demokratisk eller i tråd med parlamentarisk sedvanlig respekt for det øverste organet vi har, valgtinget, når folket samles til valg, å gjøre det lettere for et sittende storting å handle imot folkets vilje når det kommer til å gi fra seg nasjonal råderett. Landet er folkets, ikke Stortingets. Derfor mener vi at forslaget ikke bifalles.

Erik Skutle (H) [14:17:24]: Det finnes i dag to måter Stortinget kan gi samtykke til suverenitetsavståelse på, enten ved å endre Grunnloven på ordinært vis, slik at de paragrafene som i dag begrenser denne adgangen, utgår eller endres, eller ved tre fjerdedels flertall i Stortinget. Vi i Høyre ønsker oss et tredje alternativ, som man har vært inne på, nemlig to tredjedels flertall i Stortinget dersom det på forhånd har vært flertall i en folkeavstemning.

Norge har undertegnet rundt 900 internasjonale avtaler som i større eller mindre grad innsnevrer vårt nasjonale handlingsrom og vår suverenitet noe. Dette har vi gjort fordi det har vært i vår egen interesse, enten økonomisk eller for å fremme fred, for å fremme innbyggers rettigheter eller for å fremme internasjonal rettsorden eller menneskerettigheter. I framtiden vil det helt sikkert bli aktuelt å inngå flere slike avtaler. Handel, diplomati, samarbeid mellom folk og nasjoner er den sikreste veien til fred og framgang i verden, og det er en framgang som vi som nasjon er nødt til å ta del i på en eller annen måte. Da mener vi at hindrene for å ta del i en slik framgang bør være minst mulig.

Så vil jeg også si at dersom vi havner i en situasjon tilsvarende 1972 eller 1994, der vi i samfunnsdebatten diskuterer om vi skal slutte oss til f.eks. EU eller andre internasjonale sammenslutninger, er det rimelig å forutsette at det vil være aktuelt med en folkeavstemning i forkant. Da forutsetter vi at som i de årene jeg refererte til, vil utfallet av en slik folkeavstemning bli respektert av alle partier på Stortinget. Sånn sett kan man si at dette forslaget kanskje er overflødig. Problemet er bare at jeg ikke tør å være helt sikker på at den forutsetningen vil holde. Jeg tror det, jeg håper det, men jeg er ikke helt sikker. Det er en mulighet for at det vil være noen som ikke vil «belite seg», som vi sier i Bergen. Derfor mener vi at vi burde innføre denne tredje måten å gjøre det på, slik at vi er helt sikre på at den situasjonen som jeg beskriver, ikke vil oppstå – at noen ikke beliter seg.

Så vil jeg avslutningsvis si at jeg synes det er litt synd at Arbeiderpartiet, som også er forslagsstiller, har konkludert med at de ikke vil stemme for forslaget. Hadde de gjort det, hadde vi vært ganske nær et grunnlovsmessig flertall i saken, og da ville kanskje også andre partier bifalt forslaget – hvem vet? Nå får forslaget trolig ikke flertall. Det mener jeg er synd, men sånn er det.

Helt avslutningsvis vil jeg ta opp det forslaget som står i innstillingen.

Presidenten: Representanten Erik Skutle har da tatt opp det forslaget han refererte til.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [14:20:44]: Forslaget om at suverenitetsoverføring kan gis med to tredjedels flertall, forutsatt at det først er avholdt rådgivende folkeavstemning, har et klart formål. Formålet er å få Norge lettere inn i Den europeiske union. Forslaget er derfor også bl.a. fra Svein Roald Hansen og Marianne Aasen, sentrale representanter for Europabevegelsen over snart flere tiår, som har arbeidet møysommelig for å realisere Europas forente stater, som jo er nedfelt i charteret

til European Movement, som Europabevegelsen er medlem i.

Dagens EU er noe langt mer omfattende enn suverenitetsavståelse – mye mer omfattende enn det som Norge tok stilling til i 1994. EU har vist seg som en svært dynamisk organisasjon, og det er langt fra noe saklig avgrenset område vi her snakker om. Et medlemskap for Norge i Den europeiske union kommer derfor, etter min vurdering, nå inn under § 1 i Grunnloven. Medlemskap, det å gå inn i og bli en del av Den europeiske union, er i strid med § 1 i Grunnloven, men det er ikke tema her i dag.

Senterpartiet og SV har felles merknader i saken. Vi viser til at Stortinget etter bestemmelsen i § 115 kan avstå suverenitet på et saklig begrenset område til en organisasjon Norge er tilsluttet, og det må i tilfelle gjøres med tre fjerdedels flertall i Stortinget. Vedtak etter § 115 gjøres direkte, uten noe stortingsvalg mellom forslag og vedtak, og det er derfor kravet til tre fjerdedels flertall er satt. Det ble helt bevisst satt høyt av Stortinget da bestemmelsen ble inntatt i Grunnloven i 1962, nettopp for å kompensere for bortfallet av ventetida.

Senterpartiet vil – også med tilslutning fra SV – vektlegge at det ikke er noe behov for å endre prosedyrene knyttet til medlemskapstilslutningen, og at Grunnlovens bestemmelser knyttet til krav til flertall ved suverenitetsavståelse bør stå uforandret.

Det er veldig gledelig, det som skjer her i dag. Det er et bredt flertall for det Senterpartiet har argumentert for i mange stortingsperioder, og den viktige organisasjonen Nei til EU bør være strålende fornøyd med at Europabevegelsens holdning og forslag nå blir grundig parkert.

Det er derfor veldig gledelig å se at det bare er Høyre som står fast på forslaget. Og det som er spesielt, er at Høyre helt mangler argumentasjon i innstillingen – jeg har ikke sett det tidligere, at det ikke er noen argumenter for et forslag. Høyre sier i sin særmerknad:

«Det foreliggende forslaget endrer terskelen for suverenitetsoverføring fra dagens $\frac{3}{4}$ til $\frac{2}{3}$ i ovennevnte tilfelle. Disse medlemmer støtter dette.»

Kortere kan det ikke sies. Det er ingen argumentasjon.

Representanten Skutle sa at forslaget fra Høyre kanskje var overflødig, men at siden det ikke var alle som hadde låst seg til at en skulle ha bindende folkeavstemninger, var det riktig å ta det opp. Men bindende folkeavstemning er ikke noe tema, og som stortingsrepresentant vil jeg ikke binde meg til at folkeavstemningene skal være bindende.

Denne innstillingen viser at dagens Høyre er ideologisk tilhenger av EU, ideologisk tilhenger av Den europeiske union, uansett hvordan unionen utvikler seg, og det merker folk seg etter hvert.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [14:25:17]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Rannveig Kvifte Andresen og Hallgeir H. Lange-

land om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet) og Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 3 (2011–2012) på bokmål og nynorsk (Innst. 287 S (2015–2016), jf. Dokument 12:3 (2011–2012) og Dokument 12:3B (2011–2012))

Jette F. Christensen (A) [14:26:10] (ordfører for saken): Den viktigste oppgaven en stat har, er å beskytte innbyggerne sine og grensene sine. Det er også det mest alvorlige den kan foreta seg. Noen ganger involverer det også å stille opp for allierte. Det involverer ikke bare ofte, men som hovedregel direkte inngrep i folks trygghet og frihet. Målet er å gjøre den sikrere, men det kan reelt true og ta liv på norsk jord, eller norske liv kan gå tapt på fremmed jord. Det har vi altfor mange eksempler på at har skjedd.

Jeg kan ikke stå her og snakke om denne saken uten å rette en ydmyk takk til de som har kjempet for oss ute og hjemme, de som har ventet, de som har ventet forgiveves, de som har falt, og de som aldri har fått takk. I dag har Norge flere generasjoner veteraner enn noensinne, og vi skal være dem evig takknemlig.

I dag er det etablert praksis at det er regjeringen som vedtar norsk krigsdeltakelse i utlandet, uten at Stortinget i vedtak involveres i åpen debatt eller åpne vedtak, men konsultasjoner gjøres i lukkede møter med et utvalg av nasjonalforsamlingen.

Flertallet i komiteen viser til at den praksisen har bakgrunn i Grunnloven § 25, som sier at «Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt», samt Grunnloven § 26, som sier at «Kongen har rett til å innkalle tropper», og til å begynne krig til landets forsvar. Derfor skjer det rundt Kongens bord.

Med henvisning til disse paragrafene har norske tropper blitt sendt til tre utenlandskriger – Irak, Afghanistan og Libya – de siste ti årene, uten et aktivt vedtak i parlamentet bak seg. Flertallet viser til at dette prerogativet har vært omstridt. I 2001, da SV mente at et forslag om å sende soldater til Afghanistan burde debatteres i stortingssalen, uttalte daværende leder av utenrikskomiteen, Thorbjørn Jagland, følgende:

«Det er ikke bare slik at det er nødvendig å fatte noe vedtak i denne saken. Vi mener at det ville gjøre ansvarsforholdet mellom storting og regjering uklart hvis vi skulle gjøre det.»

Gunnar Garbo, tidligere stortingsrepresentant for Venstre, skrev i VG 16. januar 2008:

«Grunnlovens § 26 gir regjeringen fullmakt til å innlede krig for å forsvare Norge. Men den åpner ingen adgang til å starte angrepskrig. Etter paragraf 25 er det også tvilsomt om regjeringen i dag har rett til å bruke tropper utenfor landets grenser uten samtykke fra Stortinget.»

Disse sitatene viser at det har vært stor diskusjon omkring hvordan de paragrafene skulle tolkes.

UDs rettsavdeling ga en betenkning 27. november 2001, i forbindelse med regjeringen Bondevik IIs vedtak om norsk deltakelse i Irak-krigen, og der sier UDs rettsavdeling mye av det samme som også konstitusjonell avde-

ling i Stortinget sa da de senere støttet denne vurderingen. I betenknningen heter det:

«En konsekvent konstitusjonell praksis siden 1950-tallet, blant annet kommandoforholdene vedrørende den norske deltakelsen under Golf-krigen, bekrefter forståelsen om at Grunnloven § 25 ikke er til hinder for deltakelse i operasjoner i utlandet, selv under annen nasjonal kommando, dersom dette er ledd til ivaretagelse av internasjonale oppgaver som også skal ivareta Norges ideelle interesser eller sikkerhetspolitiske behov.»

Flertallet mener at regjeringen, som Stortingets tillitsvalgte, fortsatt skal kunne fatte denne avgjørelsen. Likevel vil jeg legge til at det er et ansvar som forplikter, ikke bare til å fatte de riktige avgjørelsene, men til å sørge for åpenhet om avgjørelsen og skape en offentlig debatt – og lytte til den offentlige debatten. Det kan være gode grunner til at det haster å delta i operasjoner utenlands, men da må de grunnene deles, og de må forklares, og man må bli utrustet med en mulighet til å forstå. De grunnene må belyses og gjøres tilgjengelige for oss. De må gjøres tilgjengelige for oss som sender mennesker fra oss til en krig i et annet land. Det er noen sentrale spørsmål som regjeringen har ansvar for å forklare før beslutningene fattes. De spørsmålene kan være: Er det nødvendig? Er det forsvarlig? Er det forholdsmessig? Er oppdraget farlig? Vil det lykkes? Er Norge i krig?

Ikke minst er det viktig for de som drar. Regjeringen må gjøre de som drar, sikre på at når de står der i uniform, på fremmed jord, med bankende hjerte og våpen i hånden, så har de noen i ryggen.

Med det anbefaler jeg flertallsinnstillingen.

Michael Tetzschner (H) [14:32:40]: Foregående taler valgte å sitere Gunnar Garbo, tidligere stortingsrepresentant og leder av Venstre, men som i denne sammenhengen må sies å være en stemme fra 1960-årene. Jeg synes det er mer veiledning i å sitere Thorbjørn Jagland, som normalt er en større ledestjerne for Arbeiderpartiet, som i 2001, da Sosialistisk Venstreparti mente at et forslag om å sende soldater til Afghanistan burde debatteres i stortingssalen, uttalte:

«Det er ikke bare slik at det er nødvendig å fatte noe vedtak i denne saken. Vi mener at det ville gjøre ansvarsforholdet mellom storting og regjering uklart hvis vi skulle gjøre det.»

Vår innvending mot forslaget er at det går meget lenger enn å gi innsyn i hva de enkelte partier og representanter på Stortinget måtte mene og argumentere for når det gjelder Forsvarets utenlandsengasjementer. Grunnlovsendringen vil gripe inn i den etablerte og vel innarbeidede maktfordeling mellom lovgivende og utøvende statsmakt.

Dagens ordning med konsultasjon av Stortinget fungerer etter vårt syn hensiktsmessig. Hvis beslutninger om norske utenlandsengasjementer skal tas av Stortinget i plenum, vil det kreve et mer detaljert beslutningsgrunnlag, som da alt etter hensikten med engasjementet vil kunne undergrave formålet, hvis også taktiske og strategiske vurderinger skal begrunnes på en fullgod måte. I praksis ville re-

gjeringen måtte gjøre et utvalg av hva den oppfatter som relevante opplysninger, omtalt på et mer overordnet nivå. Det ville kunne gå på bekostning av de utredningskrav som må stilles hvis Stortinget selv skal treffe vedtak. I ettertid vil det kunne bli strid om informasjonsplikten var godt nok oppfylt med hensyn til detaljeringsgrad og fullstendighet, særlig når det gjelder opplysninger som både har relevans for beslutningen og samtidig er av sensitiv karakter. Et problem her er jo også Stortingets evne til å holde hemmelige opplysninger hemmelige.

Stortinget er i henhold til vår forfatning tillagt kontrollmyndighet med regjeringens disposisjoner og beslutninger, og – etter forholdene og den enkelte saks karakter – også forsømmelser og unnlater. Dersom denne type beslutninger overføres fra regjering til storting, vil den parlamentariske etterkontroll bli svekket. Det skulle være unødvendig å understreke at tidsmomentet tilsier at regjeringen også bør kunne treffe operative beslutninger uten å gå veien om formelle stortingsvedtak. Det er vesentlig å fremheve at regjeringen arbeider i en parlamentarisk kontekst, hvor konsultasjonsadgangen gir den muligheten man trenger for å utveksle vurderinger, men uten at det oppstår uklarhet om hvem som treffer beslutninger innenfor eget ansvarsområde. Men samtidig må regjeringen være beredt til å stå til ansvar overfor Stortinget, også for feilbedømmelser.

Vi legger altså vekt på at Stortingets kontroll med regjeringen gir en bedre demokratisk kontroll i form av en effektiv etterkontroll, da det hittil ikke er sett at Stortinget reviderer eller kritiserer seg selv. Også hensynet til balansen – maktfordelingen – og den demokratiske kontroll tilsier at dette forslaget ikke bør bifalles.

Tom E.B. Holthe (FrP) [14:36:41]: Det er bred enighet i denne saken, så jeg kan vel egentlig slutte meg til det meste av det saksordføreren sa i sitt innlegg. Jeg kan også – i stort – slutte meg til Høyres representant Tetzschner og hans merknader.

Samtidig synes jeg det er på sin plass å slutte meg til saksordføreren når hun takker alle som på vegne av Kongeriket Norge har bidratt til å ivareta nasjonens interesser i forskjellige utenlandsoperasjoner. Det slutter vi oss selvfølgelig fullt til.

Bare en liten merknad når det gjelder tvil: Undertegnedde er en av dem som er skeptiker med tanke på den lukketheten som er rundt utenlandsoperasjoner. Men samtidig er det viktig, både for meg og Fremskrittspartiet, når vi beslutter å delta i en utenlandsoperasjon, at en eventuell fiende kjenner så lite som mulig til de alliertes planer, slik at de ikke kan gjøre mottiltak som i verste fall kan gjøre sitt til at flere mister livet. Når en her veier for og imot, lander både jeg og Fremskrittspartiet på at det fortsatt vil være riktig at det er den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen som til syvende og sist tar den meget vanskelige avgjørelsen om deltakelse i utenlandsoperasjoner.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [14:38:34]: Først en kommentar til saksordføreren, representanten Jette Christensen: Det å takke norske veteraner som har deltatt i krig i

utlandet, er ikke temaet her. Det er ingen tvil om at vi fra Senterpartiets side sjølsagt støtter våre soldater, som gjør det de blir beordret til der de deltar i krig. Men det er ikke temaet her i dag.

Senterpartiet er med på et bredt flertall som refererer til uttalelser fra ulike hold i innstillinga. Vi refererer til Thorbjørn Jagland i 2001, Gunnar Garbo i VG 16. januar 2008, Utenriksdepartementets rettsavdeling, betenkning 27. november 2001, og konstitusjonell avdeling i Stortinget, notat av 4. desember 2001. Og hvorfor støtter vi dette? Jo, alle disse uttalelsene viser klart behovet for grunnlovsendring.

Det å sende norske soldater i krig er en alvorlig beslutning som krever åpenhet og debatt om de reelle forhold. Folk har krav på åpen debatt blant politiske ledere når beslutninger om å sende norske styrker i krig skal fattes. Det er helt opplagt at en stortingsbehandling i plenum vil gi avgjørelsene større tyngde og sterkere demokratisk forankring. En slik behandling vil tilføre beslutningen det alvor det fortjener, og det vil også bidra til debatt. Og ikke minst vil det bety at hvert eneste parti og hver representant må stemme for og stå for sitt syn. Jeg har mange ganger følt på at den behandlingen som har vært ved vår krigsdeltakelse i utlandet i den tida jeg har vært her, har vært sånn at jeg ikke har trengt å gå nødvendig inn i det. Det er noe som jeg vil beklage fra denne talerstolen, og det er en av de sterke motivasjonene til at også Senterpartiet samlet går inn for å støtte SVs forslag.

Dersom norske styrker skal sendes i krig, er det en avgjørelse Stortinget må ta i plenum. Derfor tilrår vi endringen i Grunnloven § 25 alternativ 1 B, hvor det heter: «Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke.» Stortinget skal jo ikke behandle planer for krigsdeltakelsen. Det er ikke det vi snakker om. Vi skal ikke opptre på en sånn måte at det står i veien for det som skal oppnås. Det er noe helt annet vi snakker om.

Det var ganske spesielt å høre representanten Tetzschner, som sier at forslaget går for langt – det vil føre til et mer detaljert beslutningsunderlag, undergrave formålet, er av sensitiv karakter, og en ville ikke kunne holde opplysninger hemmelige i Stortinget. Dette er utrolig viktige saker, og Senterpartiet er grunnleggende uenig i argumentasjonen fra representanten Tetzschner.

Det er viktig at vi får en større grad av åpenhet om dette. Det er referert i innstillinga til hva som er gjort i Danmark, hvor en behandler det i plenum. Så vår nære nabo behandler det på den måten.

Det siste punktet er effektiv etterkontroll av krig i utlandet. Det burde innføres, det burde gås inn på. Det vil være berikende for samfunnsdebatten, sånn at en kan trekke lærdom av de beslutninger – alvorlige beslutninger – som en fatter.

Presidenten: Ønsker Lundteigen å ta opp forslaget?

Per Olaf Lundteigen (Sp) [14:42:59]: Jeg tar opp forslaget.

Presidenten: Da har representanten Per Olaf Lundteigen tatt opp forslaget fra mindretallet.

Bård Vegar Solhjell (SV) [14:43:27]: Denne innstillinga inneheld ein ganske lang gjennomgang, som er fullstendig presis, etter mitt syn, om korleis Grunnlova har vore å forstå, kva historia er, og kva diskusjon som har vore rundt det. I innstillinga finn ein ikkje nokon stad at det store fleirtalet grunnjev kvifor det bør fortsetje å vere slik. Usemja dreier seg ikkje om korleis dette har vore å forstå, men om det er klokt å fortsetje å forstå det på den måten, praktisere det på den måten og ha følgjande tekst i Grunnlova. Berre på ein stad, utover den breie semja, seier fleirtalet at ein «mener vi skal følge den konstitusjonelle praksis som er anerkjent av så vel Utenriksdepartementet som konstitusjonell avdeling i Stortinget, og vil derfor tilrå at forslaget ikke bifalles.» Men det er inga anna grunngeving enn at slik har det pleid å vere før.

Mi oppfatning er at dette vil vere ei stor forbetring i måten vi behandlar så alvorlege spørsmål på. Lat meg grunnje det med tre punkt:

For det første: Det er det viktigaste spørsmålet vi kan ta stilling til i eit samfunn, og då må jo behandlingsmåten stå i forhold til viktigeita. I denne salen behandlar vi små endringar, ned til 100 000 kr-klassen, i eit budsjett, vi kan reise spørsmål om bitte små ting, men spørsmål som gjeld om vi skal delta i ein krig, sende norske styrkar ut i krig, tek vi ikkje stilling til. Og som representanten Lundteigen sa, fører det òg til at det ikkje kjem inn her på same måten som andre saker gjer.

Det er viktig på ulike måtar. Det er kanskje det viktigaste spørsmålet for samfunnet vårt – forsvar og sikkerheit. Kva oppgåve er meir grunnleggjande for ei statsmakt å varetta? Det vert dei største debattane om store konsekvensar. Dei krigane vi har delteke i, har vi hatt omfattande debattar om i Noreg – både medan dei gjekk føre seg og etterpå. Og sjølsagt har det dei mest avgjerande konsekvensane for enkeltmenneske, som eg synest representanten Christensen på ein god måte trakk fram. Veldig mange nordmenn har opp gjennom tida, militært og sivilt, gjort ein stor innsats og hatt store oppgåver for Noreg internasjonalt. Ikkje minst har det store konsekvensar for dei enkeltmenneska og menneska rundt dei.

Det kjenner eg ganske godt til sjølv. Min farfar, som var motstandsmann, sat i Sachsenhausen i tre år under andre verdskrigen, og to generasjonar seinare var søsknebarnet mitt ein av dei som døydde i Afghanistan, i norsk teneste der. Mange nordmenn kjenner til slike opplevingar. Heldigvis har dei fleste av dei fått sine kjære heim igjen.

Poenget er at dei som tenestegjer, er opptekne av dei spørsmåla – om dei har folk i ryggen, om det vert kalla med sitt rette namn, om det er forståing heime for det dei gjer, og den beste måten å sikre forståing på er kunnskap om det som skjer, og at det kjem fram i offentlegheita. Så viktigeita er det første.

Så er openheita eit argument i seg sjølv. Openheit vert sikra best ved at det må leggjast fram og grunnjevast i Stortinget, ved at kvart enkelt parti då må fremje sitt syn, og ved at grunngevinga må kome fram her i denne salen.

Eg er overtydd om at når vi vel det, kan vi ha ulike syn, men det vanlege har vore at det er eit stort fleirtal som er så overtydd om at dei gjer det rette, at den grunngevinga vil tole offentlegheita og tole ein debatt i Stortinget – òg med eit påfølgjande vedtak. Eg vil leggje vekt på at òg for historia sin del har det betyding.

Det var vel representanten Christensen som trakk fram Afghanistan-krigen, som er ein litt spesiell situasjon, der SV, med støtte av Framstegspartiet, hadde eit tilstrekkeleg mindretall i den utvida utanrikskomiteen til å bringe saka inn for Stortinget. Det gjer at vi i ettertid betre kan studere det politiske grunnlaget for at vi gjekk inn i Afghanistan enn i liknande situasjonar, fordi både utanriksministeren og forsvarsministeren var her i ein open debatt i salen. Det var ein debatt der alle parti tok ordet og la fram si grunngeving og sine resonnement rundt det. Dermed har vi frå denne salen i ettertid òg eit betre grunnlag for å vite korleis vi argumenterte, og kva som vart tenkt og sagt før vi gjekk inn i Afghanistan, enn vi har i andre situasjonar.

Det tredje dreier seg om ansvar. I saker som har vore oppe til votering her i denne salen, har den enkelte representanten teke eit større ansvar enn det som ligg i at nokon har sete i eit lukka rom og akseptert det. Eg har jobba med desse spørsmåla i ganske mange år, og akkurat dette temaet om vedtaksmåten har oppteke meg, og eg har skrive ein del om det. Eg må seie at det er blant dei temaene der eg synest at argumenta som vert brukte mot, er uhyre tynne. Eit argument som var vanleg ganske lenge, var at det var praktisk nesten umogleg eller vanskeleg. Men det er i alle fall ikkje meir umogleg enn at Danmark faktisk gjer det på denne måten. Og så mykje meir effektive er jo ikkje danskar enn nordmenn enn at ikkje vi også kunne vere i stand til å gjennomføre det slik dei gjer i Folketinget.

Eit anna argument som ofte kjem opp, er at openheita rundt planane kan svekkje oss i ein slik situasjon. Eg har sete i den utvida utanrikskomiteen i to periodar, så eg har vore borti kva for informasjon vi får der. Det er naturlegvis ikkje slik, heller ikkje i dag, at det vert gjeve informasjon om dei militære planane på noko i nærleiken av strategisk eller operativt nivå. Det er jo overordna politiske avgjerder. Det vert naturlegvis heller ikkje i dag gjeve i eit lukka forum, som gjorde at ein kunne risikere lekkasjar osv. Så det ville ikkje vere noko i vegen for å løfte vedtaka opp til eit overordna nivå. Informasjonen vert jo likevel gjeven til Stortinget, og det finst referat frå den utvida utanrikskomiteen, så når det gjeld informasjonsplikta, synest eg heller ikkje det er noko argument.

Det konstitusjonelle argumentet oppfattar eg som reelt. Ein kan ha det prinsipielle synet at det rett og slett ikkje bør inn i Stortinget, men bildet er – og det er det viktig å få sagt – at Grunnlova er jo ikkje til hinder for ein open runde i Stortinget. For det første har det jo vist seg at vi har den sikringsventilen at eit mindretal i den utvida utanrikskomiteen kan ta saka inn i salen, og der kan det verta fremja forslag – sånn som det vart gjort under Afghanistan-krigen. Den gongen vart det votert over i Stortinget, så moglegheita finst. Kvar regjering kan med dagens grunnlov velje å halde ei utgreiing og sikre delar av dette med ei openheit. Men det vi ikkje har, er ei grunnlov som forpliktar

oss til at det skal gjennomførast eit vedtak i Stortinget, at det skal gjennomførast ein open debatt, slik at kvar enkelt representant må stille seg bak.

Mitt beste skjønn er at mykje av bakgrunnen for dette kjem av ein tradisjon som vi har i norsk utanriks- og sikkerheitspolitikk, og som eg respekterer, men som byggjer på at det er eit gode at vi har brei semje og ikkje altfor mykje debatt. Det kan ein forstå under den kalde krigen. Eg synest det er frykteleg vanskeleg å forstå at det skal vere førande i 2016, for det er med utanrikspolitikken som med andre spørsmål, at der det vert tenkt for likt, vert det som oftast tenkt for lite. Derfor kjem SV til å stemme for den grunnlovsendinga som gjer at vi vil ha behandling i Stortinget ved militær deltaking – med den presiseringa at det er fullt mogleg å gjere det utan grunnlovsending, og at vi vil fortsetje å gjere det i dei enkeltsakene der det er aktuelt.

Knut Falk Qvigstad (MDG) [14:52:30]: Åpen debatt er det viktigste for å få mest mulig innsikt når man skal fatte avgjørelser som vil få alvorlige konsekvenser.

Jeg vil understreke at det å sende norske soldater i krig, som flere av de tidligere talerne har vært inne på, er en alvorlig beslutning. Det er kanskje den mest alvorlige beslutningen en stat kan ta, og det er en beslutning som krever åpenhet og debatt om forholdene rundt. En slik avgjørelse har innvirkning på landets sikkerhetssituasjon, på trusselbildet mot Norge og norske borgere og kan ha svært alvorlige konsekvenser for dem som sendes i krig.

Vi mener at folket har krav på en åpen debatt blant politiske ledere når det fattes beslutninger av denne alvorlighetsgraden. At regjeringen konsulterer den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé ved avgjørelser, løfter ikke denne debatten. Konsultasjoner i hemmelighet er lite betryggende for offentligheten. Å ta debatten ut i stortingsbehandling i plenum vil i mye større grad ansvarliggjøre den enkelte politiker og gjøre debatten mer tilgjengelig for dem som faktisk har valgt oss til å ta de beslutningene.

I de tilfellene der det ikke allerede er en bred debatt om norsk utenrikspolitikk, særlig om norske bidrag til militære operasjoner, bør vi få en slik debatt. En stortingsbehandling i plenum vil gi avgjørelsen større tyngde og sterkere demokratisk forankring.

Da både Danmark og Norge bestemte seg for å delta i bombingene av Libya, behandlet Danmark saken i Folketinget i plenum. I Norge ble de parlamentariske lederne på Stortinget konsultert over telefon.

En vanlig innvending mot det grunnlovsforslaget som er til behandling i dag, er at tiden ikke strekker til, og at det er praktisk vanskelig å få til en fullverdig behandling. Slike situasjoner vil selvsagt kunne oppstå, noe grunnlovsforslaget tar høyde for. Når en vet at vårt naboland Danmark håndterer dette, får argumentet om de praktiske og tidsmessige forhold mindre relevans.

Dersom bruk av militærmakt utenfor landets grenser alltid forankres i Stortinget, vil en slik behandling tilføre beslutningen det alvoret den fortjener. Ikke minst vil det bety at hvert eneste parti og hver eneste representant aktivt må stemme og stå for sitt syn.

Hvordan krig og militæroperasjoner gjennomføres end-

rer seg i takt med den raske utviklingen i våpenteknologien. I dag føres krig bl.a. ved hjelp av droner og elektroniske angrep. Angrepet kan bli utført langt vekk fra dem som blir rammet, og det kan ramme andre lands materielle og menneskelige verdier på en helt annen måte enn før. Vi i Miljøpartiet De Grønne er usikre på om disse utviklingstrekkene blir debattert grundig nok i offentligheten. Vi frykter at vi tar for lett på disse problemstillingene, og vi frykter at det at mange av konsultasjonene ikke tas bredere enn i den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé, kan bidra til at debatten om disse spørsmålene ikke blir bred nok.

Et av grunnprinsippene i den formen for demokrati som vi praktiserer i Norge, er at regjeringen skal stå fullt og helt til ansvar overfor egen befolkning. Dette må også gjelde for norsk deltagelse i krig, og det må gjelde når beslutningen tas. Dette forutsetter at det er en informasjonsflyt fra regjering til befolkning. Hvis ikke svekker vi den politiske debatten, som danner bærebjelken i demokratiet. Derfor vil Miljøpartiet De Grønne gi sin støtte til de forslagene til grunnlovsendringer som tas opp i denne saken.

Avslutningsvis vil jeg si at vi står utenfor noen merknader helt innledningsvis i komiteens innstilling, som vi skulle stått inne i. Det er de merknadene som ellers ville vært enstemmige.

Sak nr. 6 [14:56:58]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen om endringer i Grunnloven § 25 (forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen i Norge) (Innst. 285 S (2015–2016), jf. Dokument 12:11 (2011–2012))

Bård Vegar Solhjell (SV) [14:57:39] (ordfører for saka): Dette er eit forslag om å ta inn i Grunnlova ei føresegn som forbyr atomvåpen på norsk jord.

Grovt sett kan ein først referere fleirtalets syn. Dei gjer heilt tydeleg greie for at dei sjølvpålagde avgrensingane vi har i atomvåpenpolitikken, skal stå fast, men at dei ikkje ser det som nødvendig å ta inn ei slik ny føresegn i Grunnlova. Som det vil være kjent, er det slik at vi over lang tid i Noreg har praktisert ein politikk der vi ikkje har atomvåpen, ikkje lagrar dei eller tillèt dei på skip som går til norske hamner, f.eks.

Fleirtalet understrekar at

«det ikke bør herske tvil om at norsk politikk på dette feltet fremdeles ligger tydelig fast og anser det derfor for unødvendig også å opprette rettslige rammer gjennom en grunnlovsendring».

Så er det viktig å seie at eit anna fleirtal, som er Arbeidarpartiet, Framstegspartiet, Kristeleg Folkeparti, Senterpartiet, Venstre og SV, viser til den tverrpolitiske norske støtta til arbeidet for ei verd fri for atomvåpen og refererer til ei sak som nyleg har vore oppe i utanriks- og forsvarskomiteen om full avskaffing av atomvåpen, og korleis det vil gje ei tryggare verd. Eg refererer frå

Innst. 199 S for 2015–2016 frå utanriks- og forsvarskomiteen:

«Stortinget ber regjeringen arbeide aktivt for en verden fri for atomvåpen og bidra til gjennomføring av Ikkespredningsavtalens (NPT) forpliktelser, innta en aktiv rolle som pådriver for ikke-spredning og for nedrustning med sikte på en balansert, gjensidig, irreversibel og verifiserbar avskaffelse av atomvåpen, og på dette grunnlaget arbeide langsiktig for et rettslig bindende rammeverk for å sikre dette målet.»

Det er slik at det her òg vert lagt til grunn, i saka og i innstillingane, at Noreg skal arbeide vidare for dette.

Likevel er det slik at eit klart fleirtal ikkje støttar forslaget om å ta føresegnene inn i Grunnlova. Difor skal eg heilt til slutt seie nokre ord om kvifor SV støttar sjølve forslaget, som vi òg er medforlagsstillar til.

Atomvåpen er dei farlegaste og mest inhumane våpena menneskja har funne opp. Dei vart brukte over Hiroshima og Nagasaki ved slutten av den andre verdskrigen. Eg har sjølv besøkt Hiroshima og sett dei ekstreme øydeleggingane det førte til. Titusentals menneske døydde momentant eller av skadane i løpet av månadene etterpå.

Dagens atomvåpen er langt meir øydeleggjande enn dei ein hadde den gongen. Det er ikkje mogleg å ta i bruk atomvåpen utan at det får massive, irreversible humanitære konsekvensar, og konsekvensar for miljøet. Det er færre atomvåpen i dag enn det var for nokre tiår sidan, men det er fleire land som har dei, og det er større risiko for spreiding. Det er sakleg grunnlag for å hevde at atomvåpen utgjer ein større trussel i dag enn det dei gjorde under slutten av den kalde krigen.

Det finst andre masseøydeleggingsvåpen, kjemiske og biologiske våpen. Der har vi internasjonale konvensjonar som forbyr dei i bruk. Det har vi ikkje for atomvåpen. Vi meiner at dette gjev eit godt grunnlag for at det skal vere eit eige grunnlovsforbod som klargjer at Noreg ikkje vil produsere, innføre, bruke eller utplassere atomvåpen i riket.

Heilt til slutt tek eg opp forslaga frå Venstre, SV og Miljøpartiet Dei Grøne.

Ingerd Schou hadde her overtatt presidentplansen.

Presidenten: Da har representanten Bård Vegar Solhjell tatt opp de forslagene han refererte til.

Martin Kolberg (A) [15:02:12] (komiteens leder): Norges linje i spørsmålet om atomvåpen på norsk jord har ligget fast i snart 60 år. På et NATO-rådsmøte i Paris 17. desember 1957 holdt daværende statsminister, Einar Gerhardsen, Norges innlegg, og jeg siterer fra det:

«Det var frykten for å miste frihet og uavhengighet som for 9 år siden førte oss sammen i en forsvarsallianse. Dens primære mål var å trygge freden og sikkerheten i vår del av verden. Hittil har vi lykket med dette, takket være vårt samhold og våre folks forsvarsanstrengelser. Vår allianses militære styrkemålsetting har til enhver tid klart vist dens defensive karakter. Vår orga-

nisasjon og de enkelte medlemsland har lagt den største vekt på ikke å gå til tiltak som kunne betegnes som aggressive eller provokatoriske. Dette må fortsatt være vår politikk.»

Han sa videre:

«Jeg må imidlertid i denne forbindelse minne om at det helt fra NATO's grunnlegging har vært Norges politikk ikke å stasjonere fremmede stridskrefter på vårt territorium så lenge vi ikke er truet av eller utsatt for angrep. Vi ser ingen grunn til å endre denne politikk.» Så kommer den utløsende setningen:

«Vi har i Norge heller ingen planer om å la opprettede lagre av atomvåpen på norsk område eller installere utskyttingsbaser for mellomdistanseraketter.»

Tidligere statsminister Gerhardsens formulering om «ingen planer om å la opprette lagre av atomvåpen på norsk område» var den gangen åpenbart inspirert av et enstemmig vedtak på Arbeiderpartiets landsmøte et halvt år tidligere, i mai 1957, hvor det ble vedtatt enstemmig:

«Atomvåpen må ikke plasseres på norsk område.»

Denne politikken har stått seg godt, og den har stått støtt gjennom snart 60 år – gjennom ulike sikkerhetspolitiske epoker, gjennom kald krig og avspenning. Politikken har hatt stabil og bred politisk oppslutning her til lands og i Stortinget. Vi ser per i dag derfor ikke behovet for også å opprette rettslige rammer gjennom en grunnlovsendring, som denne diskusjonen handler om. I tillegg vil et eksplisitt forbud mot det som kalles for produksjon, innføring, bruk og utplassering av en spesiell våpentype, i kraft av sin detaljeringsgrad utfordre norsk konstitusjonell tradisjon.

Forslaget reiser også spørsmålet om presedens. Ja, de humanitære konsekvensene ved bruk av atomvåpen er potensielt katastrofale, selsagt. Når det gjelder biologiske og kjemiske våpen, har vi sluttet oss til FN-konvensjoner – men vi har ikke tatt noe forbud inn i Grunnloven. Og om vi ser inn i framtiden, dukker det opp nye problemstillinger, som f.eks. autonome, selvstyrende våpensystemer.

Forslagsstillerne viser til at en håndfull land har innført lignende forbud i sine nasjonale lovverk. Jeg registrerer at ingen av de opplistede landene er allierte NATO-medlemsland.

Når dette er sagt, er det viktig å understreke at arbeidet for å avskaffe atomvåpen ikke er i strid med vårt NATO-medlemskap, snarere tvert imot: NATOs strategiske konsept fra 2010 forplikter alliansen til å arbeide for å legge forholdene til rette for en verden fri for atomvåpen. Denne målsettingen ble gjentatt i erklæringen fra det siste NATO-toppmøtet i Wales, i september 2014.

Gjennom behandlingen av stortingsmeldingen om globale sikkerhetsutfordringer noen uker tilbake bidro også Stortinget til å gi retning for Norges rolle i arbeidet for en atomfri verden. Stortingsflertallet har i flere år tydelig uttrykt sin tilslutning til målet om et internasjonalt, reelt totalforbud mot atomvåpen.

På nedrustningsfeltet forholder vi oss ofte til langsiktige mål. Men nettopp langsiktigheten må føre til at vi ikke slipper taket, skyver problemet til side og lar oss overmanne av at oppgaven synes for stor. I en mindre skala overvant vi denne holdningen da vi var med på å framforhandle

et internasjonalt forbud mot antipersonellminer i 1997 og et forbud mot klasevåpen i 2008. Et totalforbud mot atomvåpen er en større, mer kompleks og trolig mer langsiktig oppgave.

På den ene siden er vi i dag ikke kommet dit at tiden er inne for å ta inn et forbud mot atomvåpen i vår grunnlov. Men regjeringen har av Stortinget fått en klar marsjordre om at Norge skal inn ta en pådriverrolle i det politiske arbeidet for et internasjonalt, rettslig bindende rammeverk, for å sikre målet om en verden fri for atomvåpen.

Stortinget har nylig vedtatt det som er referert av andre, men jeg gjentar det:

«Stortinget ber regjeringen arbeide aktivt for en verden fri for atomvåpen og bidra til gjennomføringen av Ikkespredningsavtalens (...) forpliktelser, inn ta en aktiv rolle som pådriver for ikke-spredning og for nedrustning med sikte på en balansert, gjensidig, irreversibel og verifiserbar avskaffelse av atomvåpen, og på dette grunnlaget arbeide langsiktig for et rettslig bindende rammeverk for å sikre dette målet.»

På dette grunnlaget støtter ikke Arbeiderpartiet grunnlovsforslaget om å innføre atomvåpenforbud.

Michael Tetzschner (H) [15:09:32]: Et overveldende flertall i komiteen, og formodentlig også i salen, mener at det ikke bør herske tvil om at norsk politikk på dette feltet fremdeles ligger fast, og vi anser det derfor for helt unødvendig å innføre en slik begrensning, et slikt forbud, som grunnlovsbestemmelse, og i hvert fall i den form som det forslaget har fått. Vi mener også at et alminnelig forbud, som det foreslåtte, mot atomvåpen på norsk jord kan stride mot etablert norsk sikkerhetspolitikk, slik den har vært definert siden 1950-årene, som foregående taler også redegjorde noe for.

Vi har også støttet, som ledd i den etablerte forsvarspolitikken, at Norge ikke for tiden tillater utplassering av kjernevåpen eller etablering av utenlandske baser på norsk territorium i fredstid. Men allerede de som studerte Einar Gerhardsens tale i Paris, ville nettopp ha sett at uttalelsen var gitt under betingelse av at det var fredstid, at ikke krig var i gang eller truet umiddelbart. En av våre innvendinger mot dette forslaget er nettopp at det har en mye videre slagvidde. Det er et generelt forbud som skal virke gjennom alle tider, og under alle forhold. Vi mener at våre myndigheter må kunne vurdere endringer i base- og atomvåpenpolitikken dersom situasjonen skulle tilsi det, f.eks. etter en internasjonal krise eller forverring av dramatisk art i negativ retning.

Vår politikk har hittil bestått av beroligelse, dvs. fravær av baser og atomvåpen, selvpålagt, i fredstid, men også avskrekking, dvs. at politikken kan endres dersom sikkerhetssituasjonen endres. Dagens politikk er vel forenlig med NATOs strategiske konsept. Grunnlovsforbud mot atomvåpen i Norge vil kunne oppfattes som undergravende i forholdet til etablert alliansepolitikk og samtidig frata norske myndigheter sikkerhetspolitisk handlingsfrihet. Grunnlovsforslaget vil kunne oppfattes å være på kant med NATOs strategiske konsept, som fastslår at kjernevåpen inngår i alliansens avskrekkingstrategi. Å vedta

en grunnlovsbestemmelse som den foreslåtte, vil etter vår vurdering ikke ha annen virkning enn å skape usikkerhet om norsk utenriks- og forsvarspolitik.

Alliansepolitikken, dvs. felles sikkerhet gjennom integrert forsvarssamarbeid mellom vestlige demokratier, er blitt realisert gjennom vårt NATO-medlemskap. Vern om Norges frihet har vært basert på alliansens militærkonsept, som ikke på noe tidspunkt har fraskrevet seg prinsippet om å bruke atomvåpen, så lenge denne våpentypen finnes utenfor alliansen og hos land som kan utgjøre en trussel mot Norge eller andre NATO-land. En troverdig avskrekking er avgjørende for at atomvåpen de facto aldri kommer i bruk, og dermed reduserer man tilsvarende risikoen for at vi blir utsatt for et angrep med konvensjonelle våpen.

Tenkningen er nettopp dette, at ved verbalt å avskrive seg tenkbarheten av å bruke atomvåpen, kan man så en tvil som senker terskelen for et konvensjonelt angrep, og så kan man altså via et konvensjonelt angrep komme i en situasjon hvor den eskalerer til bruk av taktiske, kanskje også strategiske atomvåpen. Da er det klart at vi heller ønsker en situasjon hvor man ikke prinsipielt fraskriver seg muligheten til å bruke denne våpentypen, så lenge andre land som ikke underkaster seg kontroll, har disse våpene. Da er det bedre at vi ikke har fraskrevet oss muligheten, men også samtidig har oppnådd å heve terskelen for selv å bli angrepet med konvensjonelle midler, og kanskje dermed også en eskalering til en videre bruk av atomvåpen noen gang. Det er det som også begynner å bli vår erfaring i etterkrigshistorien.

Det er riktig at Norges regjeringer historisk har pålagt seg selv visse begrensninger i atom- og basepolitikken, men erklæringen er som sagt knyttet til fredstid, og Paris-erklæringen er for øvrig et uttrykk for at det var regjeringen som traff denne beslutningen, som ledd i sin styring av utenrikspolitikken. Derfor er det også av denne mer formelle grunn ikke aktuelt å grunngi om forsvarsdoktriner. En grunnlovsendring vil da være lite aktuell fordi den rett og slett vil sette nye grenser mellom utøvende myndighet, regjeringen, for utøvelsen av utenriks- og forsvarspolitiske beslutninger som tilligger regjeringen, og som Stortinget skal kontrollere.

Vi er altså kommet til samme konklusjon som foregående taler, komitéleder Kolberg. Vi vil sterkt fraråde Stortinget å vedta det foreslåtte grunnlovsforslaget.

Tom E.B. Holthe (FrP) [15:15:49]: Som flere allerede har vært inne på, har politikken med forbud mot atomvåpen hatt en bred politisk oppslutning, som har vart i 60 år, også i sikkerhetspolitisk vanskelige tider. Det bør derfor ikke herske noen som helst tvil om at norsk politikk på dette feltet fremdeles ligger tydelig fast. Fremskrittspartiet – i likhet med flertallet – anser det derfor som unødvendig å opprette rettslige rammer gjennom en grunnlovsendring. Selv NATOs strategiske konsept forplikter alliansen til målet om å legge til rette for en verden uten atomvåpen.

Norge har hatt et tydelig standpunkt mot atomvåpen på norsk jord. Denne politikken har ikke bare unison politisk støtte i Norge, men også tydelig aksept blant våre allierte. Et grunnlovsforbud mot atomvåpen i Norge vil kunne

oppfattes som undergravende når det gjelder etablert alliansepolitikk og samtidig frata norske myndigheter sikkerhetspolitisk handlefrihet. Grunnlovsforslaget vil kunne oppfattes å være på kant med NATOs strategiske konsept, som fastslår at kjernevåpen inngår i alliansens avskrekkingstrategi. Vi ser at flere land enten har utviklet eller forsøker å utvikle atomvåpen. Nord-Korea er et land som hevder å ha langdistanseatomvåpen. Dette er et land som store deler av verden har liten eller ingen tillit til. Det er derfor viktig at NATO-alliansen fortsetter med sin politikk, med tanke på en avskrekkingstrategi. Men dette bør ikke endre Norges arbeid mot atomvåpen. Norge må og bør videreføre sin holdning til atomvåpen og fortsette sitt utrettelige arbeid med å endre verdens syn på atomvåpen.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [15:18:04]: Kristelig Folkepartis standpunkt er klart. I vårt program er det en tydelig uttrykt formulering:

«Spredning av atomvåpen er en alvorlig trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. KrF mener Norge må spille en aktiv rolle som pådriver i det internasjonale arbeidet mot spredning av atomvåpen og arbeide langsiktig for et forbud mot slike våpen.»

Vi støtter derfor arbeidet med balansert og gjensidig atomnedrustning innenfor rammen av Ikkespredningsavtalen, inkludert et langsiktig mål om et internasjonalt forbud mot kjernevåpen. På kort sikt er det helt avgjørende å hindre ytterligere spredning av atomvåpen.

Spørsmålet her og nå er hvorvidt et forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen skal grunnlovsfestes. Det spørsmålet handler like mye om Grunnlovens karakter og hva man mener er naturlig å føye til i Grunnloven.

Problemstillingen som ligger til grunn for forslaget, er imidlertid viktig, nemlig hvordan vi skal få bukt med denne type masseødeleggelsesvåpen, og det de representerer. Temaet er stadig mer aktuelt, dessverre. Samtidig ligger det ikke i vår grunnlovstradisjon å skrive inn målsettinger av den art som det legges opp til her. Denne typen problemstillinger ivaretas etter vår oppfatning best ved hjelp av andre politiske virkemidler og initiativer, i tråd med det jeg har nevnt innledningsvis.

Grunnlovens karakter og formål gjør det etter vårt syn ikke riktig å grunnlovsfeste et forbud mot én bestemt type masseødeleggelsesvåpen. Andre våpenkategorier er heller ikke nevnt i Grunnloven, og det er etter Kristelig Folkepartis mening heller ikke riktig – ut fra vårt syn på Grunnlovens karakter og dens bestandighet – å innføre denne typen bestemmelse.

Dersom en skulle innført en slik bestemmelse, presser det seg naturlig fram spørsmål om andre våpentyper. Hva da med andre kategorier våpen som er spesielt inhumane eller skadelige for sivilbefolkningen eller miljøet? Dette er helt relevante spørsmål.

Imidlertid er Kristelig Folkeparti helt tydelig på at arbeidet for en atomvåpenfri verden må og skal fortsette. Dessverre har flere land skaffet seg atomvåpen etter at Ikkespredningsavtalen fra 1970 ble inngått. Det er en farlig trend som må reverseres. Vi må hindre at Iran og Nord-

Korea blir atommakter, og vi må hindre at terrorgrupper skaffer seg atomvåpen eller annet kjernefysisk materiale som kan brukes i bomber. Samtidig må atommaktene intensivere arbeidet med å redusere antallet atomvåpen. Bare på den måten kan vi nå målet om en verden helt fri for atomvåpen, som er en visjon og en målsetting som vi vil arbeide for.

FN har nedsatt en arbeidsgruppe som skal arbeide for dette, og der må Norge være en aktiv pådriver. Vi har som nasjon en viktig oppgave: Vi skal være aktive og offensive. Og Kristelig Folkepartis standpunkt er tydelig: Vi skal hindre ytterligere spredning av atomvåpen, og vi skal arbeide langsiktig for et forbud mot atomvåpen.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [15:21:53]: Jeg slutter meg fullt og helt til den holdning som representanten Kolberg framførte i sitt grundige innlegg. Jeg ser derfor ikke behov for å ha noe langt innlegg.

Senterpartiet er en sterk tilhenger av det som har vært etablert norsk sikkerhetspolitikk siden 1950-åra, som ikke tillater utplassering av atomvåpen eller etablering av utenlandske baser på norsk territorium i fredstid. Det er en politikk som for oss ligger svært, svært fast. Det er ingen debatt i våre rekker om det.

Jeg vil også ta fram det som flere har vært inne på, at det har vært behandling av temaet i utenriks- og forsvarskomiteen, ifølge Innst. 199 S for 2015–2016, hvor det er en enstemmig komité som gir tverrpolitisk norsk støtte til arbeidet «for en verden fri for atomvåpen». Jeg merker meg at denne komitémerknaden fra vår side ikke har tilslutning fra Høyre. Jeg vet ikke om det er en inkurie at det er sånn, men jeg regner ikke med det, for det er ikke sagt, og jeg stiller meg noe uforstående til at Høyre ikke er med på den.

Senterpartiet vil følge situasjonen internasjonalt nøye for å få til et rettslig bindende rammeverk mot atomvåpen. Det som har vært og er norsk politikk på dette området, har tydelig aksept blant våre allierte, og det er det viktig å holde klart og tydelig fram.

Jeg merker meg ellers at medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet har en egen merknad – som representanten Tetzschner også refererte til – hvor de «viser til at norske myndigheter må kunne vurdere endringer i base- og atomvåpenpolitikken dersom situasjonen skulle forverre seg dramatisk i negativ retning». Jeg fikk ikke noe godt svar på hvorfor det var nødvendig for Høyre å ta inn den merknaden. Legger en opp til å endre base- og atomvåpenpolitikken i fredstid? Enten er det jo fred, eller så er det krig. Dette fører til at det blir skapt usikkerhet og tvil om hvor Høyre og Fremskrittspartiet står i fredstid, noe som Senterpartiet er grunnleggende uenig i at vi skal skape i denne diskusjonen.

Senterpartiet er med i et stort flertall som går imot at forslaget bifalles.

Sveinung Rotevatn (V) [15:25:06]: Vi har hatt fleire debattar i denne salen dei siste par åra om atomvåpenpolitikken. Dei har vore interessante fordi debattane viser at sjølv om det er ein slags konsensus i alle fall om nokre hovudlinjer, er det også betydelege sprik mellom partia i

synet på atomvåpenpolitikken, både når det gjeld grunnlovfesting av norsk praksis, som vi diskuterer no, og også i synet på korleis Noreg skal agere ute i verda når det gjeld å få til bindande rettslege rammeverk mot bruk av atomvåpen.

Det er ein grunn til at desse diskusjonane kjem, for bruk av atomvåpen har irreversible menneskelege konsekvensar, irreversible miljømessige konsekvensar. Eg trur det er utenkjeleg for oss alle at slike våpen skal bli brukte på norsk jord både på grunn av det enorme øydeleggingspotensialet og fordi den typen våpen også vil gjere humanitær hjelp i etterkant av angrep og bruk umogleg.

Dessutan er det også slik at det å ha atomvåpen gjer ein til eit potensielt mål for andre land som har atomvåpen. Det gjer det særleg viktig å ha ein trygg rettsleg garanti mot at atomvåpen skal bli utplasserte i Noreg.

Representanten Tom E.B. Holthe frå Framstegspartiet sa at det er unison støtte til dagens praksis, at den har stor aksept hos våre allierte, og at det ikkje bør herske tvil om at den praksisen ligg fast. Det er godt sagt. Men er det noko anna enn tvil som blir skapt, ikkje berre gjennom voteringa i dag, men ikkje minst gjennom merknadene frå Høgre og Framstegspartiet, som representanten Per Olaf Lundteigen heilt riktig påpeikte? Eg kjem i tvil når eg les dei, om dagens praksis skal liggje fast. Det ein eigentleg seier, er at dagens praksis skal liggje fast, heilt til han ikkje gjer det lenger. Eg og Venstre meiner at vi treng ei konstitusjonell forankring og forsikring mot Noreg som ei framtidig kjernefysisk slagmark.

Ja, situasjonar kan endre seg. Det sikkerheitspolitiske bildet kan endre seg, men er det ein situasjon der Det norske stortinget ser for seg at vi skal utplassere atomvåpen, og langt mindre bruke atomvåpen, på norsk jord? Eg ser ikkje for meg ein slik situasjon. Difor meiner eg det er riktig å ta inn i Grunnlova dei forslaga vi her diskuterer. Det er gode forslag. Eg synest det er synd at enkelte av forslagsstillarane frå Arbeidarpartiet tydelegvis har endra syn sidan forslaga vart leverte, men vi har framleis ikkje kome til voting. Så eg og Venstre kjem i alle fall til å stemme for, og det vil eg oppfordre andre representantar i salen også til å gjere.

Knut Falk Qvigstad (MDG) [15:28:31]: Denne debatten rører ved en av de mest grunnleggende utfordringer som vi står overfor i vårt moderne samfunn. I løpet av det forrige århundret etablerte menneskeheten en teknologisk og økonomisk kapasitet som har gitt oss veldig mye godt, men som samtidig har gitt oss evnen til å ødelegge både vår egen sivilisasjon og vårt eget livsgrunnlag. Det har gitt oss noen verktøy som vi trenger veldig gode og sterke reguleringer for å klare å håndtere over tid.

Vi i Miljøpartiet De Grønne er veldig usikre på om vi har klart å etablere et tilstrekkelig godt regelverk på flere av de områdene. Atomvåpen er kanskje det aller kraftigste symbolet og den aller største trusselen mot framtiden vår. Bruk av atomvåpen har humanitære konsekvenser som overgår alle andre våpen. Det skiller seg fra konvensjonelle våpen ved at de i bruk først og fremst rammer uskyldige sivile og ikke stridende.

Da bombene smalt over Hiroshima og Nagasaki, ble en av de største menneskelige og miljømessige katastrofene vi har sett i moderne tid, utløst. Lidelsene som bombingene førte til, er nesten utenfor vår fatteevne. Totalt ble omtrent 60 000 mennesker drept momentant. Nesten ytterligere 190 000 døde av radioaktivt støv i luften, forurenset mat og drikke samt kreft og brannskader eller senskader etter stråling. I årene som fulgte, ble barn født med alvorlige lidelser som en konsekvens av foreldrenes og besteforeldrenes eksponering.

Tragedien var menneskeskapt gjennom villet politikk, og derfor kan vi også hindre at dette skjer igjen – ved hjelp av villet politikk. De Grønne støtter kravet til et stort antall av verdens stater og et bredt sivilsamfunn om et forbud mot atomvåpen og ønsker et NATO uten disse masseødeleggelsesvåpnene. For å oppnå dette internasjonalt må vi begynne med vårt eget land.

Det finnes ikke noen god grunn til at atomvåpen skal være tillatt. Mens verden har forbudt kjemiske våpen og biologiske våpen, er den tredje typen masseødeleggelsesvåpen, atomvåpen, fortsatt lov. Dette skjer på tross av at dette kan være det mest ødeleggende av alle.

Våre søsterpartier i flere land, deriblant Tyskland, har stått i spissen for arbeidet for nedrustning og mot utplassering av atomstridshoder på eget territorium gjennom mange år. De siste årene har motstanden mot atomvåpen vokst og favner langt bredere. Tre av fire stater støtter initiativet om et forbud etter et forslag fra Østerrike.

Det er ennå ikke for sent. Norge har gjort dette før. Vi støttet arbeidet med å forby klasevåpen, som tidligere talere har vært inne på, selv om det også satt langt inne. Da konkluderte regjeringen med at det var riktig og viktig at Norge spilte en nøkkelrolle for å få avtalen i havn. Regjeringen har nå en mulighet til å gjøre det samme med nedrustning av atomvåpen. Vi tror det vil være en langt mer konstruktiv linje enn det regjeringen foreløpig har inntatt.

Miljøpartiet De Grønne mener det er fullt mulig å kombinere en aktiv politikk for nedrustning med å følge opp våre forpliktelser som NATO-medlem. Vi mener det er beklagelig at regjeringen har skjøvet NATO foran seg for å unngå å ta tydelig stilling i denne saken.

Flere land har allerede slike bestemmelser som vi behandler her i dag, nedfelt i sin konstitusjon. Vi mener det ville være en styrke for Norge med en bestemmelse som tydelig slår fast at produksjon, introduksjon, utplassering eller bruk av atomvåpen i Norge er uaktuelt.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 6.

Sak nr. 7 [15:32:59]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Gerd Janne Kristoffersen og Steinar Gullvåg om endring av § 106 (forvaltning av geistlighetens benefiserte gods (Opplysningsvesenets fond)) (Innst. 289 S (2015–2016), jf. Dokument 12:12 (2011–2012))

Erik Skutle (H) [15:33:36] (ordfører for saken): Jeg vil bare kort ta ordet og vise til flertallsmerknadene som ligger i innstillingen.

Bakgrunnen for saken er, som forslagsstillerne skriver, et ønske om at staten skal ha mer innflytelse over forvaltningen av Opplysningsvesenets fond. Det har sin bakgrunn i at den forrige regjeringen ønsket å instruere fondet i forbindelse med en tomtefestesak. De ønsket at fondet skulle gi gunstigere betingelser til festere av tomter enn det tomtefesteloven i utgangspunktet la opp til.

Da de forsøkte å gi denne instruksjonen, ble den ikke godkjent av Høyesterett, og den måtte stoppes. Intensjonen, slik jeg leser det, med dette forslaget er å gjøre den type instruksjon som ble forsøkt initiert den gang, mulig nå – altså å få det innenfor i stedet for utenfor loven. Vi mener det er en dårlig idé. Vi anbefaler at forslaget ikke bifalles.

For det første mener vi at siden Opplysningsvesenets fond er et selveiende og selvstendig rettssubjekt, må det være sånn at også eiendomsretten til fondet har fondet selv og ikke staten. Vi mener det blir feil at staten skal legge sterkere føringer på dette fondet enn andre fond i form av reguleringer, lover osv.

Hvis man skal bruke måten man forvalter fondet på, til å oppnå politiske mål, blir det mindre penger igjen til det som er hovedformålet, nemlig å tilgodese opplysningens beste og geistligheten.

Så mener vi også at det bør være et ganske skarpt skille i politikken mellom de verktøy som er til for å løse spesifikke politiske problemer eller utfordringer. Vi mener at Opplysningsvesenets fond er et eksempel på noe som ikke er et politisk instrument. Det er primært til for å gjøre andre ting enn å løse de utfordringer vi i denne salen mener vi skal løse. Hvis man bryter ned dette skillet, havner man i en situasjon som etter Høyres syn ikke er ønskelig.

Det finnes andre og mer relevante virkemidler man kan bruke hvis man ønsker at festere av tomter skal få gunstigere vilkår. Det mest nærliggende vil være å endre tomtefesteloven, eventuelt bruke budsjettene. Men det å bruke Opplysningsvesenets fond og instruere forvaltningen av det, mener vi er en dårlig idé, og vi anbefaler, som sagt, at forslaget ikke bifalles.

Sverre Myrli (A) [15:36:55]: Også grunnlovsendringer er politiske spørsmål – særlig grunnlovsendringer er politiske spørsmål, tror jeg jeg kan si. Debatten i dag har vist det i mange av de sakene vi har debattert. Norges grunnlov er først og fremst et politisk dokument. Det politiske spørsmålet som dette grunnlovsforslaget hadde sitt utgangspunkt i, dreier seg egentlig ikke om Opplysningsvesenets fond, men det politiske bakteppet for forslaget og debatten dreier seg om tomtefeste. Tidligere i dag, i debatten om odelsretten, ble det vist til avviklingen av husmannsvesenet. Jeg tror nesten jeg vil gå så langt som å si at tomtefeste er siste rest av husmannsvesenet i Norge. At folk ikke skal eie tomte til huset sitt, hører ingensteds hjemme. Ei tomt som en kanskje har stelt, vedlikeholdt, utviklet og brukt penger på i kanskje både 40 og 50 år, skal en altså ikke ha eiendomsretten til.

Tomtefesteinstituttet hadde aldri i verden blitt vedtatt i dag. Derfor ønsket forrige regjering, med justisminister Knut Storberget i spissen, å rydde opp i spørsmål som hadde med tomtefeste å gjøre. Og det er her Opplysningsvesenets fond kommer inn i bildet, som en av landets største grunneiere, og som bortfester av en rekke eiendommer.

Jeg har ikke tall på alle tomtefestere som fester tomt av Opplysningsvesenets fond som jeg gjennom tidene har fått henvendelser fra. Jeg tror jeg vil si – ikke bare tror, jeg vil ganske sterkt si – at Opplysningsvesenets fond har ingen ærerik historie med tanke på hvordan de har behandlet mange tomtefestere. Ofte har det faktisk ikke vært mulig å kommunisere direkte med Opplysningsvesenets fond for tomtefesterne, for Opplysningsvesenets fond har kun kommunisert gjennom advokat, og det er advokater fra anerkjente advokatfirmaer. Den lille mann har ikke hatt sjanse i møte med Opplysningsvesenets fond, en har følt seg helt maktesløs. Derfor vedtok den forrige regjeringen en instruks gitt ved kongelig resolusjon om innløsning og regulering av festeavgift i festeforhold i statlige og statsstyrte virksomheter, inkludert Opplysningsvesenets fond. En ønsket altså å rydde opp i det gammeldagse tomtefesteinstituttet.

Så husker vi alle at da fikk vi debatten: Kunne regjeringen la instruksene også gjelde Opplysningsvesenets fond? Om det strides de lærde. Her sier jeg «lærde» bevisst, for den striden eller iallfall den uenigheten – det foregikk nok i siviliserte former – gikk helt til Høyesterett. Saken var til behandling i plenum i Høyesterett i mai 2010, der Høyesterett delte seg. Flertallet mente at en slik instruks var i strid med daværende § 106 i Grunnloven, nå § 116, men et mindretall på fire mente det ikke var i strid. Men det er ingen tvil om hvem som bestemmer i Høyesterett: Flertallet bestemmer – i alle fall i Høyesterett.

Nå ble om mulig Opplysningsvesenets fond enda vanskeligere å forholde seg til for tomtefesterne, for nå kunne fondet påberope seg Høyesteretts dom. Det ble til og med sagt en hadde Høyesteretts beskyttelse – beskyttelse, intet mindre – en hadde Høyesteretts beskyttelse for å ture fram slik som en gjorde. Da gjensto én mulighet, nemlig å endre Grunnloven. Derfor grunnlovsforslaget, og derfor debatten her i dag.

Før jeg går videre, tror jeg nesten jeg vil stille spørsmålet: Hva er egentlig Opplysningsvesenets fond? Hva er denne merkelige konstruksjonen, og hva er egentlig «det gods som er benefisert geistligheten», som det heter i nåværende § 116 i Grunnloven? Da må vi gå tilbake til reformasjonen. Eller, skal vi finne opprinnelsen, må vi gå enda lenger enn reformasjonen, men la oss i alle fall starte med reformasjonen her i dag. For da inndro nemlig kongen alle eiendommer tilhørende kirka, men ordningen med innkreving av avgifter og bortforpaktning fortsatte. Eiendommene ble da benefisert geistligheten, som det het, altså skulle prestene ha rettigheter til eiendommene og få leieinntekter fra eiendommene. Inntektene skulle de så bruke til kirkelige formål. Dette ble regulert i lov om Opplysningsvesenets fond i 1821, så formelt eksisterte altså ikke Opplysningsvesenets fond i 1814, loven om fondet kom noen år

etter Grunnloven. Men verden har endret seg siden 1814 og 1821, hør bare på navnet: Opplysningsvesenets fond. Ja, for fondet finansierte opprinnelig opplysningsvesenet, altså skolevesenet. Slik er det ikke i dag – heldigvis, tror jeg vi skal si.

Før jeg går videre vil jeg også sitere fra annenvoterende i plenumsdommen i Høyesterett i 2010:

«Også de vesentlige endringer som har skjedd i fondets oppgaver siden 1814, må etter mitt syn tillegges vekt. Som førstvoterende har pekt på, har fondet i dag svært få av sine opprinnelige oppgaver i behold. Staten og kommunene har overtatt hele det økonomiske ansvaret for skolevesen og universiteter, og dekker også det vesentligste av kirkens utgifter. Selv innenfor de begrensede kirkelige formål det fortsatt er meningen at fondet skal ivareta, strekker ikke fondets midler til, og avkastningen av fondet har etter hvert blitt redusert til en integrert del av Stortingets årlige bevilgninger til kirken over statsbudsjettet.»

Og videre:

«Sammenfatningsvis må det kunne sies at det i dag er staten og kommunene som i det vesentlige ivaretar de formål Grunnloven § 106 var ment å beskytte, ikke Opplysningsvesenets fond. I en slik situasjon mener jeg at regjeringen – som den øverste forvalter av fondets verdier – må stå friere til å avgjøre hva som er forsvarlig forvaltning, enn situasjonen ville ha vært om fondet fortsatt oppfylte alle de formål grunnlovsbestemmelsen verner.»

Nettopp det mindretallet i Høyesterett der uttalte, er poenget med hele debatten og poenget med grunnlovsforslaget. Den situasjonen som grunnlovsbestemmelsen var ment å beskytte, er totalt forandret. Staten må kunne påvirke forvaltningen av fondet, tatt i betraktning den situasjonen som nå er, som er helt annerledes enn i 1814 og i 1821. Det må da kunne tas hensyn til hva som er det beste for samfunnet som helhet, og ikke bare hva som gir mest mulig avkastning for fondet, altså utelukkende profittmaksimerende hensyn.

Så til slutt: Grunnlovsforslaget dreier seg altså ikke om å endre på Opplysningsvesenets fond, verken formålet eller oppbyggingen av fondet. Opplysningsvesenets fond skal fortsatt gi tilskudd til kirkelige formål, selv om det også i det alt vesentligste finansieres på andre måter, og Opplysningsvesenets fond skal fortsatt holde boliger for prester i Den norske kirke. Men forslaget dreier seg altså om at det må være mulig også å ta andre samfunnsmessige hensyn når det gjelder hvordan forvaltningen av fondet fungerer. Derfor bør Grunnloven på dette punkt endres, derfor bør det framsatte grunnlovsforslaget vedtas, og derfor tar jeg opp forslaget i innstillingen fra Arbeiderpartiet og SV.

Presidenten: Representanten Sverre Myrli har tatt opp det forslaget han refererte til.

Helge Thorheim (FrP) [15:48:13]: Først vil jeg kommentere innlegget til forrige taler litt. Han kommenterte tomtefestesaken. Jeg oppfatter taleren slik at han mener at

de lærde strides om den saken. Det går det vel ikke an å si nå, når Høyesterett har tatt endelig beslutning i saken. Da har Høyesterett talt.

Denne saken, som innebærer forslag om å endre Grunnloven § 106, slik at man kan endre de grunnleggende statuttene for disponering av Opplysningsvesenets fond, kan anses å være i strid med forutsetningen for å opprette fondet i sin tid. Over tid har riktignok en rekke av de formål som bestemmelsene for geistlighetens benefiserte gods, som det heter, gjaldt, og som man forutsatte skulle ivaretas, blitt overtatt av stat og kommune. Imidlertid er Opplysningsvesenets fond et selveiende og selvstendig rettssubjekt. Staten har dermed ikke eiendomsrett til fondet og dets portefølje. Dersom Stortinget ønsker å nå spesifikke politiske mål, må disse primært nås ved hjelp av ordinære lovvedtak eller budsjettvedtak, ikke ved å instruere institusjoner som Opplysningsvesenets fond, som ikke har som hovedformål å være et politisk verktøy.

Fremskrittspartiet vil ikke stemme for det fremsatte forslaget, og viser for øvrig til saksordføreren redegjørelse.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [15:49:59]: Grunnloven § 116, tidligere § 106, første punktum lyder:

«Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme.»

Forslagsstillerne foreslår å endre dette slik:

«Kongen påser at kjøpesummer og inntekter av geistlighetens benefiserte gods anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme, og at det forvaltes slik Stortinget har bestemt.»

Dette er ingen liten endring – dette er en vesentlig endring – og jeg vil gjerne begrunne hvorfor vi ser det slik.

Bestemmelsen slik den lyder i dag, innebærer at kjøpesummer og inntekter fra midler og eiendommer eid av Opplysningsvesenets fond bare kan brukes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Sånn er det i dag. Forslagsstillerne hevder at de ikke har som intensjon å endre på dette, men samtidig viser de til at på grunn av begrensningene i bruken av fondets midler, kan de neppe betraktes som en integrert del av statskassen. Fondet er likevel underlagt statens overordnede forvaltning og styring. I praksis har også statens forvaltning av fondet blitt underlagt sterke begrensninger. Den begrensningen i bruken av fondets midler som er nedfelt i Grunnloven § 106, nå § 116, har blitt tolket slik at den også legger bånd på forvaltningen av fondets midler og eiendommer. Etter forslagsstillerens syn er ikke dette klart forankret i grunnlovsbestemmelsen. Det er ifølge forslagsstillerne grunn til å spørre om det er riktig at det ikke kan tas hensyn til andre forhold, f.eks. samfunnshensyn i et videre perspektiv enn det som er til geistlighetens beste og til opplysningens fremme, også ved forvaltningen av disse midlene.

Her er det en uenighet, og som det også er omtalt i merknadene til saken, var spørsmålet om forvaltningen av Opplysningsvesenets fond oppe i Høyesterett i plenum i mai 2010. Saken gjaldt om en instruks gitt ved kongelig resolusjon om innløsning og regulering av festeavgift i festeforhold i statlige eller statsstyrte virksomheter kunne

gjøres gjeldende for Opplysningsvesenets fond. Instruksene innebar gunstigere vilkår for festerne enn det som fulgte av tomtefesteloven. Det vil si at regjeringen ved forvaltningen av fondets eiendommer ikke bare hadde tatt hensyn til hva som ville maksimere fondets profitt, men også hva som var samfunnsmessig gunstig og gunstig for festerne av fondets eiendommer. Spørsmålet var om dette var i strid med Grunnloven § 106, nå § 116. Høyesterett delte seg, som det allerede har blitt sagt, i et flertall på ni dommere og et mindretall på fire. Forslagsstillerne begrunner sitt syn bl.a. med henvisning til mindretallet. Kristelig Folkeparti er enig med flertallet. Forslagsstillerne mener staten bør kunne stå friere i forvaltningen av Opplysningsvesenets fond enn det flertallet i Høyesterett ga uttrykk for. Det synet deler ikke vi. Forslagsstillerne mener bl.a. at det i større grad må kunne tas hensyn til hva som vil være til beste for samfunnet som helhet.

I Kristelig Folkeparti mener vi at denne saken avdekker en faktisk reell uenighet i synet på selve fondets bruksområde, og ikke minst avdekker saken en uenighet hva gjelder selve eierskapet til fondet. Forslagsstillerne hevder de ikke har som intensjon å endre på at midler fra fondet skal gå til geistlighetens beste og til opplysningens fremme, men det kan vel ikke være tvil om at forslaget helt klart går i favør av de kreftene som mener at fondet skal tilhøre staten, og at regjeringen skal disponere midlene. Her er vi uenige. Kristelig Folkeparti mener fondet fortsatt skal være Kirkens eiendom. Her står vi fortsatt på det som har vært vår linje hele veien, også tidligere når denne saken har vært diskutert, og det følger da av dette at vi ikke støtter forslaget.

Sverre Myrli (A) [15:54:38]: Nå har jeg ingen store forhåpninger om at dette innlegget tipper flertallet i stortingssalen noen annen veg enn slik det ligger an til i innstillingen, men bare for at det skal være riktig for ettertida: Jeg er enig i det som Thorheim sa, at saken fikk sin løsning ved behandlingen i Høyesterett, i alle fall juridisk sett. Jeg har aldri betvilt vedtaket i Høyesterett – absolutt ikke – men jeg vil si at saken fortsatt ikke er løst politisk. Det er Stortingets ansvar å sørge for at vi har et lovverk som fungerer, som er i takt med tida, og som er i samsvar med den politikk som vi ønsker skal føres. Derfor mente vi det var riktig å endre lovverket på dette punktet. Ettersom det er bestemmelser i Grunnloven om det, var det også riktig å endre Grunnloven, mente vi. Jeg vil bare understreke at det er ingen som bestrider at Høyesterett kunne fatte det vedtaket de fattet, men ettersom de gjorde slik de gjorde, mener vi det er nødvendig å endre Grunnloven.

Så har forslagsstillerne levert inn forslaget i tre forskjellige alternativer. Det er det som i innstillingen er referert til alternativene 1 B, 2 B og 3 B. Jeg vil bare presisere at Grøvan i sitt innlegg refererte forslag 1 B. Det som Arbeiderpartiet og SV i dag har foreslått, er forslag 3 B i innstillingen. Det lyder altså noe annerledes enn det som Grøvan refererte i sitt innlegg. Bare for at forslaget skal bli riktig – det som er tatt opp igjen i dag, lyder som følger:

«Kjøpesummer og inntekter av geistlighetens benefiserte gods, som bare skal anvendes til geistlighetens

beste og til opplysningens fremme, forvaltes av kongen på den måten Stortinget har bestemt.»

Det er ikke riktig som Grøvan sa, at regjeringen skal disponere det. Det er det ingen som har foreslått. Fondets oppbygging, fondets virkeområde og hva inntektene til fondet skal brukes til, berører vi ikke. Det skal være som det er, men det gjelder altså forvaltningen av fondet. Det er ikke snakk om at noen skal ta midlene fra Opplysningsvesenets fond og bruke dem til andre ting. Jeg vil bare ha det presisert. Det er altså et forslag om hvordan fondet skal disponeres. Det skal fortsatt kun brukes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme, men vi har lagt inn at det skal forvaltes av Kongen, altså regjeringen, på den måten Stortinget har bestemt, slik at også andre samfunnsmessige hensyn skal kunne vektlegges i forvaltningen.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [15:57:57]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 112 (utvidelse av tidsfristen for å foreslå endringer i Grunnloven) (Innst. 270 S (2015–2016), jf. Dokument 12:9 (2011–2012))

Jette F. Christensen (A) [15:58:40] (ordfører for saken): Dette er en sak der komiteens flertall er ganske ordknapp. Det er fordi det er ett argument for å gå imot forslaget, slik vi ser det, og det er at det er greit som det er.

Alle medlemmene, unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, uttaler at dagens frister og organisering av framleggelse av grunnlovsforslag ivaretar demokratiske prinsipper på en tilfredsstillende måte. Komiteens flertall er fornøyd med måten Stortinget innretter sitt arbeid på når det gjelder grunnlovsforslag, og ønsker ikke å endre dette. Derfor foreslår vi at forslaget ikke bifalles.

Heikki Eidsvoll Holmås (SV) [15:59:45]: La meg da bare helt kort ta opp SVs forslag i denne salen. Grunnloven og dette regelverket ble til i en tid da det var mindre media, mindre muligheter for spredning av informasjon, og det tok lengre tid å drive folkeopplysning. Så kan man selvfølgelig diskutere hvorvidt folkeopplysningen går mye raskere i dag enn tidligere, men det er i hvert fall sånn at muligheten til å nå bredt ut med store kontroversielle saker er av en helt annen klasse i dag enn det var den gangen Grunnloven ble laget. Det gjør også at tiden for å sikre et offentlig ordskifte om kontroversielle grunnlovsendringer, som tar et helt storting nå, er det mindre behov for i dag enn det var tidligere. Det gjør at vi mener det er tilfredsstillende at man har et halvt år, altså seks måneder, som det ligger i forslaget. Vi fremmer derfor dette forslaget.

Vi ser at det ikke blir bifalt i dag, og jeg hørte også representanten Jette Christensen bruke den klassiske konservative inngangen: Vi synes det er greit slik som det er i dag, derfor vil vi ikke forandre det. Jeg tror at det å ha en ytterligere mulighet gir rom for at det ville være mulig å

fremme flere grunnlovsforslag. Så kan man alltid si at hvis man har noe klokt man skal tenke på, kan man tenke godt i løpet av de tre første årene i stortingsperioden i stedet for det siste. Men vi ser ingen gode grunner for at man ikke også burde ha mulighet i det fjerde storting i en periode. Derfor fremmer vi det forslaget.

Presidenten: Da har representanten Heikki Eidsvoll Holmås tatt opp forslaget han refererte til.

Michael Tetzschner (H) [16:01:53]: En kort merknad. For det første vil jeg uttrykke en viss sympati med representanten Langeland, tidligere møtende for SV, når det gjelder det problemet han adresserer, nemlig at det ikke er så lett for velgerne å være klar over hvilke grunnlovsforslag som foreligger, hvor avgjørende de kan være. Selve Grunnlovens system, som også representanten Holmås var inne på, er tilpasset et samfunn der informasjonsstrømmene fløt langsommere, for å si det forsiktig. Nå blir det ikke flertall for å gjøre noe, for jeg tror at selv om vi gikk inn for forslaget fra representanten Langeland, ville ikke det avhjelpe situasjonen særlig mye.

Grunnen til at jeg tar ordet, er at jeg vil gjøre oppmerksom på noe annet som har med folkeopplysning å gjøre. Det er den vanen eller kutymen – jeg håper det ikke er blitt det siste, at det bare er en uvane – at nå fremsettes jo grunnlovsforslag av en flerhet, av et konglomerat av representanter, slik at man til slutt har opphevet den vanlige veiledningen som ligger i å se hvilke partier som har stilt seg bak grunnlovsforslagene. Så viser det seg at det ligger over et valg, det kommer opp til behandling. Én ting er at det kan være at representantene ikke finnes i forsamlingen fortsatt, det er ikke det store problemet. For selv om de gjør det og partiene er der, viser det seg at de ikke stemmer for de forslagene de har varslet. Det kan være så mange representanter at velgerne får det inntrykket at dette er nærmest tverrpolitiske, på grensen til apolitiske, forslag av rent teknisk karakter, og så finner man først ut etterpå at ja, men dette er jo et reinspikka SV-forslag eller et helodlet Høyre-forslag. Det er altså slik at vi gjennom den måten å fremsette forslag på ikke gir den vanlige veiledningen som mange velgere bruker for å se hvem som har stilt seg bak forslagene. Jeg vil nesten kalle det falske venner, for de er der ikke når man trenger dem, altså når forslagene senere skal vedtas.

Disse bemerkningene før vi da altså nedstemmer det forslaget som foreligger fra et mindretall.

Presidenten: Jeg tror representanten Tetzschner også vet at «reinspikka» ikke er det mest egnede parlamentariske uttrykk.

Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [16:04:53]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og Marit Nybakk om endring av Grunn-

loven §§ 68 og 80 (Stortinget trer sammen en måned tidligere) (Innst. 257 S (2015–2016), jf. Dokument 12:38 (2011–2012))

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [16:05:33] (ordfører for saken): I Dokument 12:38 for 2011–2012 foreslås det å endre Grunnloven slik at Stortinget trer sammen første virkedag i september, altså en måned tidligere enn i dag. Siden det er stortingsvalg i september hvert fjerde år, foreslås det at denne endringen ikke skal gjelde de årene det er stortingsvalg. Da skal Stortinget fortsatt tre sammen på første virkedag i oktober, slik som i dag.

I samsvar med dagens ordning trer Stortinget hvert år sammen til ny sesjon den første virkedagen, inkludert lørdag, i oktober måned, slik det er slått fast i Grunnloven § 68.

Komiteens flertall, alle partier med unntak av SV, foreslår at forslaget ikke bifalles. Samtidig vil man kunne se av merknadene at det er uttrykt en viss forståelse for argumentene til forslagsstillerne. Dette er argumenter som kunne tale for en motsatt konklusjon av hva komiteen har kommet fram til. Jeg vil derfor bruke litt tid på å gå igjennom noen av de vurderinger som er gjort i denne saken, og hvorfor komiteen har konkludert slik den har gjort.

Forslagsstillerne har vist til at arbeidsmengden før jul og før sommeravslutningen ofte er svært høy, med møter til langt over midnatt. Det er vel en observasjon vi alle kan kjenne oss igjen i. En ordning med en noe lengre sesjon kunne etter forslagsstillerens syn bidra til en jevnere arbeidsmengde i året sett under ett. Representanter bruker ofte sommeren til å besøke sine fylker og lokallag, besøke bedrifter og skoler eller ta sommerarbeid. Samtidig har Stortinget behov for en jevnere fordeling av arbeidsmengden knyttet til saksbehandlingen i Stortinget. Dette er en hovedbegrunnelse for forslaget.

Forslagsstillerne peker på enkelte praktiske konsekvenser knyttet til det å starte sesjonen tidligere, men de konkluderer likevel med at disse konsekvensene kunne ha vært håndtert innenfor en ny ordning.

Forslagsstillerne erkjenner samtidig at det er argumenter mot å samle Stortinget tidligere enn første virkedag i oktober, nemlig det faktum at det avholdes stortingsvalg andre eller tredje mandag i september. Perioden fra valgdagen til første virkedag i oktober måned synes som en rimelig tid for å kontrolltelle stemmer og kvalitetssikre gjennomføringen av stortingsvalget. Men forslaget tar imidlertid hensyn til at Stortinget i de årene hvor det er stortingsvalg, bør samles på samme tidspunkt som i dag.

En annen praktisk konsekvens ville vært at man måtte justere dagens praksis med at Stortingets høytidelige åpning sammenfaller i tid med Kongens trontale og regjeringens budsjettframleggelse. Det kan imidlertid argumenteres med at dette ikke burde være en uoverstigelig hindring. En framskyndelse av Stortingets høytidelige åpning ville på den ene siden bety at man ville foretrekke å framskynde trontalen og budsjettframleggelsen tilsvarende. Det vil kunne ha noen praktiske, men ikke uoverstigelige, konsekvenser for regjeringens budsjettarbeid.

Jeg tror vi skal erkjenne at dagens ordning er beregnet på en annen tid med andre kommunikasjonsmuligheter for

representantene. Spørsmålet er likevel om en noe lengre sesjon ville ha bidratt til en jevnere arbeidsrytme. Det er slett ikke sikkert.

Det sentrale spørsmålet her er om det trengs en grunnlovsendring. For det er altså slik at Stortinget allerede i dag har anledning til å avholde møter i september. Vårsesjonen varer helt fram til ny sesjon starter. Det er derfor ikke nødvendig å endre Grunnloven for å ha et aktivt stortingsarbeid også i september. Det kommer helt an på hvordan Stortinget selv velger å legge opp sitt arbeid, hvordan Stortinget selv organiserer og disponerer tiden. Man er ikke avhengig av en grunnlovsendring for å sørge for en optimal framdrift i arbeidet på Stortinget. Samtidig er det viktig å huske på at det også i de plenumsfrie periodene foregår et aktivt arbeid på ulike arenaer. Selv om det ikke skjer i selve stortingssalen, er det likevel et høyt aktivitetsnivå, men kanskje ikke like synlig for allmenheten i form av plenumsmøter i stortingssalen.

Det bør samtidig nevnes at det kunne bli relativt komplisert dersom Stortinget i plenum skulle være fullt operativt midt en lokal valgkamp. Et klart flertall i komiteen har kommet fram til at Stortinget har tilstrekkelig grunnlag, fleksibilitet og de nødvendige hjemlene som trengs for å kunne organisere sitt arbeid på en hensiktsmessig måte. Flertallet mener derfor at det ikke er nødvendig med en grunnlovsendring på dette punktet, og bifaller ikke forslaget.

Heikki Eidsvoll Holmås (SV) [16:10:35]: La meg begynne med å ta opp forslaget. Så er det gjort.

Det sies om det norske samfunnet at i juli står Norge stille, og det er helt riktig. Det er sjelden da man prøver å gjennomføre tunge prosesser internt i et konsern eller forsøker å gjennomføre organisasjonsendringer, verken på skoler eller andre steder. Nå skal det sies at skoler er et særtilfelle, men i bedrifter er det å sende ut en mail til noen i juli måned og be om svar på en høring, det samme som å gi beskjed om at man egentlig ikke vil ha et svar den nærmeste tiden.

På Stortinget er det litt spesielt, for vi har jo organisert oss slik at det står stille i 3,5 måneder. I midten eller i slutten av juni – det er vel 17. juni i år – har vi vår siste møtedato, og fram til 1. oktober er det altså ikke stortingsmøter. Det er et referatmøte på slutten, men i den perioden på 3,5 måneder er det altså ikke stortingsmøter.

Jeg vil argumentere for at det er tre hovedproblemer med dette: Det ene er at det er problematisk med tanke på at staten Norge skal kunne fatte effektive, fleksible og gode beslutninger og ha effektive, fleksible og gode beslutningsprosesser. Det andre er at det er et problem for demokratiet, og det tredje er at det gir et inntrykk av at stortingsrepresentanter lever et slaraffenliv med mer ferie enn alle andre, og at vi sågar bevilger oss det selv. Alle disse tre tingene vil jeg gjerne adressere.

Jeg vil understreke at én av måtene å gjøre noe med dette på er å endre Grunnloven, for jeg er enig med saksordføreren i at det finnes alternative måter å gjøre dette på. Jeg synes likevel at det å endre Grunnloven er én av måtene å gjøre det på, som jeg vil gå inn på. Etterpå vil jeg se på alternative måter å gjøre noe med dette på.

La meg begynne med problemet med effektive, fleksible og gode beslutninger: Fra oktober til desember, disse ti ukene på høsten, er det en fortettet periode der budsjettet står i sentrum – det kjenner alle til som har sittet på Stortinget. Alle høringer og all kontakt med organisasjoner, næringsliv og andre er hovedsakelig knyttet opp mot den budsjettprosessen som foregår, særlig i en periode når vi har mindretallsregjering. Med flertallsregjering er det litt mer stø kurs, men med mindretallsregjering er det mer «action» på Stortinget – hvis det er anledning til å bruke det uttrykket. Det gjør at vår tid som stortingsrepresentanter går til dette arbeidet. Men det betyr også at i mange av de lange prosessene som går i statlig regi, gir regjeringen og forvaltningen beskjed til utenforstående aktører – slik som næringsliv, underliggende etater, utbyggere og andre – om at hvis du skal forvente å få igjennom noe, er du nødt til å holde deg unna. Altså: Hvis vi skal ta saker i Stortinget, må vi holde dem unna de prosessene som tas om høsten.

La meg ta et eksempel: PUD-er, behandlingen av plan for utbygging og drift av oljefelt. Det ligger en klar instruks fra Olje- og energidepartementet om at PUD-er skal behandles om våren, ikke om høsten i forbindelse med budsjettet. Det betyr at alle tidsfristene til oljeselskaper er lagt opp til at det skal til behandling om våren, og hvis du ikke rekker den behandlingen om våren, må du vente ett år – med de store økonomiske konsekvensene det eventuelt har for et oljeselskap som er inne i de prosessene. Vi opplevde veldig tydelig – og jeg opplevde det veldig tydelig – at det var et betydelig tidspress i forbindelse med behandlingen av Johan Sverdrup-saken, den største utbyggingen som har skjedd på norsk sokkel i overskuelig fortid. Det var et betydelig press på å rekke tidsfristene som lå der, for hvis man ikke klarte å rekke de tidsfristene som forelå fra departementet, risikerte man å forskyve hele prosessen med ett år, med store økonomiske konsekvenser. Dette er et eksempel på en sak der vi hadde hatt muligheten – hvis vi hadde hatt bedre tid og satt av mer tid om høsten, hvis vi hadde begynt i september slik grunnlovsforslaget legger opp til, eller gjerne tidligere – til å si klart ifra: Vel, vi har tidsvinduet om våren, men vi har også et tidsvindu om høsten til å ta en ordentlig behandling hvis vi ser at prosessen forskyves noe.

Det er den ene siden av saken, som jeg mener er viktig å understreke. En har et problem med at en får budsjettsaker om høsten og en annen type saker om våren. Det betyr at er en ikke inne i tide, får en ikke effektive beslutningsprosesser. Det betyr også – det vet alle som har sittet i regjering – at en har et enormt press for å rekke den tidsfristen som foreligger om våren. Hvis du ikke rekker tidsfristen en eller annen gang i april/mai, ved å få drevet saker igjennom i regjering, da vet du at det egentlig er skjøvet ut på ubestemt tid. For du vet også at sannsynligheten er stor for at du ikke får behandlet det på høsten, og da blir det gjerne liggende til våren etter. Hadde vi hatt mer tid om høsten, slik at høsten kunne brukes til mer enn budsjett – også til å behandle store saker – ville vi hatt større sjanse for å få gode beslutninger og hatt mer tid til å få til ting fra regjeringen. Det er den ene siden av saken.

Den andre siden av saken er det som handler om demo-

krati. Jeg mener at vi i denne regjeringsperioden har sett flere eksempler på at saker blir fremmet sent, at et flertall som gjerne i forkant har forhandlet seg fram til noe, bestemmer seg for å drive sakene igjennom på en måte som gir folk, offentligheten, for lite tid til å se grundig igjennom dem og se på de store konsekvensene som følger av dem. De får for lite tid til å gi innspill i god tid til høringer.

Det gir oss også for lite tid til behandling av sakene i Stortinget, fordi vi får dette presset med at det skal drives igjennom på kortest mulig tid. Det har to konsekvenser: Det ene er at vi som stortingsrepresentanter får for liten mulighet til å stille spørsmål og til å få gravd i sakene. Den andre konsekvensen er at vi får mindre tid til å forhandle oss fram til de gode løsningene. Jeg mener begge disse tingene utgjør et problem, og det utgjør i særlig grad et stort problem for mindre partier, fordi mindre partier har det ved seg at de er små. Veldig mange av oss sitter vanligvis alene i komiteen. Alle partier bortsett fra Arbeiderpartiet, Framskrittspartiet og Høyre sitter med bare én representant i komiteen. Når vi da får en haug med representantforslag, klimaforslag, en energimelding – fra min komité – som skal behandles i løpet av ekstremt kort tid, utgjør det et demokratisk problem for de mindre partiene, men det er ikke det store demokratiske problemet. I høringen om energimeldingen sa halvparten av høringsinstansene at de følte at de hadde fått altfor liten tid til å sette seg inn i dette dokumentet, som regjeringen hadde brukt 2,5 år på å utarbeide. De hadde i realiteten bare fått noen få uker til å sette seg inn i dette brede arbeidet, noe som krevde tid.

Det var tilsvarende i samferdselskomiteen, der vi fikk hele jernbanereformen i fjor vår. Den ble behandlet på så kort tid at det etter min oppfatning var udemokratisk, og det store mindretallet sa klart ifra at dette var en udemokratisk framgangsmåte, og at vi fikk for liten tid til dette. Hadde vi hatt tiden i september til å behandle det, så hadde vi hatt muligheten til å skyve på det og bevilge oss selv mer tid.

Så jeg mener dette utgjør et demokratisk problem, både fordi vi har rigget oss slik at høsten har budsjettet, og våren har andre saker, og fordi vi på død og liv – både i regjering og ellers – skal «trække» sakene igjennom før sommeren og får for lite tid. Hvis vi ser på arbeidsbelastningen og hvordan den svinger gjennom året for oss som er stortingsrepresentanter, er det ikke noen tvil om at det hadde vært bedre å få spredd den lite grann.

Så til det siste momentet, som er spørsmålet om fri og stortingsrepresentantenes slaraffenliv: Jeg husker veldig godt den gangen presidentskapet bestemte seg for at i stedet for å ha «møtefrie uker», så endret vi måten dette ble omtalt på på våre hjemmesider, slik at det nå står at disse ukene er «til disposisjon for komitémøter» etc. Det handler om å framstille virkeligheten på en annen måte, og virkeligheten er jo den – vitterlig – at stortingsrepresentanter gjør veldig mye annet enn å sitte i møter på Stortinget.

Men alle vi som har vært her en stund, vet at en ikke klarer å lage noen ordentlige møteplasser som involverer alle partiene på en skikkelig måte når det er «møtefritt» eller tid som er satt av til disposisjon for andre. Det er det bare å glemme. Det er ingen komiteer som i vesentlig grad

har framdrift på saker i andre halvdel av august og i september. Det er ikke slik at saker drives fram i den perioden. Det er ikke slik at det arrangeres brede seminarer med brede tanker om naturmangfold eller andre ting, slik vi gjør i den perioden det er stortingsmøter, rett og slett fordi en ikke får den oppslutningen av representanter som er nødvendig for at det skal være fruktbart nok. Det synes jeg er dumt, og derfor mener jeg – igjen – at det taler for at vi burde redusere den perioden, altså starte Stortinget tidligere på høsten gjennom å endre Grunnloven på en skikkelig måte.

Så gis det inntrykk av, og det kommer oppslag om det, at vi har 3,5 måneders ferie. Jeg vet jo at vi ikke har 3,5 måneders ferie, men det gis vitterlig et inntrykk av det der ute. Jeg tror lærerne sliter med å si at nei, nei, disse åtte ukene som de har fri, er ikke fri, men avspasering. Nå vil jeg nødig kalle det vi holder på med i 3,5 måneder for «avspasering», og det er det heller ikke, men det er vitterlig slik at det er roligere, og at det ikke er den ordinære framdriften på lovarbeid og stortingsarbeid. Det er mer opp til den enkelte representant og det man i fellesskap arrangerer av reiser og den type ting for komiteene, det er det som driver oss fram. Når en tenker på at nesten en tredjedel av året – sammenhengende – er uten stortingsmøter, sier det seg selv at det burde være helt unødvendig med alle de 20-timersdagene som vi har i mai, hvis vi hadde evnet å fordele dette arbeidet bedre utover året. Det er også et argument for at vi burde gjøre det slik.

Så til Grøvan og merknadene til komiteens flertall: Det står veldig klart i komiteens flertallsmerknader at det finnes allerede muligheter for å gjøre noe med dette i dag, og jeg vil gjerne invitere til en diskusjon om det. Måten å gjøre noe med dette på i dag er at presidentskapet bestemmer seg for, etter å ha konsultert med alle gruppelederne, at vi har ordinære møter i den delen av året der vi i dag ikke har møter, at vi følger skolene og bruker andre halvdel av august og fram til 1. oktober. Da har vi møter, da har vi ordinær framdrift på saker. Da får vi en helt annen arbeidsbelastning og får muligheten til å ta en god del av de interpellasjonsdebattene, den hastebehandlingen eller den energimeldingen. Energimeldingen i energi- og miljøkomiteen blir tatt om våren fordi man sier at vi ikke kan vente til oktober med å starte med å gi innspillene til Enova, dem må vi ha avklart før det. Dette hadde ikke vært noe problem i det hele tatt hvis vi gjennomførte det arbeidet i august og i begynnelsen av september istedenfor. Det kunne vi gjort, men vi gjør det ikke, fordi Stortingets presidentskap har valgt ikke å benytte den muligheten som finnes i Grunnloven i dag, og som finnes i Stortingets forretningsorden, til å møtes i den perioden mellom andre halvdel av august – eller fra 1. september – og ut til 1. oktober for å drive fram sakene og ha ordinær stortingsbehandling.

Jeg ser jo at det ikke er flertall for det vi foreslår. Det er nå greit. Det er nå dumt, men det er nå greit. Jeg forholder meg til det. Jeg «beliter» meg, som vi sier i Bergen. Jeg kommer til å være med på å fremme dette forslaget igjen fram mot neste stortingsperiode.

Jeg vil innstendig oppfordre alle som deler min virkelighetsbeskrivelse av de problematiske sidene ved dagens

ordning, til å gå til sine parlamentariske ledere og til sine representanter i presidentskapet og si: Vi burde ha en mer fleksibel behandling av saker. Vi burde ha et mindre rigid program enn det vi har i dag, med budsjett om høsten og de andre tingene om våren, og med et enormt hastverk fram mot sommeren. Vi burde istedenfor sette av mer tid på begynnelsen av høsten til å ha ordinære møter, ordinære debatter og ordinær saksbehandling i Stortinget.

Presidenten: Representanten Heikki Eidsvoll Holmås har tatt opp det forslaget han refererte til.

Sverre Myrli (A) [16:25:29]: Jeg tar ordet for å si at jeg uenig i noe av det komiteen skriver i sin innstilling. Jeg tror faktisk jeg vil si at jeg vil ta avstand fra noe av det komiteen skriver – til og med en samlet komité. Jeg siterer fra innstillingen:

«Komiteen viser til at representanter ofte bruker sommeren til å besøke sine fylker og lokallag, bedrifter og skoler, eller til lønnet sommerarbeid.»

Jeg kjenner meg overhodet ikke igjen i en slik beskrivelse av at stortingsrepresentantene ofte tar lønnet sommerarbeid. Jeg går ut fra at dette er formuleringer som opprinnelig sto i representantforslaget. Men det gir liksom ekstra tyngde når komiteen skriver det, sågar enstemmig, i innstillingen. Jeg har vært på dette huset i ganske mange år, og jeg kjenner meg ikke igjen i den situasjonen. Det kan sikkert ha skjedd unntaksvis at noen stortingsrepresentanter har tatt lønnet sommerarbeid, men det er ikke situasjonen. Og det er i hvert fall ikke riktig at dette skjer ofte, slik det står i innstillingen.

Jeg synes vi skal være svært forsiktige med å skrive slikt. For det første er det ikke riktig, og for det andre er dette å gi rett til alle dem – ja, jeg skal ikke kalle dem noe – men alle dem som skriver i kommentarfeltene og andre steder om den såkalt lange sommerferien til stortingsrepresentantene. Ved å skrive slikt bidrar vi etter min oppfatning på mange måter til å legitimere dem som måtte hevde noe slikt, og vi vet at det ikke er riktig.

Det var i grunnen bare det. Jeg kjenner meg ikke igjen i den formuleringen. Jeg regner rett og slett med at det var en glipp fra komiteens side.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 9.

Sak nr. 10 [16:27:40]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om endring av Grunnloven § 75 (stabile rammebetingelser for næringslivet) (Innst. 271 S (2015–2016), jf. Dokument 12:23 (2011–2012))

Gunvor Eldegard (A) [16:28:18]: Fyrst vil eg seia at det eigentleg er representanten Abid Raja frå Venstre som er saksordførar i denne saka, men då han måtte reisa i ei gravferd, har me avtalt at eg held saksordførarinnelegget for han. Det er enkelt, fordi det er ein samla komité som

står bak merknadane, og det er ein samla komité som går imot forslaget. Tilsvarende forslag om endring av Grunnlova § 75 har vorte handsama to gonger tidlegare, både 10. januar i 2008 og 11. januar i 2011, og begge gongene vorte avviste, mot enkelte stemmer frå representantar frå Framstegspartiet.

Eg er einig med forslagsstillarane i at føreseielege rammevilkår er viktige for norsk næringsliv. Derimot er både eg og heile komiteen ueinig med forslagsstillarane i at det er behov for å innføra nye konstitusjonelle reiskapar for å sikra langsiktigheit og låsa politiske vedtak for lengre tid enn det som i dag er mogleg gjennom vanlege fleirtalsvedtak i Stortinget. Komiteen er òg av den oppfatning at ei konstitusjonell regulering som den forslagsstillarane legg opp til, i enkelte tilfelle kan verka mot si hensikt og f.eks. vera til hinder for nye, nødvendige reformer. Komiteen støttar heller ikkje forslagsstillarane når dei meiner at gjeldande parlamentariske og konstitusjonelle verkemiddel ikkje er tilstrekkelege, og at det å innføra ei ny «semikonstitusjonell» vedtaksform vil kunna sikra behovet for langsiktigheit og stabilitet, samtidig som ein varetek den nødvendige fleksibiliteten i vedtaksprosedyrane.

Omgrepet «rammevilkår for næringslivet» er ofte knytt opp til vedtak om skattesatsar og skatteformer, men det er jo meir enn det òg. For næringslivet er det viktig at den generelle økonomiske politikken alltid er tilpassa dei gjeldande konjunkturane i tida. Skulle det koma ei krise, kan det tenkjast at ein kanskje treng å setja ned skattane eller å auka skattane. Det kjem an på kva for natur krisa har. Men om ein gjennom semikonstitusjonelle vedtak då har bunde seg til ikkje å gjera det, er ein faktisk ikkje i stand til å møta ei krise. I ein global økonomi veit me at ei krise ofte kan koma raskare og vera mindre føreseieleg enn det me var vane med i den gamle, meir lukka økonomien. Difor vil semikonstitusjonelle vedtak òg på mange måtar forhindra ei regjering frå å kunna møta verkelegheita i økonomien på ein måte som gjev gode rammevilkår for næringslivet. Rammevilkår er som sagt meir enn skatte- og avgiftsvedtak.

Ein samla komité tilrår at forslaget ikkje vert vedteke.

Ole M. Thomassen hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 10.

Sak nr. 11 [16:31:40]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Jette F. Christensen om ny § 38 (grunnlovsfesting av kroner og øre som norsk pengeeining) (Innst. 286 S (2015–2016), jf. Dokument 12:27 (2011–2012))

Erik Skutle (H) [16:32:19] (ordfører for saken): Jeg skal ikke bruke veldig lang tid så sent på dagen, jeg skal

bare si noe kort om flertallsmerknadene og hvorfor vi i Høyre har konkludert slik som vi har gjort.

I det opprinnelige forslaget foreslås det å grunnlovsfeste kroner og øre som norsk pengeenhet, med den begrunnelse at en suverren stat skal ha full råderett over penge- og myntenheten.

Det kan neppe sies å være særlig provoserende å slå fast at det er hensiktsmessig med kroner og øre som valuta og pengeenhet i Norge, men det betyr ikke nødvendigvis at det er klokt å skrive det inn i Grunnloven, med alt det som det medfører. Vi mener at det ikke er klokt å gjøre det, og vi anbefaler at forslaget ikke bifalles.

For det første er det ikke sånn at full råderett over penge- og myntsystem krever at en spesifiserer pengeenheten i Grunnloven. Jeg ser faktisk ikke den koblingen i det hele tatt. Vi har full råderett også i dag og ville ikke fått større råderett dersom vi hadde bifalt forslaget her i dag.

For det andre er det ikke tradisjon for å grunnlovsfeste pengeenheten i vår europeiske kultursfære. Forslagsstillerne henviser til USA og deres grunnlovsfesting av dollar som pengeenhet, men bakgrunnen i USA var å stille minstekrav til eventuelle nye stater som ønsket å bli tatt opp i unionen, og kan på ingen måte sammenlignes med den situasjonen vi har i Norge.

For det tredje er det sånn at det kan oppstå situasjoner som gjør at det kan være i vår nasjonale interesse å ha den samme fleksibiliteten som vi har i dag, altså at pengeenheten er hjemlet i sentralbankloven heller enn i Grunnloven.

Så tror jeg at jeg skal komme eventuelle angrep litt i forkjøpet og si at det betyr selvfølgelig ikke at Høyre ønsker en raskest mulig innføring av euro eller en annen valuta til erstatning for kroner og øre. Det betyr akkurat det vi skriver i merknadene og det jeg sier nå, nemlig at en eventuell framtidig økonomisk krise kan ha dimensjoner og fasetter som vi gjerne ikke kan forutse i dag. Da vil det være en fordel om sentralbanken og regjeringen har flest mulig virkemidler for hånden. Det vil i alle fall ikke være en ulempe. Med den begrunnelsen vil jeg som saksordfører anbefale at forslaget ikke bifalles.

Når det gjelder neste sak, om grunnlovsfesting av Norges Bank, har det en annen forhistorie. Det har stått i Grunnloven tidligere. Det er også vanligere at land i vår kultursfære har en grunnlovsfesting av sin nasjonale sentralbank, og vi anbefaler at det forslaget bifalles.

Jette F. Christensen (A) [16:35:15]: Jeg tar ordet, nærmest for protokollens skyld, for å si at det er en samlet arbeiderpartifaksjon i kontrollkomiteen som slutter seg til flertallet i denne innstillingen. Så kan man tenke: Samlet fraksjon – det er jo underlig siden undertegnede er forslagsstiller til dette forslaget. Men grunnen til at jeg og de andre medlemmene av komiteen fra Arbeiderpartiet er for dette forslaget, er rett og slett at saksordføreren har gjort en veldig god jobb med å skrive ryddige merknader, som gjør akkurat det som saksordføreren sier: slanker budskapet og gir en klar beskjed om hva dette forslaget dreier seg om, og ikke minst – ut fra saksordføreren innlegg – hva det ikke dreier seg om.

Jeg er imot at Norge skal innføre f.eks. euro. Men dette

forslaget dreier seg ikke om det. Dette forslaget vil ikke rokke ved råderetten vår. Dette forslaget vil ikke gi oss mer mulighet eller verne oss mot mindre mulighet til å føre den fiskale politikken som har vært Norges suksessoppskrift over mange tiår, nemlig å kunne bruke den økonomiske politikken som justering både for arbeidsledighet og for fordeling av muligheter i dette landet. Jeg er for å kunne ha den muligheten. Samtidig er jeg også for flertallsinnstillingen om ikke å bifalle dette forslaget fordi man er nødt til å ta høyde for justeringer som man trenger å gjøre i fremtiden, som en nødvendigvis ikke har oversikt over i dag. Derfor er det fornuftig å gå for flertallets innstilling, som sier at dette forslaget ikke bifalles.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [16:37:28]: Det er veldig lett å få oversikt over dette forslaget. Det er veldig enkelt, det er et slanket budskap. Det er så enkelt som at den norske pengeenhet er en krone, og kronen deles i hundre øre. Det står helt i den tradisjon som vi har i en rekke bestemmelser og er et kortfattet budskap.

For Senterpartiet er det å føre en økonomisk politikk noe Stortinget har ansvaret for – å føre en økonomisk politikk som er til gagn for Norge. Hele vår historie har vist at det er en stor fordel å ha en egen valuta, fordi valutaen da vil stå i et nært og dynamisk forhold til den økonomiske utviklingen i landet. Det er så grunnleggende å ha den nære og dynamiske koblingen mellom økonomisk utvikling og valuta.

Historisk har vi gjentatte ganger fått erfare at en egen valuta er nødvendig for bl.a. å medvirke til full sysselsetting. Dagens utfordring viser jo til fulle hvor viktig det er med en egen valuta tilpasset vår økonomiske situasjon. Det er noe som kommer veldig lite fram i diskusjonen – koblingen mellom valuta og økonomisk situasjon. Hadde ikke nåværende regjering hatt en egen valuta, så hadde en ikke hatt det viktigste virkemidlet som regjeringa bruker for å medvirke til større sysselsetting og mindre arbeidsledighet. Så det er ganske spesielt at forslaget ikke blir vedtatt. Men det ligger vel her et ønske om å ha en mulighet for å kunne gjøre endringer uten å gå veien om den grunnlovsmessige endring det vil innebære. Et grunnlovsmessig vern er etter vår vurdering avgjørende viktig, og det vil skape forutsigbarhet.

Fra Skutle snakkes det her om at ved en økonomisk krise er det viktig ikke å ha det grunnlovsfestet. Det er jo nettopp ved en økonomisk krise det er vesentlig å ha en egen valuta som da er tilpasset den krisens karakter – som i Norge. Så det er for Senterpartiet ikke noe argument. Vi fikk en klargjøring her fra partiet Høyre ved at en nå ikke arbeidet for raskest mulig å få euro inn i Norge, sjøl om vi ikke er med i EU. Det er en nyansering i forhold til hva det har vært før. Det er jo partiet Høyre som sterkest ønsker medlemskap i Den europeiske union, og det er disse krefte med Høyre i spissen som ivrer for at Norge skal innføre euro som valuta i Norge istedenfor kroner – sjøl om en ikke er en del av EU. Men nå har vi altså fått det presisert her at en ikke lenger har som mål å få det raskest mulig, men fortsatt har en det som mål.

Vel, det er et klart forslag, et enkelt forslag fra Sen-

terpartiet, og jeg tar opp Senterpartiets forslag til vedtak.

Presidenten: Representanten Per Olaf Lundteigen har tatt opp det forslaget han refererte til.

Bård Vegar Solhjell (SV) [16:41:17]: Først skal eg berre kort referere til at SV òg støttar forslaget om å ta inn igjen eit vedtak om sentralbanken i Grunnlova. Men eg vil kort seie til det andre forslaget at eg trur representanten Lundteigen gjer ein stor feil dersom han tolkar den manglande støtta til det forslaget som manglande støtte til Senterpartiets EU-syn, fordi absolutt alle tenkjelege kombinasjonar av synspunkt på EU/EØS som finst i norsk politikk, er representerte blant dei partia som ikkje støttar det forslaget. Og det er heller ikkje sånn at forslaget lyder at Noreg skal ha ein eigen valuta. Forslaget lyder slik:

«Den norske pengeeininga er ei krone. Krona er delt i hundre øre.»

Det er eit anna forslag enn eit eventuelt forslag om at Noreg skal ha ein eigen valuta. Det er jo sånn at Noreg gjennom all tid – iallfall i moderne tid – har hatt ein eigen valuta, men kva pengeeininga har vore, det har vi faktisk tidlegare gjennomført endringar i i Noreg. Eg kan ikkje seie at det er særleg godt grunngeve at vi skal ha i Grunnlova eksakt kva for pengeeining vi skal ha i Noreg. Det høyrer heime i anna lovgjeving, som i dag. At vi derimot skal ha ein sentralbank med dei oppgåvene som er, som ein av dei sentrale samfunnsinstitusjonane våre, høyrer heime i Grunnlova.

Det er for så vidt òg ryddig at for alle vedtak vi skal gjere i samband med debatten om EU-medlemskap på den eine eller andre måten, skal prosedyrane på det vere som dei alltid har vore. Så i den grad nokon no inviterer til at dette har med prosedyrar å gjere: Vi gjer med dette som vi har gjort med dei tidlegare forslaga; vi bevarer dei prosedyrane vi i dag har. Derfor trur eg det er mest korrekt å tolke den manglande oppslutninga om dette forslaget i dag som at det rett og slett dreier seg om saka, om sjølve forslaget. Og då er SVs syn at det ikkje er riktig at pengeeininga skal vere del av Grunnlova vår.

Med dei korte orda gjev eg meg. Vi har sikkert irritert resten av Stortinget nok når det gjeld bruk av taletid i dag.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 11.

Sak nr. 12 [16:43:47]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Dag Ole Teigen, Hallgeir H. Langeland, Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Geir Jørgen Bekkevold, Trine Skei Grande og Jenny Klinge om ny § 33 i Grunnlova (grunnlovsfesting av Noregs Bank) (Innst. 272 S (2015–2016), jf. Dokument 12:29 (2011–2012))

Helge Thorheim (FrP) [16:44:24] (ordfører for saken): Denne saken er et tverrpolitisk forslag om grunn-

lovfesting av Norges Bank som Norges sentralbank. En slik grunnlovfesting er ikke nytt. Allerede i 1814 ble banken skrevet inn i Grunnloven, og § 110 slo den gang fast: «Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen». Ordlyden i § 110 lå fast helt frem til 1911 da denne paragrafen ble benyttet til grunnlovfesting av statens reservefond i stedet for Norges Bank. Og Norges Bank har etter dette ikke vært grunnlovfestet.

Norges Bank er en av de eldste sentralbankene i verden og ble stiftet i 1816. I Sverige har de på sin side den eldste sentralbanken i verden, helt fra 1668. Sveriges Riksbank har vært grunnlovfestet og omtalt i regjeringsformen i flere hundre år.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, viser til at flere av de øvrige overordnede samfunnsinstitusjoner i Norge er grunnlovfestet, og det er etter flertallets vurdering naturlig at også Norges Bank, som en av de viktige samfunnsinstitusjonene, blir omtalt i Grunnloven. Flertallet viser til at Norges Bank er nærmere regulert i sentralbankloven, og at grunnlovfesting derfor ikke får noen konsekvenser for funksjonen eller rollen til Norges Bank som sentralbank. Denne forblir uendret.

Komiteens flertall tilrår på denne bakgrunn at forslaget til ny § 33 bifalles, slik at bestemmelsen på bokmål og nynorsk lyder henholdsvis:

«Norges Bank er landets sentralbank.

–

Noregs Bank er sentralbanken i landet.»

Det antas at komiteens medlem fra Venstre selv vil argumentere for at Venstre ikke bifaller forslaget om grunnlovfesting av Norges Bank.

Med dette anbefaler jeg komiteens tilråding slik den fremgår av innstillingen i saken.

Jette F. Christensen (A) [16:46:43]: Jeg tar ordet for det første for protokollens skyld for å si at Arbeiderpartiet kommer til å stemme for flertallsforslaget, men jeg tar også ordet for å rette oppmerksomheten mot merknaden fra Venstre.

Venstre skriver at de «viser til flertallets merknad over hvor det helt riktig påpekes at en grunnlovfesting av Norges Bank ikke får noen konsekvenser for funksjonen eller rollen til Norges Bank som sentralbank». Og så kommer det jeg reagerer på: «Dette medlem», fra Venstre, «er imot å ta inn selvfølgheter og tillegg som ikke har noen reell betydning i Grunnloven.»

Sentrale samfunnsinstitusjoner som er en del av vår statsforvaltning, er ikke selvfølgheter. Jeg vil minne om at da vi diskuterte og gikk gjennom grunnlovsrevisjonen opp mot jubileet i 2014, var noe av poenget å oppgradere Grunnloven og ta inn flere menneskerettigheter, men også at man skulle gi et klarere bilde av hvordan Norge ser ut, hvordan Norge styres, og hvilke store institusjoner Norge består av. Man skal kunne lese og forstå Norge bedre av å lese den nye Grunnloven. Jeg opplever at dette forslaget vil være et ledd i det. Det å si at man som prinsipp ikke tar inn selvfølgheter i Grunnloven, og nevne en samfunnsinstitusjon som Norges Bank som det, synes jeg er underlig. Jeg mener også det er en feil tolkning av opp-

gaven kontroll- og konstitusjonskomiteen har tatt på alvor, nemlig å oppjustere og modernisere Grunnloven til å være et sted man kan gå for å lære om hvordan Norge ser ut. Det vil man bedre kunne gjøre med å ta inn denne paragrafen om at Norges Bank er landets sentralbank.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [16:49:09]: Jeg vil først slutte meg til det som foregående taler, Jette F. Christensen, sa angående Venstres merknad. Det er akkurat samme forståelsen som Senterpartiet har: Grunnloven skal på en god måte vise seg fram på en sånn måte at folk flest kan lese og forstå Norge bedre. Det er en etter min vurdering lite ansvarlig merknad fra Venstre når en sier at det å grunnlovfeste Norges Bank er å grunnlovfeste selvfølgheter.

Det er ingen grunn til å holde noe langt innlegg annet enn å støtte det som saksordføreren har sagt. Norges Bank ble skipet i 1816 og har tidligere vært inne i Grunnloven. Dette grunnlovsframlegget vi nå behandler, bygger på en statsrettslig og historisk utgreiing om grunnlovfesting av Norges Bank som Finansdepartementet, av alle, gjorde opptakten til i 2011. Arbeidet ble gjort av professorene Eivind Smith på juridisk side og Aanund Hylland, samfunnsøkonomi og avgjerdsteori, ved Universitetet i Oslo og levert den 22. desember 2011. Utgreiinga følger med som vedlegg til grunnlovsframlegget.

Det er en enkel paragraf som er satt opp med § 33: «Norges Bank er landets sentralbank.»

Jeg vil bare avslutningsvis si – det er ikke alle som er klar over det, og det er viktig å få det i protokollen – at tidligere statssekretær Morten Søberg fra Senterpartiet i Finansdepartementet har hatt et sterkt engasjement for saken og har gjort et grundig arbeid for å få fram dette grunnlovsforslaget til vedtak. Jeg vil berømme arbeidet som tidligere statssekretær Morten Søberg har gjort, som forhåpentligvis nå fører fram til det nødvendige to tredjedels flertall i dag og derfor blir ny § 33 i Grunnloven.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 12.

Sak nr. 13 [16:51:23]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med energieffektivitet i bygg (Innst. 245 S (2015–2016), jf. Dokument 3:4 (2015–2016))

Martin Kolberg (A) [16:51:51] (komiteens leder og ordfører for saken): La meg begynne med å si at dette håper jeg ikke blir et eksempel på at et veldig viktig arbeid som Riksrevisjonen har gjort over lang tid i en viktig sak, kommer så sent på dagen at vi ikke helt får sagt det vi skal. Det er mange saker og mange spørsmål som vi håndterer i kontroll- og konstitusjonskomiteen, det ene kommer og det andre går, for å si det sånn, men det er nødvendig at vi greier å opprettholde fokus og konsentrasjon, særlig tatt i betraktning av at det åpenbart – igjen, vil jeg si – er gjort et veldig grundig, ordentlig og skikkelig arbeid fra Riksrevisjonens side.

Det er jo slik at man i denne saken konkluderer med at den skal vedlegges protokollen. Men den har en felles side, og det er at en samlet komité – i all hovedsak – slutter opp om de anbefalingene som Riksrevisjonen har, og som altså framkommer i innstillingen.

Det er alternative merknader i denne saken. Jeg skal i mitt innlegg nå gi et oversyn over saken, og så legger jeg til grunn at de alternative kolleger og representanter i kontrollkomiteen redegjør for det de måtte finne grunnlag for å ta opp i tillegg til det jeg nå skal si.

Jeg har allerede sagt at dette er et grundig arbeid fra Riksrevisjonens side. Jeg passer på å si det, fordi jeg skjønner hvor mye arbeid det er, og jeg vil takke Riksrevisjonen for en god og – vil jeg si – en viktig rapport. Den handler om undersøkelsen av myndighetenes arbeid med å fremme energieffektiviteten i bygg i Norge. Den omfatter årene fra 2009 og fram til 2015.

Et av hovedmålene i bygningspolitikken er å oppnå godt utformede, sikre, energieffektive og sunne bygg. Det har vært et mål for Stortinget at energibruken i bygg skal reduseres vesentlig innen 2020 ved hjelp av juridiske og økonomiske virkemidler og ikke minst ved hjelp av informasjon. Energieffektiviseringen innebærer tiltak på bygninger som gjør at det er mulig å oppnå samme komfort eller produksjon som før, men med et lavere energibruk. Sentrale statlige virkemidler for energieffektiviseringen i bygg er bygningsregelverket, Enovas støtteordninger, Husbankens grunnlån samt informasjon ut om ordningene. Som vi vet, er det Kommunal- og moderniseringsdepartementet som har hovedansvaret for bygningspolitikken, og Olje- og energidepartementet som har hovedansvaret for å legge til rette for en samlet og helhetlig energipolitikk.

Så til realitetene. Som rapporten fra Riksrevisjonen nå framstår i forhold til de målsettingene som Stortinget har satt om at det skal være en vesentlig reduksjon i energibruken innen 2020, er de funnene som Riksrevisjonen har gjort, alvorlige – igjen – fordi de viser at de juridiske virkemidlene for energieffektiviseringen av eksisterende bygg ikke fungerer, og at de økonomiske virkemidlene kun i liten grad fører til redusert energibruk i bygg. Enovas tilskudd til yrkesbygg har kun begrenset effekt, og Enovas boligsatsing har liten effekt. Husbankens grunnlån har begrenset effekt på kort tid, og – til slutt – det er fortsatt et stort behov for informasjon ut til folk om energieffektivisering og for bedre samordning av informasjon fra departementets side. Alt dette framkommer i rapporten.

Da er vi igjen tilbake til det som vi litt for ofte opplever, at de mål som Stortinget har satt – i dette tilfellet altså med bruk av energifremmende tiltak i vår bygningsproduksjon – ikke fungerer etter hensikten, at vi er langt unna målet, og at det er vanskelig å nå det. Så må jeg si at komiteen er svært fornøyd med Riksrevisjonens anbefalinger om at Olje- og energidepartementet nå gjør en gjennomgang og ser om Enovas støtteordninger fungerer og faktisk fører til redusert energibruk i bygg.

Komiteen understreker at arbeidet med å informere bedre om de eksisterende støtteordningene må økes bety-

delig. Jeg ser at statsråden sitter her, og det er bra, for dette er noe som adresseres direkte til hans ansvar og hans departement. Komiteen stiller seg svært undrende til at det ikke er gjort et bedre informasjonsarbeid rettet mot brukerne om de støtteordningene som faktisk finnes. Blant annet framheves det i Riksrevisjonens undersøkelse at Husbankens grunnlån er svært lite kjent. Informasjon om ordningen er uklar og knapp, og den dekker i liten grad boligieierens behov for å få til bedre energieffektivisering av boligen sin.

Det er også viktig, etter komiteens syn, at byggenæringen informeres godt og bredt om de ulike ordningene på dette feltet. Byggenæringen har en viktig rolle som rådgiver overfor husholdningene. Boligieierne bruker ofte aktører i byggevarerhandelen – og håndverkere – på energieffektivisering når det skal gjennomføres oppussingsarbeid. Derfor er det også viktig at byggenæringen kjenner godt til de ordningene som faktisk finnes, og det er altså ikke faktum i dag, slik det framkommer i rapporten.

Dette er jo ganske mange kritiske merknader, men det gjenspeiler altså den rapporten som Riksrevisjonen har levert Stortinget på dette punktet. Det er en samlet komité som i det alt vesentlige slutter seg til disse konklusjonene og også til de anbefalingene som framkommer i innstillingen, og som støtter det som Riksrevisjonen foreslår som veien videre. Det er å håpe at en behandling her i Stortinget fører til at regjeringen tar dette veldig konkret og følger dette ordentlig opp, og at vi sørger for å ha virkemidler, som vi har stilt til disposisjon, og som har til hensikt å nå de målsettingene som Stortinget har satt. Dette er også selvfølgelig et viktig miljøprosjekt.

Statsråd Jan Tore Sanner [17:00:19]: La meg først si at jeg setter pris på Riksrevisjonens gjennomgang av et komplekst tema og mener at komiteen har trukket frem viktige poenger fra undersøkelsen.

Dette temaet – energieffektivisering av bygg – har mange interessenter, det er mange synspunkter og også mange svar. Det finnes ikke én absolutt sannhet om energieffektivisering. Jeg vil imidlertid understreke at vi i Norge er gode på energieffektivisering i bygg. La meg understreke at det er få land som har en så energieffektiv bygningsmasse som oss. Nye bygg er mer energieffektive enn eldre bygg. Sakte, men sikkert bygger vi en mer energieffektiv bygningsmasse.

Vi har i lang tid hatt strenge energikrav til bygg, og de har blitt skjerpet ytterligere siden Riksrevisjonen leverte sin rapport. Regjeringen har fulgt opp klimaforliket med nye energikrav til bygg fra 1. januar i år. Kravene gjør bygg 20–25 pst. mer energieffektive enn før.

Selv om energikravene i byggteknisk forskrift først og fremst gjelder for nybygg, har de også effekt for eksisterende bygningsmasse. Regelverket skal ikke regulere alt arbeid i et eksisterende bygg. Dersom energikravene skulle gjelde fullt ut for mindre byggearbeider, er det fare for at det ville gitt store merkostnader uten særlig energieffekt.

Energikravene gjelder ikke bare ved hovedombygging – det er viktig å poengtere. Plan- og bygningslovens

krav gjelder for alle søknadspliktige tiltak der de er relevante, altså når de fyller en funksjon og har en effekt. Mye taler likevel for, som komiteen også understreker, at regelverket for eksisterende bygg ikke er tydelig nok. Dette trekker også Riksrevisjonen frem.

Departementet har fått SINTEF Byggforsk til å kartlegge praksis og forståelse av plan- og bygningsloven når det gjelder tiltak på eksisterende bygg. For mange er det uten tvil uklart hvordan regelverket skal forstås.

Jeg tar dermed med meg Riksrevisjonens funn og komiteens merknader i det videre arbeidet med regelverksutforming.

Husbanken har nylig utarbeidet en veileder for grunnlån til oppgradering. Det skal gjøre det enklere for gode prosjekter å få lån. Samtidig er grunnlånet viktig for å sikre flere nye energieffektive boliger.

Departementet gjennomgår nå grunnlånsforskriften og vil se på hvordan ordningen kan bli best mulig både for nye boliger og for utbedringsprosjekter. Husbanken har satt ut to utredninger som skal gi bedre kunnskap til å utforme fremtidens grunnlån. Det er imidlertid viktig å huske på at andre forhold har betydning for låneetterspørselen. God tilgang på kreditt og lav rente i det private markedet gjør at behovet for grunnlån er mindre.

Nordmenn bruker mye penger på oppussing – om lag 70 mrd. kr hvert år. Det er likevel relativt få som samtidig benytter sjansen til å gjøre boligen mer energieffektiv.

Kompetansen om energieffektivisering i byggenæringen varierer og er i mange tilfeller mangelfull. Dette jobber vi for å gjøre noe med gjennom Lavenergiprogrammet. Programmet er et samarbeid mellom statlige etater og byggenæringen. De lager kurs for håndverkere, samarbeider med byggevarehandelen om å få informasjon ut til lokale håndverkere og forbrukere og lager læremidler til utdanning innen byggfag.

Undersøkelser viser at kunnskapen om energieffektive bygg har økt i byggenæringen i de siste årene.

Riksrevisjonen gir klare anbefalinger om å styrke samarbeidet mellom virkemiddelaktørene. Jeg mener dette er viktig, at vi ser regelverk og andre virkemidler i sammenheng. Jeg har derfor valgt å sette i gang et arbeid for å styrke Direktoratet for byggkvalitet, DiBK, som nasjonalt kompetansesenter innenfor byggkvalitet. Husbankens fagansvar for miljø og energi flyttes over til DiBK fra 2017. DiBK vil da kunne samordne regelverksutvikling med informasjonstiltak på en annen og bedre måte enn i dag.

Jeg vil for øvrig understreke at det er et godt samarbeid mellom Olje- og energidepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Våre underliggende etater jobber også godt sammen.

Energieffektivisering av bygg er et komplekst tema, med mange aktører. Virkemiddelapparatet vil være under kontinuerlig utvikling.

Vi tar Riksrevisjonens og komiteens merknader med oss i det videre arbeidet med virkemidler for mer energieffektive bygg.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 13.

Sak nr. 14 [17:05:53]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Anmodnings- og utredningsvedtak i stortingsssesjonen 2014–2015 (Innst. 246 S (2015–2016), jf. Meld. St. 15 (2015–2016))

Gunvor Eldegard (A) [17:06:25] (ordfører for saka): Me skal no behandla oppmodings- og utgreiingsvedtaka for 2014–2015.

Dette året var det heile 192 oppmodingsvedtak – samanlikna med året før då det var 82, og 25 året før det igjen. Det er mange vedtak som er sende frå Stortinget, og det er mange som ikkje er følgde opp i tilstrekkeleg grad.

Komiteen har sendt brev til dei stortingskomiteane som er berørte av oppmodingsvedtaka. I stor grad er det desse komiteane som har fremma forslag til oppmodingsvedtak i sine komitéinnstillingar, og det er difor naturleg at dei òg vurderer oppfølginga til regjeringa. Det er vist til uttaler og merknader frå komiteen under dei enkelte vedtaka der dette er relevant.

Me har valt å kommentera vedtak der me meiner at oppfølginga ikkje er slutført eller tilfredsstillande.

Det som er bra, er at regjeringa har endra tidspunktet for framlegginga av stortingsmeldinga. Det er hensiktsmessig at meldinga vert lagd fram i januar det påfølgjande året, for då kan det ha gått noko lengre tid etter at vedtaket vert fatta. Dersom eit oppmodingsvedtak er følgt opp gjennom omtale og/eller løyvingforslag i departementets budsjettproposisjon, kan det òg omtalast og verta gjengjeve i meldinga. Det vil bidra til ei meir heilskapleg rapportering om oppfølginga av Stortingets oppmodings- og utgreiingsvedtak. Så komiteen ber om at det vert gjort gjeldande framover, slik at neste melding òg vert lagd fram i det påfølgjande året, og at ho omhandlar oppfølging av vedtak fatta i stortingsssesjonen 2015–2016.

Av 192 vedtak er det 68 vedtak som me har skrive merknader på. Nokon av dei er i merknads form kvitterte ut, men dei fleste er ikkje kvitterte ut. Det er veldig mange, synest eg. Ein kan lura på kva som er vitsen med å få eit fleirtal i Stortinget dersom ikkje ting vert gjennomført og følgde opp.

Frå sesjonen 2013–2014 er det framleis tre vedtak der me avventar oppfølging frå regjeringa før ein kan kvittera dei ut.

Eg tenkjer ikkje å gå inn i alle vedtaka, det står ryddig og greitt i innstillinga vår. Eg skal berre gå gjennom eit par vedtak som me avventar.

For Finansdepartementet gjeld det land-for-land-rapportering, der eit fleirtal i Stortinget bad regjeringa vurdere eit tilsyn med rapporteringspliktige etter LLR-regelverket. Departementet skriv at ein vil koma tilbake til oppfølginga av vedtaket. Då sendte me brev til finanskomiteen og bad dei vurdere det som stod, og dei skriv – no kan eg ikkje lesa heile referatet, men eg skal lesa litt av det:

«Selv om finanskomiteen anerkjenner at det er krevene å vurdere ytterligere krav til fyllestgjørende informasjon som kan synliggjøre uønsket skattetilpasning, også sett i lys av og de ytterligere økonomiske og

administrative kostnader dette vil påfører de rapporteringspliktige, ønsker komiteen å gi uttrykk for betydningen av fortsatt rask fremdrift knyttet til arbeidet med å få enda større åpenhet knyttet til kapitalstrømmer i det internasjonale kapitalmarkedet.

Finanskomiteen anser at krav om land-for-land-rapportering er et viktig bidrag i denne sammenheng, og mener at regjeringen bør gi dette arbeidet prioritet.»

Me som kontrollkomité viser til dette, og me avventar ei tilbakemelding frå departementet, som har varsla at ein skal koma tilbake til korleis ein skal følgja opp vedtaket.

Det same gjeld Utanriksdepartementet. Der er det eit viktig forslag. Der står det:

«Stortinget ber regjeringen legge fram sak om barnekonvensjonens tredje tilleggsprotokoll om individdklagerett i løpet av 2015.»

Utanriksdepartementet uttalte i brev 16. desember 2015:

«Regjeringen vil legge frem melding til Stortinget om denne saken i løpet av vårsesjonen 2016.»

Me i komiteen må dessverre berre skriva at me avventar, for me kan heller ikkje sjå at denne saka per i dag har kome til Stortinget.

Eg vil avslutta med å seia at det er mange vedtak, og det er veldig mange som ikkje er følgde opp. Det synest eg ikkje er godt nok.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [17:11:37]: Jeg vil takke saksordføreren for en grei gjennomgang av denne saken, som ikke har påkalt så mye oppmerksomhet. Det er tre vedtak som jeg vil knytte kommentarer til – det er ett under Landbruks- og matdepartementet og to under Nærings- og fiskeridepartementet.

Vedtaket under Landbruks- og matdepartementet nr. 437 fra 3. mars 2015 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sørge for å ta initiativ til bedre merkeordninger for mat, som også stiller krav til opprinnelsesmerking på bearbejdede kjøttprodukter og meieriprodukter.»

Da den saken var til behandling i næringskomiteen, sa komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, at den ikke er fulgt opp – og videre:

«Merkeordning for mat er vitalt for forbrukere. Heller ikke forslag til dagligvareportal er fulgt opp, til tross for Stortingets klare vedtak og intensjon.»

Kontrollkomiteen sier her at vi «anser på dette grunnlag at vedtaket ikke er tilfredsstillende fulgt opp.»

Vi har også vedtak nr. 52 av 1. desember 2014 fra Nærings- og fiskeridepartementet, som gjelder:

«Stortinget ber regjeringen utforme tiltak som kan bedre de ideelle tjenesteleverandørenes rammebetingelser i anbudskonkurranser.»

Her har vi akkurat samme situasjon. I næringskomiteens svarbrev til kontrollkomiteen av 7. april 2016 sa næringskomiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, at dette ikke er tilstrekkelig fulgt opp – og videre:

«Her må bedre tiltak på banen for å gi disse organisasjonene den plass de fortjener.»

Og kontrollkomiteen viser her til uttalelsen om vedtaket i næringskomiteens brev.

Til slutt har vi vedtak nr. 246 av 11. desember 2014, som også gjelder de ideelle tjenesteleverandørenes anbuds-betingelser, hvor det heter:

«Stortinget ber regjeringen utforme tiltak som kan bedre de ideelle tjenesteleverandørenes rammebetingelser i anbudskonkurranser.»

På samme måte, i samme brev fra næringskomiteen av 7. april 2016 – Næringskomiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, viste til at dette ikke er tilstrekkelig fulgt opp, og uttalte:

«Her må bedre tiltak på banen for å gi disse organisasjonene den plass de fortjener.»

Og kontrollkomiteen «anser på dette grunnlag at vedtaket ikke er tilfredsstillende fulgt opp.»

Det er en gjenganger her. Det er en samlet næringskomité, med unntak av medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, som sier at Stortingets vedtak ikke i tilstrekkelig grad er fulgt opp. Jeg regner med at det som her har blitt skrevet fra kontrollkomiteen, blir tatt alvorlig av regjeringa, og at vi får en melding tilbake om hvordan dette er fulgt opp, sånn at vi kan se at Stortingets vilje blir gjennomført av regjeringa.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 14.

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Stortinget er da klar til å gå til votering.

Votering i sak nr. 1

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Ola Elvestuen på vegne av Venstre. Forslaget lyder:

«Dokument 12:13 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om opphevelse av Grunnloven § 107, nå § 117, (opphevelse av odels- og åsetesretten) – bifalles.»

Høyre og Fremskrittspartiet har varslet at de vil støtte forslaget.

Votering:

Forslaget fra Venstre ble med 84 stemmer for og 82 stemmer mot ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 17.27.38)

Presidenten: Forslaget fra Venstre ble ikke bifalt siden det ikke oppnådde to tredjedels flertall.

Komiteen hadde innstilt:

I

Dokument 12:6 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Gunnar Gundersen, Svein Flåtten, Anders B. Werp og Olemic Thommessen om endringer i Grunnloven § 107, nå § 117, (odels- og åsetesretten) – bifalles ikke.

II

Dokument 12:13 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Trine Skei Grande og Borghild Tenden om opphevelse av Grunnloven § 107, nå § 117, (opphevelse av odels- og åsetesretten) – bifalles ikke.

III

Dokument 12:17 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om opphevelse av Grunnloven § 107, nå § 117, (Odels- og Aasædesretten) – bifalles ikke.

Presidenten: Høyre og Fremskrittspartiet har varslet at de vil stemme imot.

II bortfaller som følge av voteringen over forslag nr. 1. Det voteres over I og III.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 90 mot 76 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 17.28.44)

Votering i sak nr. 2

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:2 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten, Anne Tingelstad Wøien, Erling Sande og Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 110 b – vern om matjordressursene og Dokument 12:2 B (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Dagfinn Høybråten: Grunnlovsforslag 2 (2011–2012) på bokmål og nynorsk – vert vedteke.

Presidenten: Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble med 84 mot 82 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 17.29.46)

Votering i sak nr. 3

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Bård Vegar Solhjell på vegne av Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne. Forslaget lyder:

«Dokument 12:4 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett)

og Dokument 12:4B – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) på bokmål og nynorsk – § 12 første ledd første punktum, alternativ 1B, § 50 første ledd og § 61 – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne ble med 149 mot 17 stemmer ikke bifalt. (Voteringsutskrift kl. 17.30.27)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:4 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett) og Dokument 12:4B – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 4 (2011–2012) på bokmål og nynorsk – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 148 mot 17 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 17.31.24)

Votering i sak nr. 4

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Eirik Skutle på vegne av Høyre. Forslaget lyder:

«Dokument 12:7 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Svein Roald Hansen, Marianne Aasen og Else-May Botten om endringer i Grunnloven § 93, nå § 115, med sikte på å åpne for at samtykke til suverenitetsoverføring kan gis med $\frac{2}{3}$ flertall forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning – alternativ 1 B – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Høyre ble med 110 mot 54 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 17.32.01)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:7 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Svein Roald Hansen, Marianne Aasen og Else-May Botten om endringer i Grunnloven § 93, nå § 115, med sikte på å

åpne for at samtykke til suverenitetsoverføring kan gis med 2/3 flertall forutsatt at det først er avholdt en rådgivende folkeavstemning – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Høyre har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 113 mot 51 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 17.32.50)

Votering i sak nr. 5

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Per Olaf Lundteigen på vegne av Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne. Forslaget lyder:

«Dokument 12:3 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Rannveig Kvifte Andresen og Hallgeir H. Langeland om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet) og Dokument 12:3 B (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 3 (2011–2012) på bokmål og nynorsk – alternativ 1 B – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne ble med 148 mot 17 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 17.33.34)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:3 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Snorre Serigstad Valen, Rannveig Kvifte Andresen og Hallgeir H. Langeland om endring i Grunnloven § 25 (mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet) og Dokument 12:3 B (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland: Grunnlovsforslag 3 (2011–2012) på bokmål og nynorsk – bifalles ikke.

Presidenten: Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

Voteringstavlene viste at det var avgitt 148 stemmer for og 16 stemmer mot komiteens innstilling.

(Voteringsutskrift kl. 17.34.29)

Heikki Eidsvoll Holmås (SV) (fra salen): President! Jeg skulle ha stemt imot, men min stemme ble ikke registrert. Jeg var litt for treg.

Presidenten: Da er det 148 stemmer for og 17 stemmer mot – og komiteens innstilling er dermed bifalt.

Votering i sak nr. 6

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt to forslag. Det er forslagene nr. 1 og 2, fra Bård Vegar Solhjell på vegne av Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne.

Forslag nr. 1 lyder:

«Dokument 12:11 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen om endringer i Grunnloven § 25 (forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen i Norge) – alternativ 1 B – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne ble med 149 mot 17 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 17.35.41)

Presidenten: Forslag nr. 2, fra Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne lyder:

«Dokument 12:11 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen om endringer i Grunnloven § 25 (forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen i Norge) – alternativ 2 B – bifalles.»

Som følge av voteringen i sak nr. 5, bortfaller dette forslaget.

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:11 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Akhtar Chaudhry, Marit Nybakk og Jette F. Christensen om endringer i Grunnloven § 25 (forbud mot produksjon, introduksjon, utplassering og bruk av atomvåpen i Norge) – begge alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Venstre, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 148 mot 17 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 17.36.26)

Votering i sak nr. 7

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Sverre Myrli på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:12 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Gerd Janne Kristoffersen og Steinar Gullvåg om endring av § 106, nå § 116 (forvaltning av geistlighetens benefiserte gods (Opplysningsvesenets fond)) – alternativ 3 B – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 104 mot 62 stemmer ikke bifalt.
(Voteringsutskrift kl. 17.37.05)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:12 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Gerd Janne Kristoffersen og Steinar Gullvåg om endring av § 116 (forvaltning av geistlighetens benefiserte gods (Opplysningsvesenets fond)) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 103 mot 63 stemmer.
(Voteringsutskrift kl. 17.37.54)

Votering i sak nr. 8

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Heikki Eidsvoll Holmås på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:9 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 112, nå § 121 (utvidelse av tidsfristen for å foreslå endringer i Grunnloven) – alternativ 5 B – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 159 mot 7 stemmer ikke bifalt.
(Voteringsutskrift kl. 17.38.30)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:9 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland om endring av Grunnloven § 112, nå § 121 (utvidelse av tidsfristen for å foreslå endringer i Grunnloven) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 158 mot 7 stemmer.
(Voteringsutskrift kl. 17.39.08)

Votering i sak nr. 9

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Heikki Eidsvoll Holmås på vegne av Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Dokument 12:38 (2011–2012) – grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og Marit Nybakk om endring av Grunnloven §§ 68 og 80 (Stortinget trer sammen en måned tidligere) – alternativ 1 B og alternativ B – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Sosialistisk Venstreparti ble med 159 mot 7 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 17.39.45)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:38 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen og Marit Nybakk om endring av Grunnloven §§ 68 og 80 (Stortinget trer sammen en måned tidligere) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Presidenten: Sosialistisk Venstreparti har varslet at de vil stemme imot.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 158 mot 6 stemmer.
(Voteringsutskrift kl. 17.40.27)

Votering i sak nr. 10

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:23 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Ulf Erik Knudsen, Øyvind Vaksdal og Torgeir Trældal om endring av Grunnloven § 75 (stabile rammebetingelser for næringslivet) – samtlige alternativer – bifalles ikke.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 11

Presidenten: Under debatten er det satt frem ett forslag. Det er forslag nr. 1, fra Per Olaf Lundteigen på vegne av Senterpartiet. Forslaget lyder:

«Dokument 12:27 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Jette F. Christensen om ny § 38 (grunnlovsfesting av kroner og øre som norsk pengeeining) – bifalles.»

Votering:

Forslaget fra Senterpartiet ble med 157 mot 9 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 17.41.40)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:27 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Jenny Klinge, Hallgeir H. Langeland og Jette F. Christensen om ny § 38 (grunnlovsfesting av kroner og øre som norsk pengeeining) – bifalles ikke.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 157 mot 9 stemmer. (Voteringsutskrift kl. 17.42.25)

Votering i sak nr. 12

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 12:29 (2011–2012) – Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen, Lars Peder Brekk, Dag Ole Teigen, Hallgeir H. Langeland, Per-Kristian Foss, Martin Kolberg, Marit Nybakk, Jette F. Christensen, Anders Anundsen, Geir Jørgen Bekkevold, Trine Skei Grande og Jenny Klinge om ny § 33 i Grunnlova (grunnlovsfesting av Noregs Bank) – bifalles.

Grunnlovsforslaget var sålydende:

«Alternativ B (bokmål og nynorsk):

§ 33

Norges Bank er landets sentralbank.

–

§ 33

Noregs Bank er sentralbanken i landet.»

Presidenten: Venstre har varslet at de vil stemme imot. De øvrige partiene har varslet at de vil støtte innstillingen.

Vi voterer ved navneopprop.

De som stemmer for innstillingen, svarer ja, og de som stemmer imot, svarer nei. Presidenten vil henstille til representantene om å være stille under voteringen.

Votering:

Komiteens innstilling ble bifalt med 158 mot 8 stemmer. (Voteringsutskrift kl. 17.44.47)

De 158 representantene som stemte for, var:

Oskar J. Grimstad, Rigmor Andersen Eide, Jenny Klinge, Lisbeth Berg-Hansen, Odd Henriksen, Kenneth Svendsen, Tone-Helen Toften, Margunn Ebbesen, Anna Ljunggren, Jan Arild Ellingsen, Kjell-Idar Juvik, Willfred Nordlund, Rigmor Aasrud, Tore Hagebakken, Olemic Thommessen, Morten Ørsal Johansen, Stine Renate Håheim, Truls Wickholm, Nikolai Astrup, Hadia Tajik, Michael Tetzschner, Christian Tybring-Gjedde, Jonas Gahr Støre, Kristin Vinje, Heikki Eidsvoll Holmås, Marianne Marthinsen, Mudassar Kapur, Knut Falk Qvigstad, Mazyar Keshvari, Jan Böhler, Stefan Heggelund, Marit Nybakk, Heidi Nordby Lunde, Hans Olav Syversen, Siri A. Melling, Eirin Sund, Bente Thorsen, Arve Kambe, Olaug V. Bollestad, Torstein Tvedt Solberg, Roy Steffensen, Tina Bru, Hege Haukeland Liadal, Sveinung Stensland, Helge Thorheim, Geir Pollestad, Geir Sigbjørn Toskedal, Ingrid Heggø, Liv Signe Navarsete, Bjørn Lødemel, Terje Aasland, Solveig Sundbø Abrahamsen, Bård Hoksrud, Lise Wiik, Christian Tynning Bjørnø, Geir Jørgen Bekkevold, Martin Henriksen, Kent Gudmundsen, Øyvind Korsberg, Tove Karoline Knutsen, Regina Alexandrova, Torgeir Knag Fylkesnes, Ingvild Kjerkol, Arild Grande, Marit Arnstad, Elin Rodum Agdestein, Trond Giske, Frank J. Jensen, Ferhat Güven, Sivert Bjørnstad, Torhild Aarbergsbotten, Jorodd Asphjell, Karianne O. Tung, Heidi Greni, Lill Harriet Sandaune, Snorre Serigstad Valen, Svein Flåtten, Dag Terje Andersen, Morten Stordalen, Kårstein Eidem Løvaas, Sonja Mandt, Tom E.B. Holthe, Anders Tyvand, Svein Roald Hansen, Ingjerd Schou, Ulf Leirstein, Irene Johansen, Bengt Morten Wenstøb, Stein Erik Lauvås, Erlend Wiborg, Eirik Milde, Line Henriette Hjemdal, Freddy de Ruiten, Svein Harberg, Ingebjørg Amanda Godskesen, Kjell Ingolf Ropstad, Ingunn Foss, Kari Henriksen, Åse Michaelsen og Hans Fredrik Grøvan, Norunn Tveiten Benestad, Odd Omland, Sylvi Graham, Anniken Huitfeldt, Kari Kjønås Kjos, Tone Wilhelmssen Trøen, Sverre Myrli, Bente Stein Mathisen, Marianne Aasen, Hans Andreas Limi, Henrik Asheim, Åsmund Aukrust, Nils Aage Jegstad, Ib Thomsen, Gunvor Eldegard, Mette Tønder, Hårek Elvenes, Bård Vegar Solhjell, Martin Kolberg, Trond Helleland, Jørund Rytman, Lise Christoffersen, Anders B. Werp, Torgeir Micaelsen, Morten Wold, Kristin Ørmen Johnsen, Per Olaf Lundteigen, Helga Pedersen, Frank Bakke-Jensen, Kåre Simensen, Jan-Henrik Fredriksen, Kirsti Bergstø, Knut Storberget, Anette Trettebergstuen, Gunnar Gundersen, Hege Jensen, Tone Merete Sønsterud, Trygve Slagsvold Vedum, Karin Andersen, Per Rune Henriksen, Helge André Njåstad, Peter Christian Frølich, Jette F. Christensen, Torill Eidsheim, Astrid Aarhus Byrknes, Laila Marie Reiertsen, Magne Rommetveit, Sigurd Hille, Ruth Grung, Audun Lysbakken, Ove Trellevik, Kjersti Toppe, Erik Skutle, Helge Orten, Else-May Botten, Harald T. Nesvik, Elisabeth Røbekk Nørve og Fredric Holen Bjørdal.

De 8 representantene som stemte imot, var:

Pål Farstad, Ketil Kjenseth, Trine Skei Grande, Ola Elvestuen, Iselin Nybø, Sveinung Rotevatn, André N. Skjelstad og Terje Breivik.

Følgende 3 representanter var fraværende:

Abid Q. Raja (forf.), Øyvind Halleraker (forf.), Anne Tingelstad Wøien (forf.).

Votering i sak nr. 13

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 3:4 (2015–2016) – Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med energieffektivitet i bygg – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 14

Komiteen hadde innstilt:

Meld. St. 15 (2015–2016) – Anmodnings- og utredningsvedtak i stortingsssesjonen 2014–2015 – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Sak nr. 15 [17:53:37]

Referat

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.

Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? Så synes ikke. – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 17.54.
